

6

ŞEHİR / KÜLTÜR / SANAT

dergi

KÖKÜ MAZİDE OLAN ATİ

ERDAL HOŞ

**SON DİVAN ŞAİRİ HAMÂMİZÂDE
İHSAN EFENDİ - İSMİHAN ŞİMŞEK**

EMİN GÜRDAMUR:

TRABZON
YAZDIKLARIMIN
TAM ORTASINDA
DURUYOR.

ERGİN KELEŞ:

TRABZONSPOR,
ÇOK OLANA KARŞI AZ OLANIN
MÜCADELESİDİR.

Sunuş*

T DERGİ YENİDEN OKURLARIYLA...

Şehrimizin köklü geçmişini, sarsılmaz aidiyet duygusunu ve zengin kültürel mirasını yarınlarımıza taşımayı kendimize bir ödev biliyoruz. Bu gayeyleilmekilmek işlediğimiz T Dergi'nin yeni sayısı ile sizleri selamlamanın gururunu yaşıyoruz. Bu sayımızda Trabzon'u sadece coğrafi bir sınır olarak değil, kendine has bir ritmi, ödün vermeyen bir dili ve hayata karşı asil bir duruşu olan kadim bir "kültür arkeolojisi" üzerinden ele alıyoruz.

Kıymetli yazarımız Emin Gürdamur'un da ifade ettiği gibi; Trabzon, kalbimizin ve yazdıklarımızın tam ortasında durarak kendi eşsiz tabiatını ruhumuza zerk etmeye devam ediyor. Bizler de bu ruhun izini sürerken, son divan şairimiz Hamâmîzâde İhsan Efendi'nin zarafet ve ince zekâ dolu dünyasına konuk oluyoruz. Tam 167 yıldır değişmeyen lezzet durağımız Tarihî Kalkanoğlu Pilavı'nın dünden bugüne uzanan asırlık hikâyesini sayfalarımıza taşıırken, yaylalarımızı baştan aşağı mor bir örtüyle süsleyen Komar (Kolşik Ormangülü) çiçeklerinin kokusu eşliğinde, Kızlar Manastırı'nın derin sessizliğinde henüz sorulmamış soruların peşine düşüyoruz.

Şüphesiz ki bu kentin hırçın karakterini taçlandıran, onun varoluşunu tüm dünyaya haykıran en büyük değerimiz Trabzonspor'umuzdur. Sevgili Erdal Hoş'un satırlarında çarpıcı biçimde dile getirdiği gibi; Trabzonspor bir futbol kulübünden çok daha öte, Anadolu'nun merkezî düzene karşı gür bir itirazı; hırçın denizin, yoksulluğun ve gururun memleket kokan harmanıdır. Eski millî futbolcumuz Ergin Keleş'in o çok kıymetli tespitiyle; yerleşik güçlü odaklara karşı "çoka karşı azın mücadelesidir." Trabzon, önüne konulan ezberlenmiş sınırları ve "haddini bilerek oynamayı" reddettiği için efsaneleşmiştir.

Geçmişle bugün arasında kurduğumuz bu sarsılmaz köprüde; tarihin tozlu sayfalarından dijital çağın nezaket arayışına kadar uzanan bu kıymetli yolculuğa entelektüel birikimleriyle emek veren; tüm değerli yazar ve sanatçılarımıza şükranlarımı sunuyorum.

"Kökü mazide olan bir ati"yi hep birlikte inşa etmek ümidiyle...

AHMET METİN GENÇ

TRABZON BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI

TĐ

T Dergi
Haziran
Temmuz
2026

içindekiler.

-4-

**ÇOCUKTA
ŞİMDİ
ÇOCUKLUKTA
DÜN...**
ÖMER ERDEM

-10-

**SON DİVAN ŞAİRİ
HAMÂMİZÂDE
İHSAN EFENDİ
İSMİHAN ŞİMŞEK**

-15-

**SANAT
SOKAKTA
MUHAMMET
DURMUŞ**

-16-

**ZİYA SANTUR'UN
HİKÂYESİ
SEDAT ANAR**

-22-

**HÜSN-İ HAT
GÜZEL YAZI ÜZERİNE
SÜLEYMAN BERK**

-28-

**ATÖLYE:
FATMA AKGÜN**

-32-

**T-BİTKİ
KOLŞİK ORMANGÜLÜ
CAN YILDIRIM**

-36-

**BAŞKA
YERLERDEN
EMİN GÜRDAMUR:
TRABZON
YAZDIKLARIMIN
TAM ORTASINDA
DURUYOR.**

-42-

**HÜ DİYELİM !
"MÜSLÜMAN OL
TERK ET
BU KIYL U KÂLİ..."
SADIK YALSIZUÇANLAR**

-46-

**ÇOCUKLARLA
GEZİYORUM - 1
ESRA BAHADIR**

-54-

**İKİ FOTOĞRAFIN
HİKAYESİ: 80 YIL ARA
İLE AYNI YERDE
AYHAN ÇELEBİ**

-60-

**ARŞİVİN TOZU:
MÜTAREKE DÖNEMİ
TRABZON'UNDA
RUM MEZALİMİ
İRFAN ALUS**

-62-

**TARİHTEN
PORTRERLER: SULTAN
II. ABDÜLHAMİD
DEVİRİNDE,
TRABZON'DA
KABADAYI BİR VALİ:
KADRİ BEY
MEHMET AKİF BAL**

-76-

**EKRANIN ARDINDAKİ
İNSAN: SANAL
ŞİDDET VE NEZAKET
TOLGA YILDIZ**

-80-

**KONUŞ HAFIZA:
ASIRLIK PİLAV**
ESRA BAHADIR

-84-

**YERLER:
DAĞCILARIN
BÜYÜLENDİĞİ BELDE:
ŞAHİNKAYA**
KEMAL BULUT

-92-

**T-SPOR:
KÖKÜ MAZİDE
OLAN ATİ**
ERDAL HOŞ

-96-

**T-SPOR SÖYLEŞİ:
ERGİN KELEŞ:
TRABZONSPOR,
ÇOK OLANA KARŞI
AZ OLANIN
MÜCADELESİDİR.**

-101-

**BAŞKA RAKAMLAR:
6135**

-102-

**SOKAĞIN SESİ
MAHMUT AYDIN**

-104-

**ATEŞİ KALBİMİZE
KİM KOYDU?**
YAŞAR BEDRİ

-110-

**OYUNLA BÜYÜMEK,
OYNAYARAK YAŞAMAK**
ALÂETTİN BAHÇEKAPILI

-116-

**T-SÖYLEŞİ:
PROF. DR. HAŞİM
KARPUZ:
TRABZON'UN BUGÜNKÜ
DOKUSU OSMANLI
DÖNEMİNE AİTTİR.**

-120-

**61 DAKİKA:
AYASOFYA AVLUSUNDA
SOYUT BİR RESSAMIN
HAFIZASI**

-125-

**T-DERĞİ'DEN
ŞARKILAR**

-126-

**TRABZON'DA
BEŞ ŞEY**

T DERĞİ

Haziran - Temmuz 2026 / Sayı: 6
Ücretsizdir
Yerel Süreli Yayın
İki ayda bir yayımlanır.

İMTİYAZ SAHİBİ

Trabzon Büyükşehir
Belediyesi Adına
AHMET METİN GENÇ

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

ERDEM ZEKERİYA İSKENDEROĞLU

YAYIN DANIŞMANI

HASAN SELİM

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

ŞÜKRÜ ÜÇÜNCÜ

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

MUSTAFA KARAOSMANOĞLU

FOTOĞRAFLAR

FAZLI KABA

EDİTÖR

ALİ ERAY YILDIRIM
ESRA BAHADIR

SON OKUMA

ABDULLAH MESUD ÇİL

GRAFİK TASARIM

ÖZKAN KAYA

İLETİŞİM

Trabzon Büyükşehir Belediyesi
İskender Paşa Mah.
Dr. Kemal Dursun Cad.
No: 26 Kat: 2 Ortahisar/Trabzon
Tel: 0462 455 62 16
www.trabzon.bel.tr

BASKI

SEÇİL OFSET
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar / İstanbul
Sertifika No: 44903

Bu dergide yer alan yazı ve görsellerin tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

ÇOCUKTA ŞİMDİ ÇOCUKLUKTA DÜN...

• Ömer Erdem •

Çocuk hep şimdinin içinde yaşar, çocukluk ise dünden başlar. Geçmişe, şimdinin bilgisi ve duygusuyla bakıştır çocukluk.

Nicedir dönüp dolaşıp ona bağlanıyor çağımızda hemen her şey. Çocuk ve çocukluk onu elinde tutanın ışık alma açısına göre altın bir anahtar gibi parlayıp duruyor. O anahtar sadece insanın sırlarına açılacak kapıyı değil toplumların şuurlaltını da gösteriyor. İnsanlar, hepimiz yaşarken çocuk olmayı, çocuk sayılmayı kabul etmeyiz. Büyümek, ötekiler gibi olmaya can atarız. Bu öğretilir bize. Çocuğun, çocukluğun ne olduğunu bilecek onları kavramsallaştıracak halde değildir. O sebepten çocuk hep şimdinin içinde yaşar. Çocukluk ise dünden başlar. Geçmişe, şimdinin bilgisi ve duygusuyla bakıştır çocukluk. İlk elden söylenmelidir ki pek az çocuk, çocukluğun ve çocuğun ne olduğunu bilincine sahip ailede doğup büyür. Hatta, çocuk ve çocukluğun son kırk yıllık bir modası vardır bizde. O da bilgi, bilinç değil zorunlulukların, kentleşme ve yeni aile yapısının sonucudur. Bizim için kayıp bir altın anahtardan söz edilebilir mi? Hatta o altın anahtara sahip miydik?

Eski toplumda çocuk ortaya doğar, ortada büyür, ortanın değerleriyle kişilik kazanırdı. Köyden şehre geçen halka halka değişir sonra da dışarıdan bakılınca kayıp içeriden nüfuz edilince nispeten tutumlu bir sürekliliğe sahipti. Fakat buradaki sürekliliği mutlak, değişmez, süzölmüş bir zihniyet tasavvuruna değil oluşan olgunun yapıcı idrakine bağlamak daha tarihe bağlı görünüyor. Bir vechesiyle alabildiğine sert ve korumasız bir yüzüyle olabildiğince doğal. Şimdiki çocuk ise sahipsiz. Anne işte, baba çalışıyor, sokak güvensiz, apartman meçhul, park uzakta, bahçe toprak desen ancak pek az hali vakti yerinde olanın harcı. Toplum desen kendi bağdaşımalarını yitirmiş. O sebepten geçmiş çocuk türkü gibi

Çocuk sayılmayı kabul etmeyiz. Büyümek, büyükler gibi olmaya can atarız.

anonimdir şimdiki çocuk pop müzik misali hoptirilaylom lom... Değere dair gösterge değil şekle ait bir veridir eldeki.

Geçmişte büyüklerin en kesif yalanları çocuklar üzerinden konuştuklarına şahit oldum ben. Annelerin antropolojik kucaklayışları olmasaydı dilden beslenmeye, manevi eğitimden sosyal korunmaya kadar çözümler alır başını giderdi. Ben, çocukluğumun denk geldiği tabii bir çevrede hemen her şeyin otantik olduğu, dilin bir orkestra şefi gibi her şeyi yönettiğinin ilk yaşlarda farkına varmıştım.

Çocuğun davranışları
arayış ile yansıtma
arasındadır, işaret
ettiği yön ise
toplumdur.

Dil kimsenin umuru olmadığı zamanlarda yaşar bütün ağırlığını. Toprağı besleyen yeraltı suları benzeri dışarıdan kurak görüneni hayatta tutar. Tam seslerin uyuyup uyuştığı yerde bir davul gümbürtüsü bir zil şangırtısı araya girer ve gerçeği uyandırır. Çocuklarla uğraşacak vakti olmadığı için büyüklerin hemen her şeyi oyundan kurmak biz çocuklara kalırdı. Büyükleri taklitte başladılar ilk adım. Anne baba olmak, kapkacakla yemek yapmaya girişmek ilk akla gelenleriydi. Sonrada mevsimlerin ve doğanın sunduğu imkânların peşine düşmek kalırdı. Sepetle kuş yakalamak, ilkel kızaklarla karda kaymak, birdirbir, ara kesit, güvercin taklası, köle, met, saklambaç, uzun eşek, hacı baba fış-fış, el el üstünde kimin eli var, beş taş Allah ne verdiyse. Henüz futbol, voleybol, basketbol yok. Çocuk ancak

yaratırsa olabilecek oyunlar. Onların sayesinde büyüklerin tehlike çemberinden uzaklaşırlar, kanunlarını ancak çocuk aklının koyduğu bir sosyal iklim yaratılırdı. Kitabın olmadığı bu evrende masalcı (metelci) kadınlar, büyüklerin her tür yalan ve hayal gücüyle süslü cin peri hikâyeleri atbaşı giderdi. Ben hayal gücünün ve yokluğun kurduğu bir çocuk olduğum için halâ kendi icadım saydığım şeyleri daha çok severim.

Çevre çocuğa hareket alanı sağladıkça çocuk özgürleşir. Hareket çocuğun asıl vasfıdır ve onu fiziken ve ruhen bir yere bağlamak düşüncesi toplumun kaygısını ince ince delmek demektir. Sosyal hayat, kültürel ortam bir disiplinci öğretmen gibi değil aksine alabildiğine uzanan bir çimenlik gibi açık olabildiğinde çocuk

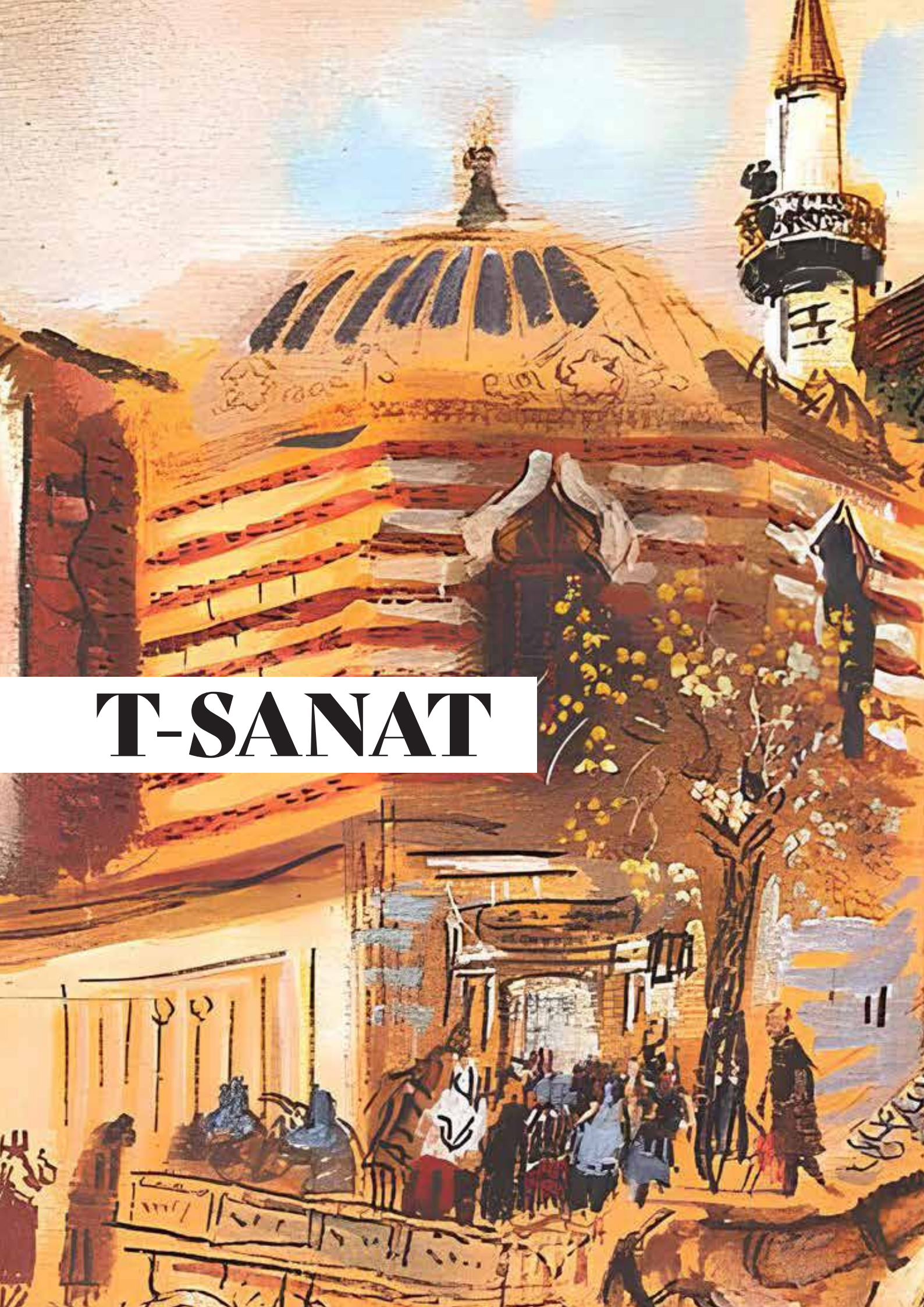

Çevre çocuğa hareket alanı sağladıkça çocuk özgürleşir.

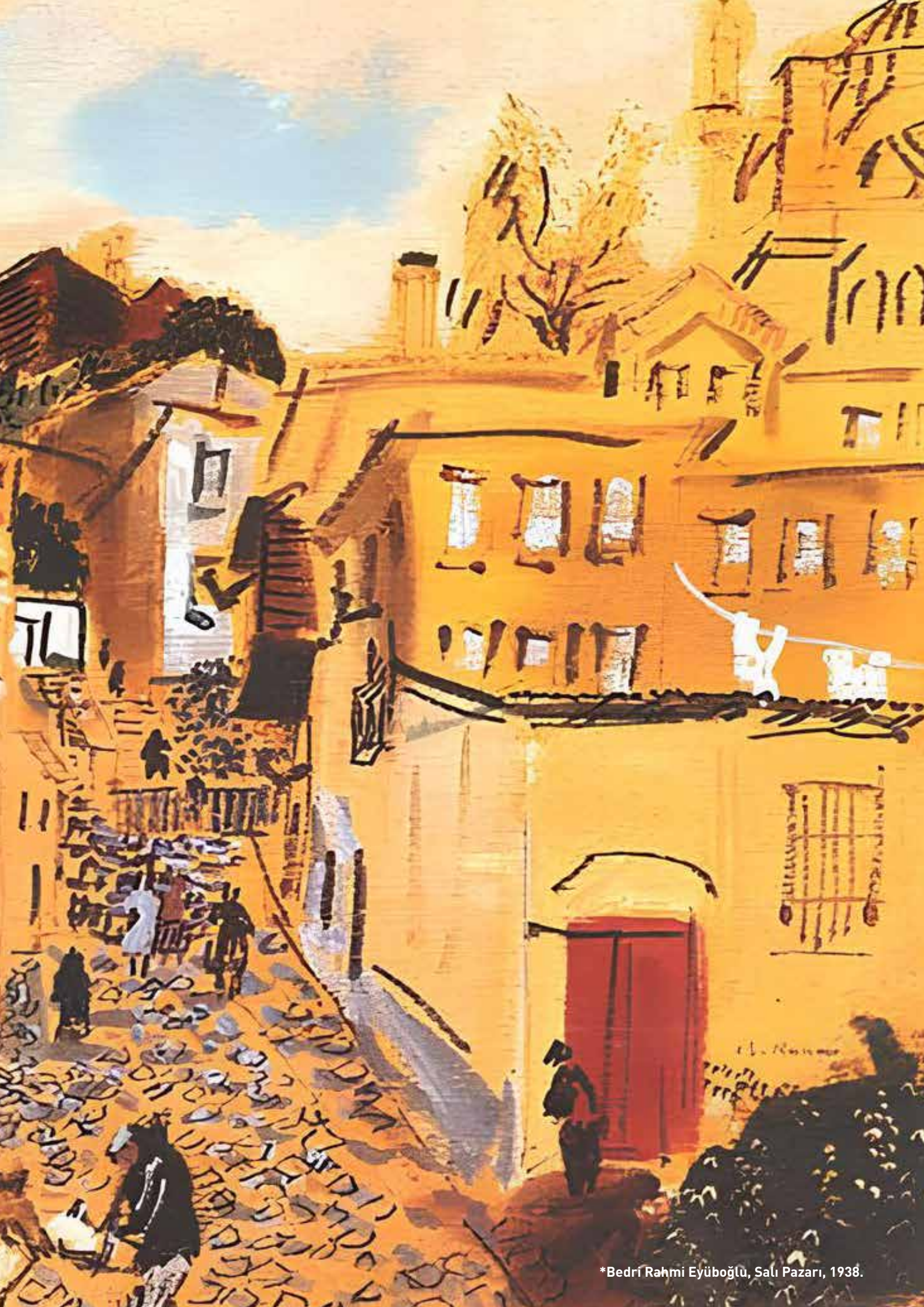
hayatla dolacaktır. Gün gelip büyüdüğünde, geriye dönüp baktığında çocukluk artık sadece ona ait değil toplumsaldır. Kreşler, ana okulları, oyun alanları birer alternatif diye gözükebilir. Çocuklar bir süreliğine buralarda oyalanabilir. Hele şimdiki çağda dijital cennetler birer uyuşturucu işlevi bile görebilir. Asıl handikap, çıkmaz, çocuğun kendi önünde, beden, ruh ve yaşına denk bir çevreye, iklime dahil olup olamayacağıdır ve dünyanın çevresindeki hemen her tür yapılanma onlara karşı işlemektedir. İnsan doğasından kendiliğinden gelen duyuş, hissediş, davranış biçimleri, sosyo- kültürel yatkınlıklar çocukta da beklenmedik kalıplara dökülebilir. Ne var ki çocuk hemen hiçbir davranışından sorumlu tutulmaz. Çocuğun davranışları arayış ile

yansıtma arasında akar. İşaret ettiği yön ise toplumdur.

Yetişkinlerin, anne ve babaların sosyal, kültürel ve ekonomik güvene kavuşmadığı toplumlar çocuk açısından güven iklimi yaratamazlar. Başta sanat olmak üzere insan üzerine çalışan, edebiyat, psikiyatri, sosyal tarih benzeri disiplinler ısrarla bize bir şey söyler. Şimdiyi, bugünü ıskalayarak, geçmiş nostaljisi ve kutsamasına yönelerek çocuğa dair esaslı bir görüş geliştirilemez. Hayatın akış hızı çocukluğun geçişi de demektir ve geride kalan izin öyküsünü cesurca yazabilmek için çok bağlamalı, bilgi, kültür ve düşünce dinamiklerini işletmek gerekir. Kendi çocukluğumu düşünürken önüme çıkan çatallı yol bana hep aynı şeyi fısıldar, çocukla şimdiyi yaşa kendinle çocukluğu daha sık düşün.

T-SANAT

*Bedri Rahmi Eyüboğlu, Salı Pazarı, 1938.

Son Divan Şairi Hamâmîzâde İhsan Efendi*

• İsmihan Şimşek •

* Bu yazıda *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*'nde Mehmet Sait Çalka tarafından yazılan "Nüktedan Şair Hamamizade İhsan ve Divanındaki Mizahi Manzumeleri" makalesinden faydalanılmıştır.

Hamâmîzâde İhsan Efendi de hayatındaki türlü zorluklara rağmen neşesinden bir şey kaybetmeyen ve çevresine de bu neşesini aksettiren esprili kişiliği ile tanınan ve bu yönünü eserlerine de yansıtan bir yazardır.

*“Ehl-i dildi zarîf şâirdi
Vasfa sığmaz kemâli İhsân”ın
Dehre insan gelir gider ammâ
Bir Hamâmîsi gelmez ihvânın*

*Nâgehânî göçünce dünyâdan
Câm-ı aşkı kırıldı devrânın
Geldi dört rind söyledi târîh
Nüktesi gitti bezm-i rindânın”*

Hamâmîzâde İhsan Efendi'nin vefatı üzerine Yenikapı Mevlevîhânesi'nin son şeyhi Abdülbâki Dede Efendi'nin oğlu Rusûhî Baykara bu satırları kaleme almıştı. Döneminin edebiyatçıları tarafından “anadan doğma şair” olarak anılan son divan şairinin kaybı da ancak şiir ile anlamını bulabilirdi. Nev-i şahsına münhasır bir yazar ve şair olan Hamâmîzâde İhsan Efendi, 4 Şubat 1885'te Trabzon'da dünyaya geldi. Coğrafyanın kader oluşunun örneğini de en meşhur kitabı *Ham-sinâme* ile göstermiş oldu.

Küçük yaşlarda babasını kaybeden İhsan Efendi, 5 yaşında Kur'an-ı Kerim eğitimi alarak eğitim hayatına başladı. İslahhane Merkez İlkokulu'na Trabzon İdadisi'nde eğitime devam eden Hamâmîzâde İhsan Efendi, babasının yokluğundan dolayı öğrenim hayatını yarıda bırakmak zorunda kaldı. Bu süreçte emlak ve arazi işleri ile uğraştı ama ilim yolculuğunu hiçbir zaman bırakmadı. İhsan Efendi, Trabzon'da Papaz Kalust

Şinasi Efendi'den ve daha sonra da Fransızca öğretmeni Sabih Bey'den Fransızca, Trabzon'da sürgünde bulunan alim ve şair Erzurumlu Ali Şevket Hoca'dan ise “Mesnevi” dersleri aldı. İhsan Efendi, kitapçı dükkanlarının sadece alışveriş mekânı olmadığı zamanlarda Trabzon'un ilk kitapçısı olan ve İstanbul'da yayımlanan birçok gazete ve derginin genç nesillere ulaşmasını sağlayan Hamdi Efendi'nin “Ayine-i Efkâr” adındaki kitapçısında edebiyat sohbetlerine katılarak kendisini geliştirmeye devam etti.

20 yaşına gelmeden yazılar yazmaya başlayan Hamâmîzâde İhsan Efendi, Osmanlıcaya öyle hâkimdi ki bazı kişiler yazılarını ona yazdırıyorlardı. O dönemde Trabzon'un tanınmış isimleri olan İbrâhim Cûdî Efendi, Hatipzâde Emin Efendi ve Arnavutzâde Ahmed Efendi'nin sohbetlerinden faydalandı. İlk şiirleri Trabzon ve İstanbul'da yayımlandı. Özellikle edebiyat, tarih, biyografi ve bibliyografya alanlarında ve mahallî dil, folklor üzerinde çalıştı.

Hamâmîzâde, muhatap aldığı kişileri kırmadan, incitmeden ve zarif bir şekilde uyarır.

1909-1913 yılları arasında Trabzon İdâdîsi, Trabzon Dârümuallimîni ve Trabzon Sultânîsi'nde kitâbet, tarih ve edebiyat, 1913'te ayrıca Trabzon Askerî Rüşdiyesi'nde, Trabzon Dârümuallimîni'nde İslâm ve Osmanlı tarihi dersleri okuttu. *Resmî Trabzon* gazetesinde 1914-1915 yılları arasında yazarlık yapan İhsan Efendi, I. Dünya Savaşı'ndan önce İstanbul'daki ailesinin yanına gitti fakat savaş başlayınca Trabzon'a dönemedi. 1917 Eylül'ünde İstanbul Yüksek Ticaret Mektebi'nde ve aynı okulun "kısm-ı evvel" denilen bölümünde Türkçe, ticarî yazışma ve neşriyat dersleri öğretmenliği yaptı. Savaş sonrası 1924 yılında İktisat Vekâleti'nin teklifi üzerine Trabzon'da Yüksek Ticaret Mektebi'ni yeniden kurdu. Bu okulun müdürlüğünü yaparken Türkçe, edebiyat, ticarî yazışma ve neşriyat derslerini de yürüttü. Buranın 15 Haziran 1927'de orta dereceli bir okul olarak Maarif Vekâleti'ne devredilmesinden sonra sağlığı bozulunca 28 Ekim 1928'de istifa edip İstanbul'a döndü.

Mizah ve Karadeniz: *Hamsinâme*

Karadeniz insanının en belirgin özelliklerinden biri mizah yeteneğidir şüphesiz. Keskin zekâları Karadeniz fıkralarının konusu olmakla beraber herhangi bir köyünde herhangi biriyle yapacağınız sohbette de bu zekanın ve mizahın keyfini yaşarsınız. Hamâmîzâde İhsan Efendi de hayatındaki türlü zorluklara rağmen neşesinden bir şey kaybetmeyen ve çevresine de bu neşesini aksettiren esprili kişiliği ile tanınan ve bu yönünü eserlerine de yansıtan bir yazardır. Yahya Kemal, M. Fuad Köprülü, Ercüment Ekrem Talu, İbrahim Alâeddin Gövsa, Hikmet Münir gibi edebiyatçı arkadaşları tarafından divan edebiyatını iyi bilen, bütün sanatlarına ve inceliklerine vâkıf olan, ezberinde binlerce beyit bulunan bir kimse olan Hamâmîzâde

İhsan Efendi, aslen Trabzonlu olmakla birlikte gerçekte nadir yetişir bir İstanbullu olarak nitelendirilir. Devrin sayılı nüktedanları arasında yer alan Hamâmîzâde İhsan Efendi; zeki, zarif ve mizaha yatkın şahsiyetiyle tanınır. Eserlerinde en çok alay konusu ettiği kişi ise çok sevdiği şair arkadaşı Şâdî'dir. *Laf Olsun Diye* adlı eserinin önsözünde Ali Nihat Tarlan; onun neşeli, esprili kişiliğiyle ilgili şu sözlere yer verir: "Hamâmîzâde İhsan, hayata baktığında onu kara gösterecek bir sebep bulamazdı. Nükte ve zarafetin gerçek mahiyet ve ölçüsüne sahip isimlerdendi."

Aynı eserde Ercüment Ekrem Talu, yine Hamâmîzâde'nin herkesçe takdir edilen nüktedanlığıyla ilgili şu yorumları yapar: "Rahmetli İhsan'ın Karadeniz rüzgârları kadar keskin, horon havaları kadar kıvrak, Kisarna Suyu gibi fıkır fıkır zekâsından vakit vakit fişkırmış bulunan bu huzmeler..."

Hamâmîzâde bu özellikleri ile 18. asrın şairi Nedîm'e benzetilir. İhsan Bey bu yönünü özetleyen beyitte, dünyanın komedisine, tiyatroya benzeyen hayatına kayıtsız bir şekilde kıs kıs güldüğünü, bundan dolayı kendi sesinin yani sözlerinin de zevk veren mizah tarzında olduğunu dile getirir: "Kıs kıs gülerim müdhike-i 'âleme lâ-kayd / Zevk-âver olur tarz-ı mizah üzre saffirim"

Laf Olsun Diye adlı eserindeki nüktelerde Hamâmîzâde, samimi dil kullanmanın yanında muhatap aldığı kişileri kırmadan, incitmeden ve zarif bir şekilde uyarır. Hamâmîzâde İhsan Bey'in bu mizahi tavrı günlük hayatta sohbet ortamlarında söylediği nüktelerin ötesinde bazı eserlerine de yansımış ve kaleme aldığı *Divan*'ında da bu tavrı sürdürmüştür. Hamâmîzâde'nin bu yönü kendi döneminde yaşamış olan Orhan Seyfi Orhon, Sadedtin Nüzhet Ergun, Yahya Kemâl,

Faruk Nafiz Çamlıbel, Süleyman Nazif, Hakkı Süha ve Ali Nihat Tarlan gibi birçok isimden takdir görmesine neden olur. Yahya Kemâl, “Buluştuk beş Melâmî altı sûfî üç de Bektâşî / Gel ey Hammâmîzâde bezme şenlensin göbek taşı” beyitleriyle; dönemin önde gelen bir başka şairi Süleyman Nazif de, “Görmek dilerse ey dil şellâle-i beyânî / Tarz-ı gazelde dinle İhsan-ı nüktedânî” beyitleriyle Hamâmîzâde’nin kıvrak kalemine atıfta bulunur.

Ancak onun şiirlerinde mizah denince akla ilk gelen örnek, *Hamsinâme* adlı eseridir. Bu eserde şairin, kendi şehrine ve insanına has olan özellikleri çok ince ve usta bir mizahla kaleme aldığı görülür. İhsan Bey edebiyat tarihimizdeki şöhretini şiirleri yahut makaleleriyle değil, hamsi hakkında yazdığı ve konusunda dünyada tek örnek olan “Hamsinâme”si sayesinde sağladı. Sonraki senelerde “Hamamioğlu” soyadını alan İhsan Bey’in 1928’de yayımladığı ve en meşhur eseri olan *Hamsinâme*’sinde hamsi ile uzaktan yakından ilgili olan akla gelen her şey vardı. 150 sayfalık kitapta hamsinin anatomisinden avcılığına, nakliyatından kurutulmasına, hamsiyi konu alan müziklerden halkoyunlarına, yemeklerinden o zamanın üretim istatistiklerine, hamsi hakkında yazılmış şiirlere, hamsi gübresinin imaline ve o zamanın önde gelen balıkçılarına kadar ne aranırsa bulunabilirdi. Hamâmîzâde İhsan Bey’in “Hamsinâme”sinde “hamsi”yi anlatan bir şiir de yer alıyor... Bu şiir, 127 beyitle Türk edebiyatında bir hayvan etrafında kaleme alınan en uzun kasidelerden biri.

Eserleri ve Kültürel Mirası

Hamâmîzâde İhsan Bey, aynı zamanda Tarih-i Osmani Encümeni, Trabzon Türk Ocağı, Donanma Cemiyeti, Trabzon Meclis-i Maarifi ve Halk Bilgisi Derneği gibi çeşitli cemiyetlerde faaliyet göstermişti.

Yazılarında M. İ., M. İhsan, Şimşek, Serçe, Sunûhî takma adlarıyla Hamâmîzâde İhsan imzasını kullanmış, soyadı kanunundan sonra Hamamioğlu soyadını almışsa da Hamâmîzâde olarak anılır.

Çeşitli türlerde pek çok eseri bulunan İhsan Efendi, memleketi Trabzon hakkında birçok çalışma kaleme almıştır. 63 yıllık ömründe birçok eser ortaya koyan yazarın basılmış ve tespit edilebilen yalnızca 13 eseri, kitap halinde olmasına rağmen yayımlanmayan 30 eseri ve yarım kalmış 14 kitap çalışması bulunuyor.

Usta edebiyatçının yayımlanmış eserleri arasında henüz 15 yaşındayken ailesiyle birlikte çıktığı seyahati anlatan *Yolculukta*, en meşhur kitabı olarak gösterilen *Hamsinâme*, Latin alfabesinin kabulünden önce eski harflerle basılmış son eser olma özelliğini taşıyan *Divan-ı İhsan*, folklor konusunda ilk metotlu derleme örneği *Bilmeceler*, halk şairi Baba Salim’in hayatı ve sanatını ele alan *Baba Salim*, türünde ilk başarılı örnek kabul edilen *Trabzon’da İlk Kitapçı Kitabı Hamdi Efendi ve Yayınları*, Hamâmîzâde’nin nüktelerinden ibaret olan ve yazarın oğlu tarafından yayımlanan *Laf Olsun Diye* ve *Ömer Hayyam Rubaileri* kitapları okurların istifadesine sunuluyor.

Hamâmîzâde İhsan Efendi, klasik Türk edebiyatının divan sahibi son temsilcilerindendir ve üstün zekâsını, nükteli sohbetleri dışında mizahi manzumeleleriyle de herkese kabul ettirmiştir. Fakat bu nükteler bir İstanbul beyefendisine yakışır şekilde kimseyi incitmeden, hakaret ve argo kullanmadan kendine has bir zarafetle eserlerine yansımıştır.

Bugün ise Hamâmîzâde İhsan Bey’in ismi memleketi Trabzon’da bir kültür-sanat merkezi ile yaşatılıyor. Hamâmîzâde İhsan Bey Kültür ve Sanat Merkezi birçok kültür ve sanat disiplininin uygulama alanı bulduğu ve bu yönde eğitimlerin verildiği bir mekân olarak Trabzon halkına hizmet veriyor.

DÎVÂN'dan

Ne şâh-ı taht-ı risâlet ki dergehinde onun
Olur halâik-i lâhût cümle nâsiye-sâ

Nikâb-ı hüsnünü tehzîz edince rûyinden
Düşürdü dağlara Cibril'i vâlih u şeydâ

Nikâbsız eğer etseydi arz-ı nûr-ı cemâl
Yanardı âlem-i imkân o demde ser-ta-pâ

Zihî şeref ki olur gayr ez-rubûbiyyet
Senâ-yı zât-ı cemîlinde her ne dense revâ

Nebiy-yi muhterem ey şefî-i her dü-serâ
Eyâ hülâsa-i mevcûd melce-i fukarâ

Sen öyle ecmel-i mahbûbusun ki Mevlâ'nın
Zuhûr-ı nûrun olur kâinata cilve-nümâ

Habîb-i ferd-i Hudâvend ferd iken yine sen
Değildi âlem-i kesrette bir eser peydâ

Vücûdun oldu senin nakş-ı evvel-i hâtem
Egerçi hâtemi sensin nebîlerin ammâ

Sen öyle ekmelisin anların ki ferd-â ferd
Kemâl-i şevk ile etmişler incizâb sana

Sen âfitâb-ı kerem ma'den-i mürüvvetsin
Şefî-i rûz-ı cezâsın şefî-i rûz-ı cezâ

Benim o rütbe garîk-i güneh ki oldu benim
Sevâb olur diye ettiklerim de hatâ

Geçince hâtıradan seyyiât-ı a'mâlim
Yakar yıkar beni te'sir-i âteş-i ferdâ

Gönül garîbini her an düçâr-ı hayret eder
Şu kâr-zâr-ı musîbetle çektiğim bu cefâ

Şununla dil mütesellî olur ki hâlinden
"Vesîle-i şeref-i kurb olur nüzûl-i belâ"

Huzûr-ı pâkine ma'lûm iken melâl-i derûn
Ne hâcet eyliyeyim hâl-i zârı ben inhâ

Be-nûr-ı meş'ale-i lâilâhe illallâh

Be-hakk-ı tal'at-ı Mevlâ be-Manzûr-ı Sinâ

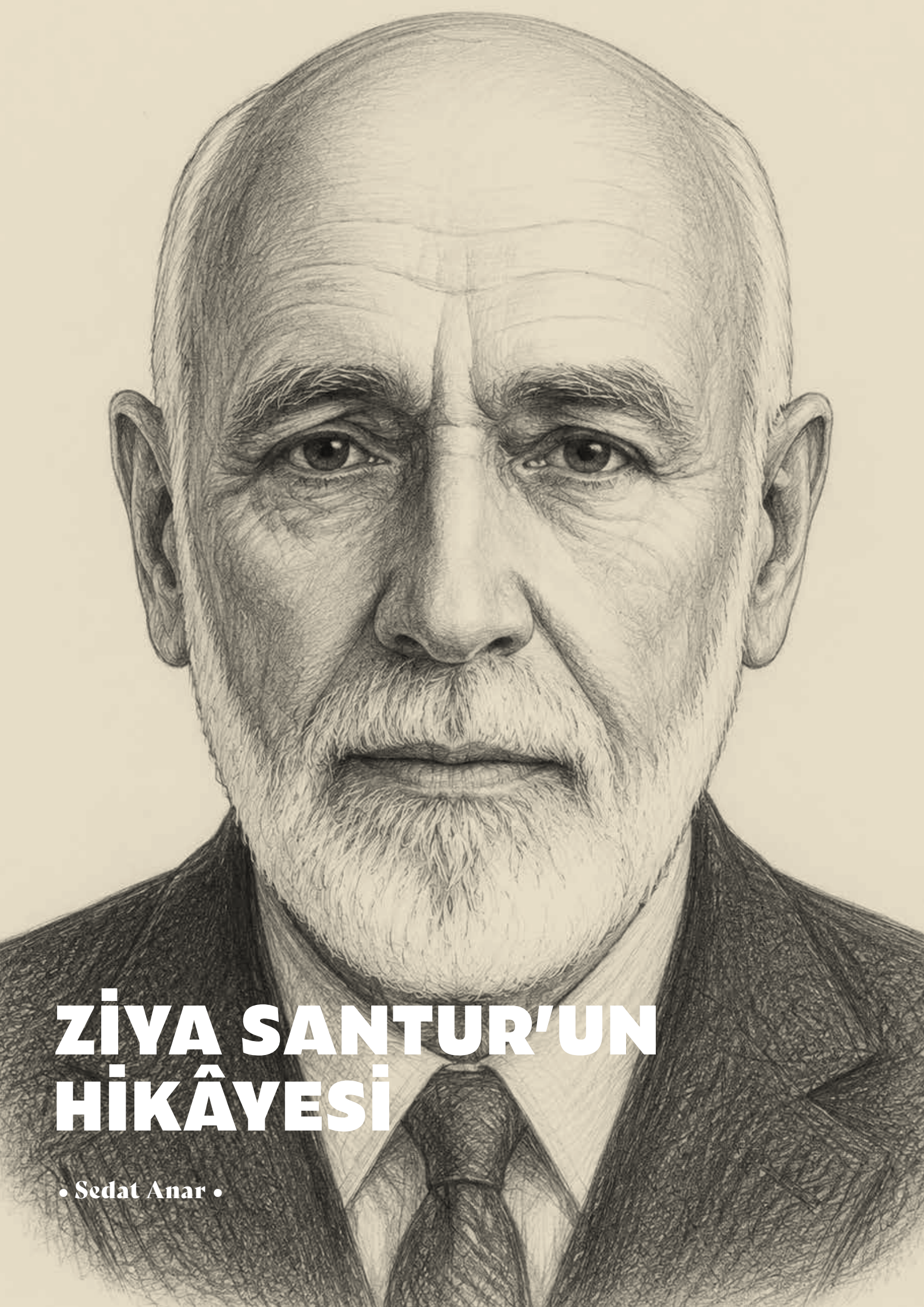
Hamâmîzâde İhsan Efendi

* Ortahisar, İskenderpaşa Mahallesi, Atatürk Meydanı.

Arapça hat sanatı ile “Hâzâ min fazlı Rabbî” (يَرْزُقُنِي مِنْ فَضْلِهِ) yazıyor, karşıma çıkan duvarda. Neml Suresi 40. ayetinden bir bölüm olan bu ifade “Bu, Rabbimin bir lütfudur (fazlındandır).” anlamına geliyor. Aslında Hasan Çelebi’nin eseri olan bu çalışmayı Muhammed Emin Türkmen grafiti olarak yeniden yorumlamış. İskenderpaşa Camii’nden meydan tarafına bakınca tam karşımıza çıkan bu duvarın yer aldığı binanın kuzeye bakan tarafında ise hemen hemen aynı boyutlarda bir deniz ve Trabzonspor amblemiyle karşılaşıyoruz. İçeriğe gelince: Belkıs’ın tahtı nasıl Hz. Süleyman’ın yanına geldiğinde, peygamber bu durumu Allah’ın bir lütfu olarak karşıladıysa; şehir halkı için de hem İslam’ın hem Türklüğün hem Trabzon’un hem de Trabzonspor’un Allah’ın bir lütfu olduğuna inandığının işaretlerinden biridir diyebiliriz.

ZİYA SANTUR'UN HİKÂYESİ

• Sedat Anar •

**Ziya Santur, 1914'te Türkiye'de
ilk santur metodunu yazmıştır.
Günümüze kadar ikinci bir santur
metodu yazılmamıştır. Santuri Ziya
Bey'in ilk icra ettiği enstrüman neydir.**

Yazımın başlığına bakıp “Ziya Santur kimdir ki hikâyesi olsun?” diye bir soru sorabilirsiniz. Ama yazımın son bölümünde neden böyle bir yazı yazdığımı kısaca anlattım. Lafı daha fazla uzatmadan yazıma geçeyim.

Kendi araştırmama dayanarak şu bilgiyi rahatlıkla verebilirim: Ziya Bey, Türk müziğinin tanıdığı santur virtüözü Santuri Ethem Bey'in tek santur öğrencisidir. Türkiye'de santur üzerine en dikkat çekici çalışmalardan birisi Ziya Santur'a aittir. Santur metodu yazan tek kişidir Türkiye'de. Santura duyduğu sevgi ve santurun unutulmasından duyduğu endişe nedeniyle, 1934 yılında bu sazın ismini kendisine soyadı olarak seçmiştir. Ziya Santur'un soyadını değiştirmesinin sebebini öğrenince bir santurî olarak hayran kalmamak elde değil. 1948'de, ölümünden dört yıl önce yapılan röportajda¹ “Bu sazı çalan olmadığı için arkadaşlarımla ısrarıyla başladım, 75 yıldır devam ediyorum.” diyordu. Ziya Bey, santur öğrencileri yetiştirdi. Şimdi Ziya Santur'u daha da iyi tanımak için biyografisinden bahsedeyim.

Ziya Santur, 1869 yılında Kanlıca'da doğdu. İlkokuldan sonra Bahriye Rüşdiyesi'ni ve Menşe-i Küttab Mektebi'ni bitirdi. Daha sonra Bahriye

Nezaretî'ne kâtip olarak atandı. Sultan Mehmed Reşat'ın emriyle Darülelhan'da göreve başladı. Burada keman, ud, kanun, ney, santur hocalığı yaptı. İstanbul'un işgalinden sonra kapatılan Darülelhan 1923'te yeniden açılınca Ziya Santur'a burada tekrar görev verildi. İstanbul Radyosu'nun ilk kurulduğu zamanlarda bir süre görev yaptı. Darülelhan İstanbul Belediye Konservatuvarı olunca bu mektebin tasnif ve tespit heyeti icra bölümünde çalıştı. Ödenek darlığı sebebiyle buradaki görevinden ayrılmak zorunda kaldı. 1934-1935 yıllarında Bahriye Nezaretî Yoklama Kalemî birinci sınıf mümeyyizliğinden emekli olunca Kanlıca'ya taşındı. Zamanının çoğunu müziğe ayırdı. 1941'de yeni düzenlemeler getirilen İstanbul Belediye Konservatuvarı İcra Heyeti'nde çalışmak üzere tekrar davet edildi. 1946 yılına kadar bu görevinde kaldı. 28 Haziran 1952'de öldü. Kanlıca Mezarlığı'na defnedildi. Ziya Bey ilkokulda ilahicibaşı olmuş, asıl müzik çalışmalarına ortaokulda başlamıştır. İlk müzik hocası Kasımpaşa Meşkhanesi'ne gelen M. Ali Efendi'dir. Neyzen Aziz Efendi'den ney, Ethem Efendi'den santur dersleri almıştır.

Bir süre Zekai Dede'den musiki meşk etmiştir. Rauf Yekta Bey ile okul yollarında tanışmıştır.

¹ Türk Musikisi Dergisi, S. 12, İstanbul 1948.

Kasımpaşa Mevlevîhânesi'nde neyzenlik yapmış, çok sayıda eseri notaya almıştır. Burada bir konuya daha değinmek istiyorum. Ziya Santur'un hocası Santurî Ethem Bey de ilk etapta santur yerine keman çalmayı arzu etmiştir. Ancak Ethem Bey'in musikiye karşı yüksek kabiliyetini gören musiki hocaları Hacı Arif ve Rıfat beylerin

ısrarı üzerine santura başlamıştır. Hem Ziya Santur hem de Santurî Ethem Bey ilk zamanlar keman çalmayı çok isteseler de hocalarının tavsiyeleri ve santur sazının hoş sedasından etkilenip santur sazını seçmişlerdir. İkisi de kısa sürede büyük ilerlemeler göstererek sazdaki üstünlüklerini ispat etmişlerdir.

* Darülelhan
alaturka şubesi
hocaları.
1924 (Ziya Santur
santuruyla)

Ziya Santur, 1914'te Türkiye'de ilk santur metodunu yazmıştır. Günümüze kadar ikinci bir santur metodu yazılmamıştır. Santuri Ziya Bey'in ilk icra ettiği enstrüman neydir. Aynı zamanda keman da icra etmiştir. Santuru ilk kez 1903'te Celalettin Bey'in evinde tanıştığı, çok sevdiği, saydığı ve ölümüne kadar ilgisini

sürdürdüğü Santurî Ethem Bey'de gördü. Kendi deyimiyle ahenkli sesi ve hiç kimsede bulunmaması santura ilgi duymasına sebep oldu. Bu ilgi Ethem Bey'i memnun etmiş, Ziya Bey'e dersler vermiş ve şöyle demiştir: "Ziyacığım, bu sazı bırakma, ben ölürsem yerimi sen al, talebe yetiştir, bu saz kaybolmasın."

Ziya Santur, santur ve ney metodunu yaş sınırına erişmesi dolayısıyla İstanbul Konservatuvarı Heyeti'nden çekildikten sonra yazmıştır. Santur metodunu 1950'de kendi imkânıyla bastırmaya çalışmış fakat bu amacını gerçekleştirememesi unutulmaz acı bir hatıra olmuştur. Ziya Santur, I. Dünya Harbi sonunda Harbiye Nezareti için tasarladığı okulun geliştirilmiş olan bir santur ve ney okulu açmak istese de bu çabası gerçekleşmemiştir.²

Ziya Santur, santura Türk piyanosu adını vermiştir. Kendi yaşadığı dönemde kadar kucakta çalınan santura sehpa yapmış ve 6 adet ses eklemiştir. Ziya Bey'in santurlarını, dönemin meşhur laterna lütiyesi Polikarpus Usta yapıyordu.

Ziya Santur, 10 Ekim 1941 tarihli *Vakit* gazetesine vermiş olduğu röportajda, babasından gizli ney üflemeye çalışırken ona yakalandığını ve babasının "Ney, Mevlevîhâne'de öğrenilir. Orada çalınır, seni götüreyim." diyerek Mevlevî tekkesindeki Aziz Dede'nin yanına götürdüğünü anlatır. Ziya Santur, beş yıl boyunca tekkede, Neyzen Aziz Dede'den ney dersi aldığını bizzat kendisi dile getirmiştir.

Neyzen Aziz Dede 19. yüzyılın son yarısında yetişmiş ve büyük ün kazanmış saz eserleri bestekârı ve neyzenidir. Galata, Kasımpaşa, Yenikapı, Üsküdar ve Bahariye mevlevîhânelerinin neyzenbaşılığını yapmıştır. Neyzen Aziz Dede yalnızca Ziya Santur'la birlikte Türk musikisinin önemli isimlerinden Rauf Yekta Bey ve Neyzen Emin Yazıcı'ya musiki dersleri vermiştir.

Ziya Santur, sadece santur metodu değil aynı zamanda ney metodu da yazmıştır. Yaşadığı dönemin en iyi neyzenlerinden birisi olan Aziz Dede'nin

öğrencisi olmuştur. Ziya Santur, Aziz Dede için şöyle demiştir: "Üstadın nasıl ney üflediğini yazı ile anlatmaya imkân yoktur. Devrinin cidden üstat bir neyzeniydi. Gerek ney üflemek gerek saz eserleri bestelemek hususunda büyük bir muvaffakiyet göstermiştir."³

Mevlevîhânelerde Santurun Kullanılması

Mevlevî tekkeleri öteden beri birer musiki meclisiydi. Klasik Türk müziğinin bütün hususiyetleri mevlevîhânelerdeki musiki meclislerinde görülür. Her sınıftan musikişinasların hâl tercemelerine bakılacak olursa yolu bu mekânlara uğramayan yok gibidir.

Yolu mevlevîhâneye düşen musikişinaslardan birisi Santurî Ethem Bey'dir. Santurî Ethem Bey'e kadar santurun mevlevîhânelerde kullanıldığına dair kesin bilgi olmamakla birlikte 18. yüzyılın son on yılı içinde İngiliz elçiliğinin başpapazı olarak iki yıl İstanbul'da bulunan James Dallaway, Mevlevî dergâhlarında neyin yanı sıra tanbur ve santur da çalındığını yazmıştır.⁴

Ethem Bey'in yaşadığı dönemde bir musiki meşkhanesi sayılan mevlevîhâneler, heveskârlarına daima açıktı. Kasımpaşa Mevlevîhânesi'nde cuma ve pazar günleri, aralarında Santurî Ethem Bey'in de bulunduğu Tophaneli Sabri Bey, Kanûnî Hacı Arif Bey, Eczacı Şaban Bey, Kemani Mahmut Bey, Giriftzen Asım Bey'le meşkler yapılırdı.

Ziya Santur, Ethem Bey'den ders almaya başladığı sıralarda 34, Ethem Bey ise 41 yaşındaydı. Ziya Bey, Vecdi Seyhun'un anlattığı olayı şöyle nakleder: "Kasımpaşa Mevlevîhânesi'nde

3 Kaya, Bayram Ali, *Tekke Kapısı, Yenikapı Mevlevîhânesi'nin İnsanları*, İstanbul, 2012, s. 218.

4 Bülent Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki*, İstanbul, 2003.

2 Oransay, Gültekin, *Cumhuriyetin İlk Elli Yılında Geleneksel Sanat Musikimiz*, Ankara 1973, s. 242.

İstanbul'un maruf üstatlarıyla her nevi alat-ı musiki mevcut olduğundan meşkler, fasıllar yapıldı. Ara sıra Santuri Ethem Bey de hazirun meyanında görölürdü. Fakat santur mevcut olmadığı için sazından istifade edemedik. Bu mahrumiyete tahammül edemeyerek bir santur tedarik ettik. Üstat da fasıllara iştirake başladı. Böylece santur sazını çalabilmek arzusu hemen bende uyandı ve üstattan aldığım derslerle devam etti."

Osmanlı Devleti'nde 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkan yenileşme ve Batılılaşma düşüncesiyle yapılan uygulamalar, Osmanlı kültürünün en önemli parçalarından biri olan musikiyi de etkilemiştir. Mızıka-yı Hümayun, 19. yüzyıl boyunca Osmanlı musikisini etkileyecek farklı olayları tetikleyen bir kurum olmuştur. Mızıka-yı Hümayun'un saray ve toplumun müzik zevkini etkilemesi ve değiştirmesiyle klasik Osmanlı musikisi sarayda daha az yer bulmaya başlamıştır. Bu dönemde mevlevîhâneler, klasik Osmanlı müziği icracıları için sığınak hâline gelmiştir. Çünkü buralarda sanatlarını icra etme şansı yakalamışlardır. Santurî Ethem Bey de mevlevîhânelerde santur icra etmiştir ve böylece santur, Mevlevî musikisinde kullanılmıştır.

Mehmet Güntekin şu bilgiyi veriyor: "Ethem Bey, uzun yıllar Kasımpaşa Mevlevîhânesi'nde santur icra etmiştir. Mevlevî musikisinde pek kullanılmayan santur sazıyla dinî musikiye eğilişi dikkat çekicidir. Ethem Bey santur sazını çalmaktan başka imal de ederdi."⁵

Ziya Santur Bey'in Santur Metodu'nda da rastladığım bir bilgiyi de buraya eklemek istiyorum: 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başında İstanbul'da akort, tel-

Ziya Santur'un soyadını değiştirmesinin sebebinin öğrenince bir santurî olarak hayran kalmamak elde değil.

lerin düzeni ve şekil bakımından aralarında esaslı farklar bulunan iki çeşit santur kullanılmıştır. Birincisi alaf-ranga santur, ikincisi de alaturka santur ismini almaktadır. Rauf Yekta Bey, alaturka santura Türk santuru demiştir.

Rauf Yekta Bey'e göre bu santurlar, Santurî Hilmi Bey'in Türkiye'ye getirdiği Rumen santurunun İstanbul'da aldığı biçimdir. Rauf Yekta Bey, alaf-ranga santur dediği bu sazdan önce kullanılan santuru alaturka santur diye nitelemektedir.⁶ Abdülhak Şinasi Hisar da santurun millî çalgı olduğundan şöyle bahseder: "Santur gibi tamamen millî aletleri, kendine mahsus ıstılahları vardı."⁷

Günümüzde birkaç araştırma dışında hem santur sazı hakkında hem de Ziya Santur hakkında maalesef çok az çalışma yapılmıştır. Tarihimize baktığımız zaman maalesef nice müzisyenin unutulup gittiğini görüyoruz. Ben bir santurî olarak kendime bir vazife edindim ve unutulmuş hatta adı bile anılmayan santurîlerin peşine düştüm. Elimden geldiğince anlatmaya çalıştım. Dilerim başka müzisyen ve araştırmacılar da bunu yapar. Yazımın son cümlesini şöyle bitirmek istiyorum: "Türkiye'de ilk santur metodunu yazan ve santurun unutulmaması için soyadını 'santur' olarak değiştiren büyük üstat Ziya Santur'a bin selam olsun."

5 Tekeli, İlhan, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, C. 3, s. 129.

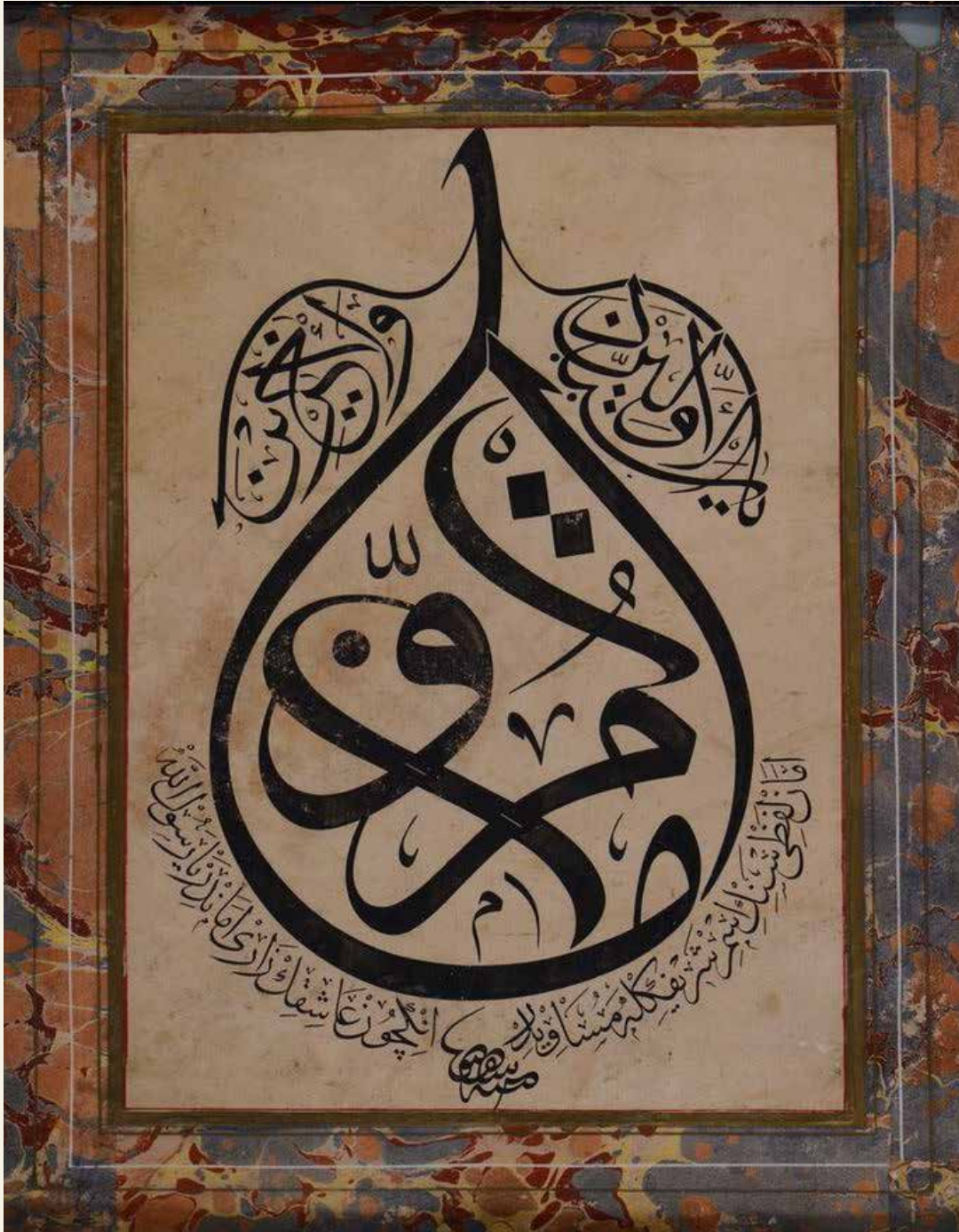
6 Sarı, Ayhan, *Türkiye'de İlk Santur Metodu, Ney Metodu ve Ziya Santur*, İzmir, 1989.

7 Hisar, Abdülhak Şinasi, *Boğaziçi Mehtapları*, İstanbul 2006, s. 36.

HÜSN-İ HAT GÜZEL YAZI ÜZERİNE

• Süleyman Berk •

* Hattat Şefik Bey'in (1815- 1880) Meşhur Olmuş Armudî Formda Aman Mürüvvet Levhası

**Ünlü İspanyol ressamı Picasso'nun,
gördüğü bir hüsn-i hat levhası
karşında "Benim soyut resimde
varmak istediğim noktaya, hüsn-i hat
çoktan varmış." sözü bir sanat eserinin,
sanatçıya heyecan vermesinden başka
bir şey değildir.**

İnsanın güzele olan meyli, bu duygu-sunu çevresinde bulunan her şeye aktarmasına sebep olur; bir yönüyle bütün hayatı bu gayret içerisinde devam eder. Yaşadığı mekânı kullanışlı ve güzel yapma arzusu, mimarinin doğuşuna vesile olduğu gibi giyim kuşam konusundaki gayreti de modanın doğuşuna sebep olmuştur. Diğer sanat dalları için de aynı değerlendirmeyi yapmamız mümkündür.

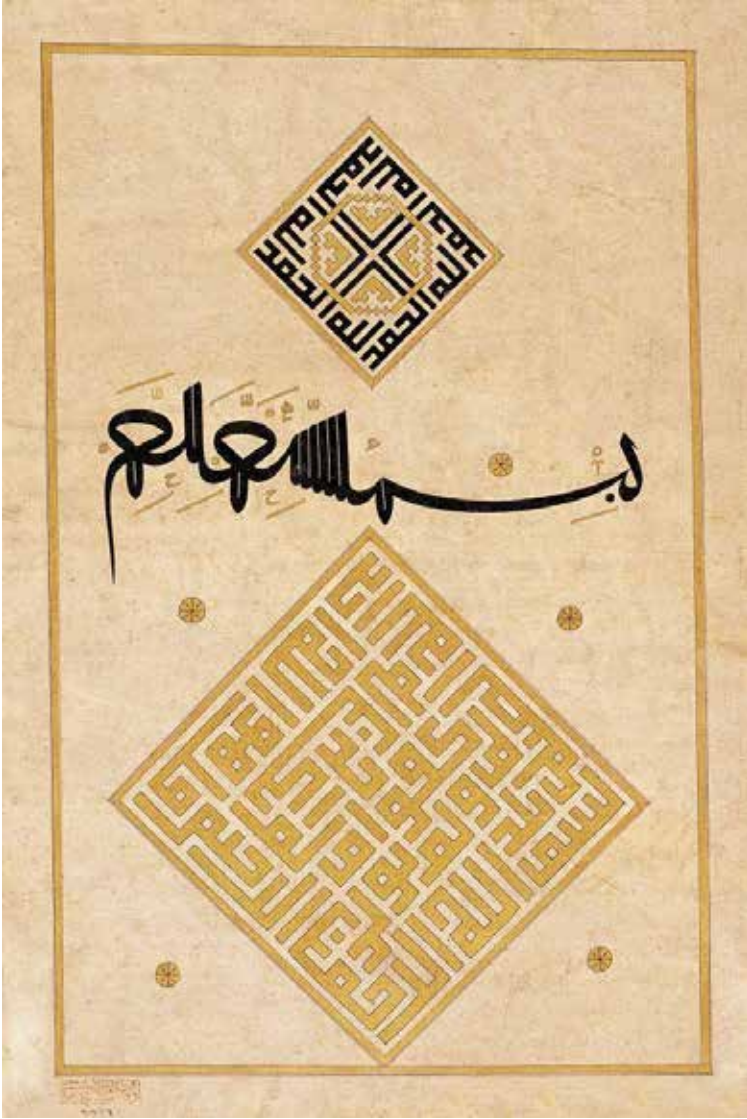
Bazı sanat dalları insanların gözüne, bazıları ise gönüllerine ve ruhlarına hitap eder. Emekle beraber, gönülün harmanlanmasıyla ortaya konan sanat eserleri, insanların gözünden ziyade gönüllerine hitap eder. Böyle sanat eserleri, muhataplarını heyecana getirdiği gibi onları, ruhun huzur bulacağı, dinleneceği, kendini arıtacağı bambaşka âlemlere götürür. Musikinin, resmin, güzel yazının insanı dinlendirmesi, ruhu coşturup ilhama vesile olması bundandır herhâlde... Aynı durum hüsn-i hat için de geçerlidir. Ünlü İspanyol ressamı Picasso'nun, gördüğü bir hüsn-i hat levhası karşında "Benim soyut resimde varmak istediğim noktaya, hüsn-i hat çoktan varmış." sözü bir sanat eserinin, sanatçıya heyecan vermesinden başka bir şey değildir. Yine, I. Dünya Savaşı esnasında İstanbul'a gelen ve aynı zamanda ressam

olan bir Macar subayı, Sultan Ahmet Camii'nde gördüğü, celî ta'lik bir hat levhasının karşısında, "İslâm yazısında, sessiz bir armoni içinde ruhu oynatan metafizik bir mûsikî var." demiştir.

Hüsn-i hat, kelime olarak "güzel yazı" anlamına gelmektedir. İstilah olarak ise İslâm yazısının estetik endişelerle birlikte yazılması anlamını taşır. Bilindiği gibi, Arap yazısının menşei İslâm öncesine dayanmaktadır. Arap yazısının kaynağıyla ilgili çeşitli rivayetler mevcut ise de kabul gören görüş, Nabatî yazısından türediği, hatta onun gelişmiş bir devamı olduğudur.

Arap yazısı başlangıçta çok iptidai olduğu gibi, hareke ve birbirine benzeyen harf şekillerini ayıran noktalardan da mahrumdur. Bütün bunlar, Arap yazısına sonradan ilave edilmiştir. İlk iki asırda yazının imlâ gelişimi üzerinde durulmuş ancak ondan sonra estetik yapısı üzerinde gelişmeler başlamıştır.

Aslında, başlangıcından itibaren yazı estetiği üzerinde durulmuş, basit de olsa birtakım kaideler konmuştur. Hz. Ali kâtibine "Mürekkebin karıştır, kaleminin ucunu uzun tut, satırlar arasında tenâsübe riayet et." demek suretiyle yazıyla alâkalı ilk estetik kaideleri beyan etmiştir.

* Hattat Ahmed Karahisârî Albümünden Bir Sahife (TIEM 1443)

Estetik kaidelere dikkat edilerek yazılmış bir yazı, aynı zamanda doğru ve okunaklı bir yazı anlamına da gelir.

“Allah güzeldir ve güzelliği sever.” meâlindeki kudsî hadis, insanın eşyaya bakış açısının ne olması gerektiğini ortaya koyan güzel bir tespittir. İnsan hayatında var olan her şeyin güzel olmasına dikkat gösterilmesi, şuurlu insan için gerekli bir hedeftir. Kutsal metin Kur’ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber’e ait her türlü hususun tespiti, güzel sözlerin insanlara yazılarıyla aktarılmasında kullanılan yazıya da metin kadar özen gösteril-

mesi Müslümanların hedeflerinden olmuştur.

Yazı başlangıcından itibaren, nesilden nesile büyük bir dikkat ve gayretle geliştirilerek güzel sanatlar seviyesine yükseltilmiştir. Daha Abbasi-ler zamanında İbn Mukle (ö. 328/940) isimli sanatkâr, harf şekillerini belli ölçülere bağladı. Yazıyı düzene koyarken nokta, elif ve daireyi ölçü olarak aldı. Noktayı harflerin boyu, elifi dik harflerin boyu, daireyi ise çanak şeklindeki harflerin genişliği için ölçü olarak koydu. Böylece Aklâm-ı sitte denilen altı çeşit yazıyı (Sülûs, Nesih, Reyhânî, Muhakkak, Tevkîi ve Rıkâa) ölçü içerisine alıp düzene soktu.

İbn Mukle’den bir asır sonra gelen ve aynı yazı ekolünün ikinci temsilcisi İbn Bevvâb (ö. 413/1022) İbn Mukle’nin yazısını geliştirdi ve güzelleştirdi. Aynı ekolden son olarak Yâkut el-Musta’sımî (ö. 698/1298) isimli hattat, Aklâm-ı sitte’nin kaidelerini daha bir belirginleştirerek yazıyı güzelleştirmişlerdir.

Yâkut’un yazıda yaptığı en büyük değişiklik, o güne kadar düz kesilen kalemin ağzını eğri keserek, kalemin eğimini arttırmasıdır. Yâkut, İbn Mukle ve İbn Bevvâb yazılarından istifade etmiş, onların kaidelerine bağlı kalmışsa da daha çok İbn Bevvâb yazılarına zarafet kazandırıp bir üslup meydana getirmiştir. Yâkut’un bilhassa muhakkak ve reyhânî yazılarında ortaya koyduğu estetik kurallar, ahenk ve nisbet; Osmanlı hat mektebinin çıkışına kadar İslâm âleminde ideal örnekler olarak kabul edilmiştir.

Bağdat; Abbasilerin siyasi hayatlarının bitişi ve Yâkut’un vefatından sonra san’at merkezi olma özelliğini kaybetmiş, yerini önce Kahire’ye daha sonra ise İstanbul’a bırakmıştır.

Osmanlı, bütün güzel sanatlara olduğu gibi yazı sanatına da özel bir ilgi göstermiştir ve hattatlar, padişahların özel iltifatlarına nâil olmuşlardır. Ayrıca Osmanlı padişahları içerisinde bizzat yazı ile meşgul olanlar da çıkmıştır. II. Bâyezid, II. Mustafa, III. Ahmed, II. Mahmud ve Abdülmecid ilk akla gelen hattat sultanlardır. Bundan başka, her tabakadan halk, yazıya büyük bir ilgi göstermiştir.

Daha II. Bâyezid zamanında hattat Şeyh Hamdullah (ö. 1520) padişahın da telkiniyle saray hazinesinde bulunan Yâkut yazıları üzerinde çalışarak Aklâm-ı sitte'de Osmanlı üslubunu oluşturmayı başarmıştır. Bilhassa sülüs ve nesih yazı çeşitlerinde güzellik unsurları, Osmanlı'nın bu döneminde ortaya konmuştur.

Harflerin tenâsübü, yani ideal ölçüsünün bulunması, kalem hâkimiyeti ve harflerin satıra dizilmesindeki kudret ve kuvvet Osmanlı hat mektebinin önemli hususiyetlerindendir. Harf kenarlarında pürüz bulunmaması yani kalem kuvveti, başarısı, aynı şekilde harflerin satırda diğer harflere yabancı durmaması yazı estetiğinin ana unsurlarıdır. Bu hususların, birlikte, bir yazıda bulunmaması veya başarılabilmesi estetik bir kusurdur. Bir saç telinin beyaz bir sahifedeki gergin çizgi görünümü, hüsn-i hatta harflerin yazımında sağlanamazsa yahut kalem kalınlığı ile harf büyüklüğü arasındaki ölçü, yani harfin tenâsübü yakalanamazsa veya harfler satırda uygun yerlerine yerleştirilemezse bu yazıya hüsn-i hat denmesi imkânsızdır. Güzel yazı, yani hüsn-i hat bu üç unsuru da ihtiva etmelidir. Osmanlı, hüsn-i hatta bu üç unsuru başarıyla kullandığı için yazının merkezi olmuştur.

Celî yazının, yani büyük boy sülüs yazının kemâle ermesi de Osmanlı elinden

Osmanlı, bütün güzel sanatlara olduğu gibi yazı sanatına da özel bir ilgi göstermiştir.

olmuştur. Kalemin kalın olması ve yazının kapladığı alanın ihatasının zorluğu celî yazının gelişimini geciktirmiştir. Aklâm-ı sitte'de ve özellikle sülüs ve nesih yazıda başarı daha II. Bâyezid döneminde sağlanmasına rağmen celî yazının gelişimi ancak 19. asırda II. Mahmud döneminde olabilmıştır. Dönemin önemli hattatı Mustafa Râkım Efendi, kırk beş yıllık bir çalışma sonucu celî sülüs yazı ve padişah tuğrasında estetik bir inkılâp gerçekleştirmiştir.

Celî yazı, genelde yüksek ve uzak yere asıldığından, harflerin cılız görünmesi önemlidir. Perspektif noktasından, yazının konulduğu yere göre yazılması estetik bir husustur. Bunun yanında harfin, yazının bütünüyle ahenkli olması, diğer harflerle adeta kucaklaşması sanatçının maharetini gösterir. İşte Mustafa Râkım'la bu estetik hususlar yakalanmıştır. Kendisinden sonra gelen hattatlar bu yolun takipçisi olmuşlardır. Mustafa Râkım Efendi'nin bugün Fatih Nakşidil Türbesi'nde ve Tophane Nusretiye'deki celî yazıları, sanatseverlerin ziyaretgahı olmuştur.

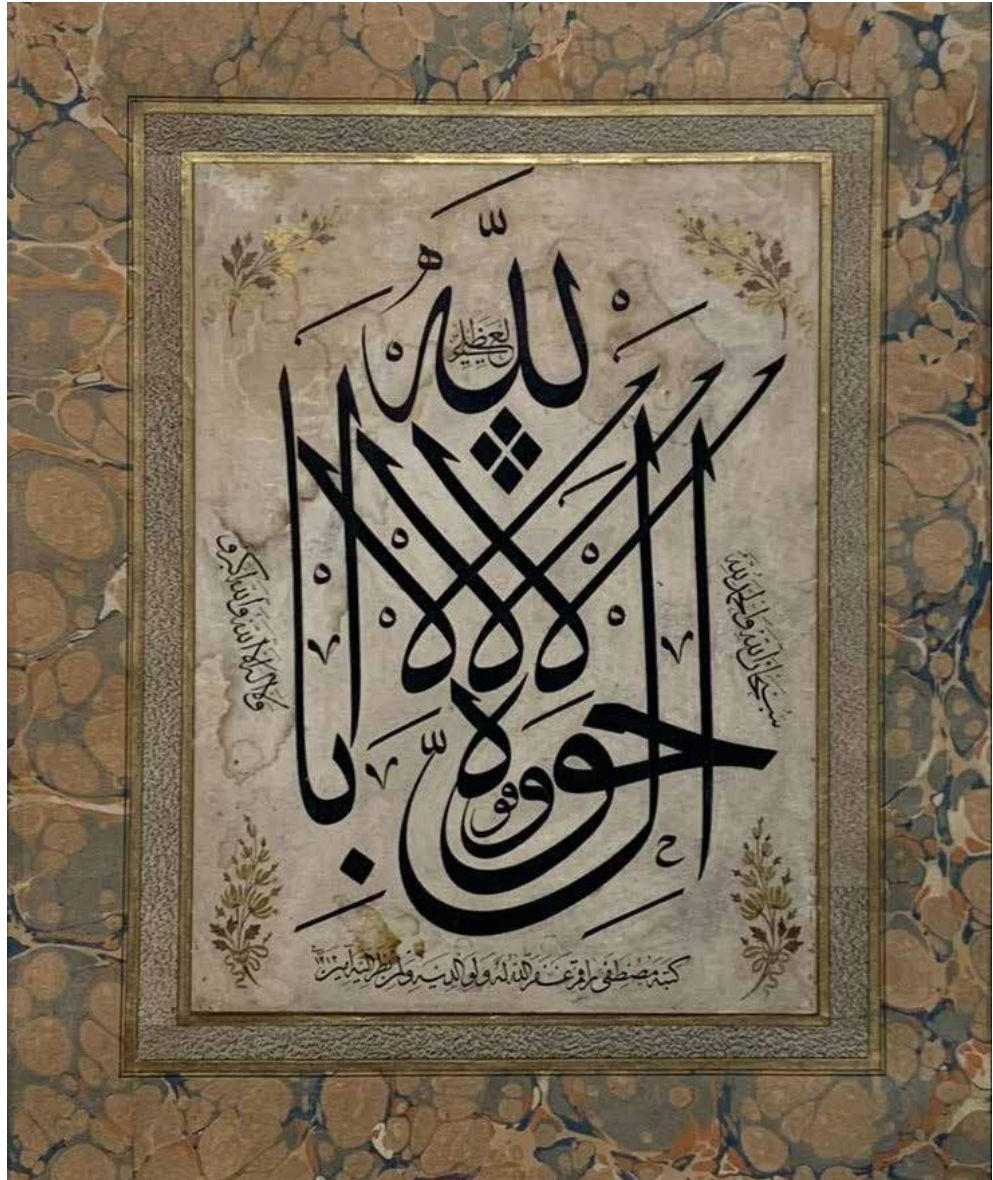
Osmanlı hat sanatında, bütün yazı çeşitlerinde çizgilerin uyum halinde olmasına dikkat edilmiştir. Bir yazıya bakıldığında, dik harflerin yönlerindeki uyum ile yatay harflerdeki oturuş paralelliği önemlidir. Böyle bir uyum; yazıda dik harflerde hareketlilik, yatay çizgilerde ise devamlılık fikrini uyandırır.

“Kur'an Mekke'de nâzil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı.” sözü bir

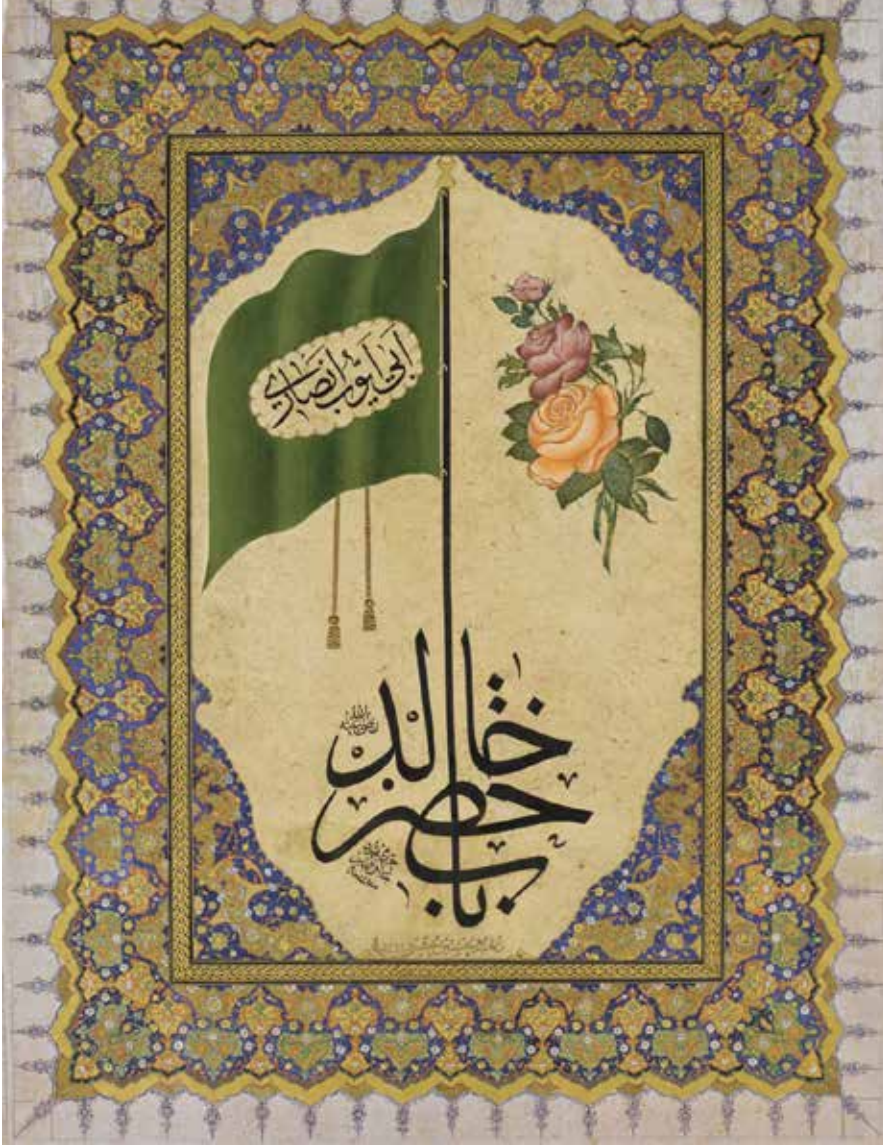
hakkın tesliminden başka bir şey değildir. Usta-çırak ilişkisi içerisindeki çalışmayla oluşan kuvvetli gelenek; cami, mescid, mezarlıklar ve müzelerdeki sayısız örnek ve malzemenin İstanbul'da bulunması, hâlâ bu kadim Osmanlı şehrinin, İstanbul'un hat sanatının merkezi olma vasfını devam ettirmektedir.

Aslında, güzel yazıda, sözün güzelinin kullanılması, Osmanlı yazı sanatındaki estetiğin ana unsurunu oluşturmuştur. Genellikle cami ve mescid

giriş kapılarına "Oraya güven içinde esenlikle girin." ve "Selâm size, hoş geldiniz! Temelli olarak buraya girin" meâlindeki âyetler, içerilere ise Kur'an ve hadislerden güzel nasihatler müminlerin nazarlarına verilir. Bu bazen "Ölünceye kadar Rabbin kulluk et.", "Dikkat edin, kalbler ancak Allah'ı anmakla huzura kavuşur." meâlinde âyetler, bazen de "Vaktinde kılınan namaz, ana-babaya iyilik ve cihad Allah'a en sevimli gelen ibadetlerdendir.", "Vaktinde namaz kılmaya gayret edin.", "Ölmeden tövbe etmeye

* Hattat Mustafa Râkım hattı ile Celî Sülüs istifli bir levha

* Hattat Mahmud Celâleddin Efendi Hattı ile Celî Sülûs Bir Levha

gayret edin.” meâlindeki hadisler, bazen de Kelime-i Tevhid, Kelime-i Şehâdet olurdu. İsm-i Celâl, İsm-i Nebî, Ciharyâr-ı güzîn ile Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin isimleri cami ve mescidlerin mutlaka bulunması gereken hüsn-i hat levhalarıdır. Osmanlı’da evlerin girişine Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinden “Yâ Hafîz: Ey koruyucu” konulması güzel bir gelenektir. Aynı şekilde evlerin içine, Hz. Peygamber’in fizikî ve ahlâkî vasıflarından bahseden hilye-i şerife asılması dinî bir an’ane hâlini almıştı. Bu hilyenin, haneyi ve halkını musibetlerden uzak tuttuğu inancı yaygındı.

Elbette bu yazılardan akan ruh bizlere can suyu oluyor. Kaleminden kâğıda oradan kalplere akan mana, ahenk damarlarımızda dolaşarak bizlere heyecan veriyor. Estetik yanımızı okşuyor. Çok çeşitli hatlarla yazılmış, kitâbe, levha ve Mushaflar gözlerimizi okşuyor, bizleri kendimizden geçiriyor. Elbette bu estetik duygu ruhlarımıza incelik veriyor, anlamadan bizleri terbiye ediyor.

Dün olduğu gibi bugün de hat sanatının nefesi ve soluğu cennet meltemi gibi bizlere ferahlık vermeye devam ediyor.

atölye

FATMA AKGÜN: TRABZON, HER KÖŞESİNDE FARKLI BİR RENK VE DOKU BARINDIRAN CANLI BİR TUVAL GİBİ.

Söyleşi: Muhammed Durmuş

Atölye Söyleşilerimizde bu ay, Trabzon'un yetiştirdiği önemli ressamlardan Fatma Akgün ile kişisel sanat yolculuğu, dijital sanatlar ve "Karadenizli Sanatçı" olmak üzerine konuştuk.

Sanat yolculuğunuzun dönüm noktası diyebileceğiniz o ilk fırça darbisini ne zaman, nerede vurdunuz? Hikâyenizin başlangıcını bize kısaca anlatabilir misiniz?

Sanat yolculuğum kareli defterlerimin kenarına yaptığım süsler, geometrik motifler, lale ve papatya resimleri çizerek başladı. Motiflerin öğretmenlerim tarafından beğenilmesiyle, çizgilere olan tutkum resme çevrildi. KTÜ Güzel Sanatlar Fakültesi'nde çizgilerle olan hikayem devam etti.

“Karadenizli Sanatçı” kimliği sizi sınırladı mı, yoksa size alan mı açtı? Biraz bahseder misiniz?

Sınırlama söz konusu değil. Aksine bana çalışabileceğim geniş bir alan açtı. Geçmişle bugün arasında kurulan duygusal bir köprüyü görsel olarak anlatmaya çalışıyorum. Hafızamızda yer eden gündelik nesneler, çocukluk anıları ve kırsal yaşam imgeleri; zamanın içinden süzülerek masalsı bir atmosferde yeniden var oluyor. Geleneksel motifleri birebir aktarılmak yerine, çağdaş bir anlatım diliyle yeniden yorumluyorum. Canlı renkler, naif figürler ve iç içe geçen mekânlar; geçmişin durağan bir anı olmaktan çok; bugünle konuşan canlı bir yapı olduğunu vurguluyorum. İnsan, doğa ve hayvan arasındaki sınırların belirsizleşmesi, aidiyet, korunma ve birlikte var olma duygularını çalışmalarımda öne çıkarıyorum. Çalışmalarımda zaman doğrusal değildir; anılar, düşler ve gerçeklik aynı düzlemde buluşur. Amacım, nostaljiyi idealize etmekten ziyade onu bugünün duyarlılığıyla yeniden düşünmek ve insanları kendi hafızasıyla sessiz bir diyaloga davet etmektir.

Trabzon'un hangi köşesi ya da köşeleri sizin için tablo gibidir? Neden?

Trabzon, her köşesinde farklı bir renk ve doku barındıran adeta canlı bir tuval gibidir. Bu köşeler, sadece güzel manzaralar sundukları için değil tarih, coğrafya ve kültürün bir araya gelerek güçlü birer kompozisyon oluşturması nedeniyle benim için tablo gibidir.

Bir eserin bittiğine nasıl karar veriyorsunuz? Karadeniz'in sabırsızlığı bu süreçte size eşlik ediyor mu?

Bir resme başlamak, zihinsel bir hazırlık ve planlama gerektirirken; bitirmek tamamen sezgisel ve teknik bir denge kurma sürecidir. Bu da çalıştığım tabloya göre değişir. Çalışmalarımdaki motifler, yöresel kumaşlar ve

dokuları işlerken sabırlı olabiliyorum. Aslında sabırlı biri değilim. Bu durum beni de şaşırtıyor.

Trabzon'u hiç görmemiş birine bu şehri bir tablonuzla anlatmanız gerekseydi hangisini seçerdiniz? Neden?

Trabzon'un köklü yayla kültürü ile insan hikâyelerini muhteşem bir naiflikle gözler önüne seren bir tablo bu. Dik, engebeli ve dolambaçlı yollarında yük taşımacılığının yükünü sırtlayan emektar kamyonetler, yöre kültürünün en önemli parçalarından biridir.

Tabloda neşeyi direksiyon sallayan yaşlı çift, coğrafyanın tüm zorluklarına rağmen hayata olan bağlılıklarını ve içlerindeki seyahat heyecanını yansıtıyor. Trabzon'un havasını, kokusunu, yayla hasretini, çalışkan insanını ve o neşeli ama zorlu Karadeniz yaşamını naif bir üslupla tek bir kareye sığdırmayı başarmış bir eserimdir.

Teknoloji ve dijital sanatın yükselişi, geleneksel tuval resmini sizce nasıl dönüştürecek?

Bu durum geleneksel tuval resmini tamamen ortadan kaldırmak yerine onu yeni bir kimlik kazanmaya, kabuk değiştirmeye ve dijital dünya ile entegre olmaya zorlayacaktır.

Fakat dijital sanatın, geleneksel tuval resmindeki duyguyu yansıtmadığını düşünüyorum.

Bugünlerde üzerinde çalıştığınız yeni bir eser yahut ileriye dönük bir projeniz var mı? Varsa biraz bahsedermisiniz?

2026 yılında Artnouva Sanat Fuarı'na, 2027'de de Artankara Uluslararası Sanat Fuarı'na katılmayı ve kişisel bir resim sergisi planlamaktayım.

Geçmişle bugün arasında kurulan duygusal bir köprüyü görsel olarak anlatmaya çalışıyorum.

**YAYLALARIN HAFIZALARA
KAZINAN BİTKİSİ:**

KOLŞİK ORMANGÜLÜ

✱ **Trabzon bölgesinin sahip olduğu mikroklima ve genel iklim özellikleri, Kolşik Ormangülü'nün sağlıklı gelişimi için en uygun zemin koşullarını fazlasıyla sağlar. Bu coğrafya yılın tamamına yayılan çok yoğun bir yağış rejimine tâbidir ve denizden gelen nemli hava kütleleri sürekli olarak iç kesimlerdeki dağlara doğru taşınır.**

Kolşik Ormangülü, Doğu Karadeniz yaylalarında en sık rastlanan bitki türlerinden biri olarak doğanın tam kalbinde yer alır. Bilhassa Trabzon'u çevreleyen yüksek rakımlı yaylalarda kendini gösteren mor ve pembe tonlarındaki çiçekler, görenlerin dikkatini hemen üzerine çeker. Yaz mevsiminin başlarında çiçeklenme miktarının artmasıyla beraber, sarp dağ yamaçları âdeta baştan aşağı renk değiştirerek görsel bir şölene dönüşür. Bölgeye has sisli hava koşulları hâkim olduğunda bu mor renkler, gözlemcileri çok daha yoğun ve mistik bir atmosferde selamlar. Sağanak yağmurların ardından toprakta ağırlaşan nemli hava, çevredeki ulu çam ormanlarının kendine özgü reçine kokusuyla harmanlanır. Ortaya çıkan bu eşsiz koku ve ihtişamlı görüntü demeti, yaylalarda uzun soluklu vakit geçiren insanların hafızalarına silinmeyecek bir biçimde kazınır.

Trabzon bölgesinin sahip olduğu mikroklima ve genel iklim özellikleri, Kolşik Ormangülü'nün sağlıklı gelişimi için en uygun zemin koşullarını fazlasıyla sağlar. Bu coğrafya yılın tamamına yayılan çok yoğun bir yağış rejimine tâbidir ve denizden gelen nemli hava kütleleri sürekli olarak iç kesimlerdeki dağlara doğru taşınır. Yüksek rakımlı bölgelerde serin hava dalgası etkisini dört mevsim boyunca koruduğu için, bu bitki oldukça geniş

alanlara yayılma imkânı bulmuştur. Nitekim kurak ve sıcak coğrafyalarda benzer bir bitki yoğunluğuna rastlamak mümkün değildir. Bilhassa iğne yapraklı ladin ormanlarının eteklerinde, devasa boyutlara ulaşan büyük çiçek toplulukları göze çarpar. Uzungöl, Maçka, Çaykara ve Sultanmurat yörelerini çevreleyen yayla düzlüklerinde, mor çiçek kümeleri ufuk çizgisine kadar geniş arazilere yayılır. Erken sabah saatlerinde vadilere çöken kesif sis tabakası, bu çiçekleri gökyüzündeki bulutların içine karışmış gibi sihirli bir manzaraya dönüştürür. Gün içinde güneş ışınları kısa bir süreliğine bulutların arasından süzülürken mor yapraklar bütün canlılığıyla parlar; akşam saatlerine doğru ise ışığın azalmasıyla renkler giderek koyulaşır ve yaylaların o bilindik sert rüzgârlı havasıyla bütünleşir.

Yerel halk, bu bitkiyi “komar” adıyla isimlendirerek benimsemiştir. Sarp yayla yollarında adımlayan çocuklar, çocukluk yıllarını bu gösterişli çiçeklerin arasından koşup oynayarak

geçirirler. İlkbahar mevsiminin son günlerine doğru tomurcukların patlayıp çiçek açması, yöre halkı için kışın bittiğinin ve o çok beklenen yayla mevsiminin nihayet başladığının en net göstergesidir. Bilhassa bulutların üzerinde yer alan yüksek rakımlı dağ köylerinde ikamet eden yöre insanları açısından komar çiçeklerinin uyanışı, mevsimsel değişimi müjdeleyen en büyük doğal işaret niteliği taşır. Şiddetli bir yağmurun hemen arkasından topraktan yükselen o yoğun bitki kokusu, el değmemiş orman havasıyla bir araya gelerek tüm yayla coğrafyasında son derece belirgin bir biçimde hissedilir. İşte tam da bu derin hüviyeti sebebiyle komar çiçekleri, Karadeniz yayla hayatının en organik ve tanınan parçaları arasındaki yerini asırlardır korumaktadır. Öyle ki, bölgenin yaşlı çınarları geçmişte kalan o eski güzel yayla günlerini yâd ederken lafı mutlaka bu çiçeklere getirir; türkülerde ve samimi köy sohbetlerinde komar kelimesi sıklıkla zikredilir.

Karadeniz insanı; yaşadığı çetin ama bir o kadar da cömert doğayla tamamen iç içe geçmiş, ona uyum sağlamış köklü bir kültürel mirasa sahiptir. Zorlu yayla yolları, geçit vermez sık ormanlar, başı dumanlı ulu dağlar ve her an bastırabilen sağanak yağmurlar, onların gündelik yaşantılarının sıradan birer parçası konumdadır. Elbette Kolşik Ormangülü de bu doğal döngünün merkezinde oldukça önemli ve vazgeçilmez bir yer işgal eder. Özellikle sabahın ilk ışıklarıyla beraber yayla düzlüklerinin üzerine bir örtü gibi çöken yoğun sis tabakası, bitkinin canlı mor çiçekleriyle bütünleştğinde seyri doyumsuz görseller meydana getirir.

Yağışın hemen akabinde durulan havada beliren bu taze manzaralar, izleyene çok daha derin bir kompozisyon sunar. Yükseltinin fazla olduğu tepe noktalarında sert rüzgârın da etkisiyle sürekli olarak salınan dev çiçek kümeleri, yayla silüetine oldukça dinamik ve canlı bir görünüm katar. Doğanın sunduğu bu eşsiz görsel ziyafet, bilhassa zorlu parkurlarda doğa yürüyüşü sporlarıyla ilgilenen maceraperestlerin bir numaralı odak noktasıdır.

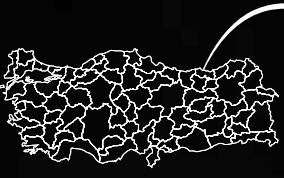
Her ne kadar Trabzon ile özdeşleşmiş olsa da, Kolşik Ormangülü doğuya doğru Rize, Artvin ve hatta sınır ötesinde Gürcistan'ın yüksek kesimlerinde de doğal olarak yetişme alanı bulmaktadır. Tüm bu geniş coğrafi dağılıma rağmen, bitkinin Trabzon yaylalarıyla kurduğu o kadim bağ, yöre halkı ve ziyaretçiler tarafından çok daha güçlü bir düzeyde hissedilmektedir. Bu hissin en temel dayanağı, bitkinin Trabzon coğrafyasının sahip olduğu o has dokuyla kusursuz bir görsel uyum yakalamış olmasıdır. Koyu yeşil tonlardaki gür ormanların arasını yaran canlı mor

renkler, Karadeniz yaylalarını tasvir eden en tanınmış görüntülerin her zaman başrolündedir. Özellikle sıcak yaz aylarında serinlemek ve doğayla baş başa kalmak amacıyla yaylalara çıkan insanlar, mor çiçeklerin en yoğun biçimde öbeklendiği alanlarda saatlerce vakit geçirirler. Doğanın bu mucizesini ölümsüzleştirmek isteyen fotoğrafçılar da objektiflerini en çok bu manzaralara odaklarlar.

Kolşik Ormangülü, yüksek rakımın getirdiği dondurucu soğuklar ve çetin hava muhalefetlerine karşı inanılmaz bir direnç göstererek oldukça güçlü bir biçimde gelişmesini sürdürür. Düzenli olarak yağış almaya devam eden sisli sıradağlar boyunca kilometrelerce genişlikteki alanlara kök salar. Bölgenin zorlu koşullarına adapte olmuş yapısıyla, Trabzon yaylalarının karakterini ve Karadeniz ekosistemini dışarıya en yalın haliyle yansıtır. Bu inatçı duruşu sayesinde, yörenin hırçın ama bir o kadar da büyüleyici doğasını anlatan en sembolik bitki türü olarak kabul edilir.

Dışarıdan bölgeyi ziyarete gelen doğa tutkunları, sağanak yağışların ardından yikanıp parlayan bu manzaralara hayran kalır. Gri sis bulutlarının arasına sızan mor dalgalanmalar, uçsuz bucaksız yaylalara hem sert hem de içli bir kimlik kazandırır. Zirvelerde sürekli yer değiştiren yoğun bulut hareketleri ise yamaçları süsleyen bu çiçek tarlalarının görsel etkisini katbekat artırarak doğa yürüyüşçülerine unutulmaz bir deneyim sunar.

Gri sis bulutlarının arasına sızan mor dalgalanmalar, uçsuz bucaksız yaylalara hem sert hem de içli bir kimlik kazandırır.

başka yerlerden...

Emin Gürdamur:

TRABZON YAZDIKLARIMIN TAM ORTASINDA DURUYOR.

Söyleşi: Eray Sarıçam

***Herkesten Sonra Gelen, Âşık Şeytan Kör Talih ve Ateşkes Çadırında Silah Sesleri* adlı eserleriyle tanınan, Ankara’da yaşamını sürdüren günümüzün edebiyatının önemli öykücülerinden Emin Gürdamur ile “Başka Yerlerden” köşemizde yazma eylemi, öykücülük ve doğup büyüdüğü şehir olan Trabzon üzerine konuştuk.**

Doğduğunuz şehir insanın içine yalnızca bir coğrafya mı bırakır, yoksa bir ritim, bir dil, bir bakış da taşır mı? Trabzon bugün yazdıklarınızın neresinde duruyor?

Sondan başlayayım. Trabzon yazdıklarımın tam ortasında duruyor. İçe doğru ya da dışa doğru ne kadar duyarlık kazanırsam kazanayım, imgelem atımı hangi topraklara sürersem süreyim; bu şehir dağlarıyla, dereleriyle, yaylalarıyla, ikide bir sislere gark olup yeniden gün yüzüne çıkan büyülü suretiyle peşimden geliyor. Aramızdaki ilişkinin bir kaçma kovalama ilişkisinden ziyade, bir koruma kollama ilişkisi olduğu kanaatindeyim. Bu şehir, Trabzon’da doğup büyüyenlerin öyle rahatlıkla çıkıp gidecekleri, bigâne kalacakları bir şehir değil. Dilini, tabiatını, ritmini size zerk eder. Muhayyilenizi lebalep doldurur. Her şehir her coğrafya, bu kadar baskın mıdır, bilmiyorum. Ama bu şehrin kendine has karakteri, tabiatı; içinden kolayca çıkıp gideceğiniz, yokmuş gibi yaşayacağınız bir şey değil. Tabiat demişken, Trabzon’un tabiatında tuhaf bir taşkınlık, aksiyon var. Dağla deniz arasına sıkışmış bu coğrafya insana sürekli devinen bir ruh hâli telkin ediyor. Çünkü yağmur, dereler ve sis, sürekli hareket hâlinde. Dahası, sis bir şeyi örtmekle kalmaz, onu yeniden görmenizi sağlar. Yağmur, zamanı değerli kılar. Dereler, uyuşukluktan alıkoyar. Sanırım bu yüzden Trabzonluların dünyayla ilişkisi keskin, telaşlı ve kırılğan oluyor. Bu durumun öyküyle ilişkimi

belirlediğini ise sonradan fark ettim. Çünkü iyi öykü de bana göre her şeyi apaçık gösteren bir türden çok, hakikatini biraz sisin içinde dolaştıran bir anlatı. Öykü, okuru doğrudan sonuca götürmek yerine onu sezginin, eksikliğin ve çağrışımın içinde yürütüyor. Belki Karadeniz’in ikliminden gelen tarafımla ben de anlatıda açıklıktan çok gerilimi, kesinlikten çok silueti önemsiyorum. Bir derenin yatağında hızla akarken taşlara çarpıp yön değiştirmesi gibi, öykünün de doğrusal değil, kıvrılarak, ansızın yol değiştirerek akmasından hoşlanıyorum.

İnsan çocukluğunu gerçekten terk edebilir mi, yoksa bütün metinler biraz çocukluğun yankısı mı?

Çocukluk; bütün gerçekliğiyle olduğu gibi orada dursaydı, belki onunla bu kadar yakın bir ilişki kuramazdık. Belki de en geride durduğu için, insanın gönlünde yeniden kurulmaya en müsait mesafede bekliyor. Ama şundan eminim, çocuklukla ilişkimiz hafızadan çok kalple sürüyor. Louise Gluck’ün o mısraları hiç çıkmaz aklımdan. “Dünyaya bir kez çocukken bakarız. Gerisi hatıradır.” Gerçekten öyle değil midir? Dünyaya ilk bakışımız hayatımız boyunca nereye değilse bile nasıl bakacağımızı belirleyen bir nazar. Hatta biraz da acımasızlık ihtiva eden bir belirleyicilik bu. İnsan ömrünün büyük kısmını bunu onarmaya, yeniden yorumlamaya harcıyor. Hatıra dediğimiz şeyin önemli bir kısmı da belki bu tamirat çabasından ibaret. Burada kastettiğim şey

**Bu şehir, Trabzon'da doğup
büyüyenlerin öyle rahatlıkla
çıkıp gidecekleri, bigâne
kalacakları bir şehir değil.**

elbette modern dünyanın neredeyse kitsch bir söyleme dönüştürdüğü "çocukluğuna inmek" değil. Fitrat. Daha çok, insanın henüz dünyaya yeni değmiş haline dair bir merak. "Etkiler, roller, korkular, ideolojiler üzerimize bu kadar sinmeden önce neydik?" sorusunun cevabı orada duruyor. Her sanatçının kökensel bir imgesi, ilk yarısı, ilk korkusu ya da ilk hayreti var. Sonradan buna üslup diyoruz, poetika diyoruz, estetik yönelim diyoruz ama bütün bunların altında çoğu zaman çocukluğun saf kılığından sızan bir öz duruyor.

İnsanın yazdıklarında tekrar eden her şeyin çocukluğa ait olduğunu düşünüyorum. Çünkü tekrar dediğimiz şey, ruhun dönüp dolaşıp kendi başlangıcına temas etme refleksi olabilir.

İnsan doğduğu şehirden çıkınca kendi sesini daha net duyabiliyor mu?

Güzel soru. Sanırım insan yazgısının en hüzünlü noktelerinden biri şu: İçindeyken tam olarak kavrayamadığımız şeylerin anlamını, çoğu zaman ancak onlardan uzaklaşınca fark etmek. Bir saadetin hem kıymeti hem hüviyeti çoğu zaman yokluğunda belirginleşiyor. Şehirlerle ilişkimiz de böyle. Doğduğumuz şehrin içindeyken onun sesinden çok, gündelik gürültüsünü duyuyoruz. Fakat uzaklaşınca o gürültünün ardındaki müziği! Hüzünle tabii. Hüzünle gelen her şey eşyanın tabiatından haber verir bize.

Ve elbette kendi tabiatımızdan. İnsanın yazma sebebiyle yitirme tecrübeleri arasında görünmez bir akrabalık olduğunu düşünüyorum. Yazı biraz, geri dönülemeyeceğini bile bile dönmeye çalışma sanatı. Çünkü kaybettiğimiz şeyler bütünüyle yok olmuyor, içimizde biçim değiştirerek yaşamayı sürdürüyor. Hafıza

dediğimiz şey de nihayetinde yaratıcı bir kuvvet. Eksiltiyor, çoğaltıyor, bazı şeyleri olduğundan daha masum, bazılarını daha acıyla hatırlatıyor. Bu yüzden yazarken geçmişe gitmiyoruz aslında; geçmiş bugünkü kalbimizde misafir ediyoruz.

Söylediklerinizden yola çıkarak; O hâlde yazmak biraz da “geri dönme” biçimi midir? İnsan yazarken kaybettiği yerlere yeniden uğrar mı?

Bence yazmak daha çok geri dönmeyenin imkânsızlığıyla ilgili. İnsan kaybettiği yerlere dönemeyeceğini anladığı için yazıyor biraz. Çünkü geri döndüğümüzde bile artık aynı kişi olmuyoruz; döndüğümüz yer de aynı kalmıyor. Yazı tam burada devreye giriyor. Kaybolmuş bir zamanı, sesi, yüzü yahut duyguyu birebir geri getirmiyor ama onun gölgesini hareketlendirebiliyor. Ben hatırlamanın bütünüyle masum, edilgen bir şey olduğuna inanmıyorum. Hafıza da biraz kurmaca gibi çalışıyor. Eksiltiyor, çoğaltıyor, değiştiriyor, bazı şeyleri sisin içine çekip bazı ayrıntıları gereğinden fazla parlatıyor. Bu yüzden yazarken aslında sadece geçmişe dönmüyoruz, geçmiş bugünkü ruh hâlimizle yeniden kuruyoruz.

Bazı metinlerimizi yıllar sonra okuyunca yabancı hissetmemizin altında da bu yatıyor muhtemelen. Ama yine de yazının içinde güçlü bir avuntu var. Kaybettiğimiz şeyleri bütünüyle kurtarmasak bile onlarla konuşmayı sürdürebiliyoruz. Değirmen taşının dönerken çıkardığı gürültü, güneş altında oynanan bilyelerin parıltısı, balık avlanan dere boğazlarındaki uğultu, akşamın ağır ağır indiği yaylalardaki yorgunluk... İnsan sonradan anlıyor, çocukluk bütün bunların içimizde bıraktığı tortulardan ibaret. Yazarken bütün bunlar yeniden zihninin kıyısına vuruyor. Belki edebi-

İnsanın yazma sebebiyle yitirme tecrübeleri arasında görünmez bir akrabalık olduğunu düşünüyorum.

tin en çekici tarafı da burada: Geri dönemeyeceğimizi bile bile, dönsek bulamayacağımızı bile bile yazmak.

Yazının sizden talep ettiği şeyler oldu mu? Sizi değiştirdiği, dönüştürdüğü zamanlar?

Oldu elbette. Yazı sizden yalnızca zaman ya da emek istemiyor, bir tür çözülme talep ediyor. Yazdıkça kendi kesinliklerinizden şüphe etmeye başlıyorsunuz. Başlangıçta insan yazıyı kendini ifade etmenin bir yolu sanıyor ama bir süre sonra yazı, insanın kendinden sakladığı şeyleri de ortaya çıkaran bir mezar kazıcısına dönüşüyor.

Mesela gençlik yıllarımda hayatı daha kolay anladığımı sanıyordum. İnsanları, iyiliği, kötülüğü, aşkı ve inancı daha net kavradığımı. Yazdıkça bunun pek de öyle olmadığını fark ettim. Her öykü insanı kendi karanlığıyla da yüzleştiriyor. Başkalarının hikâyelerini anlamaya ve anlamdırmaya çalışırken kendi sınırlarınızı da görüyorsunuz. Bu yüzden yazdığım her metinden kendime karşı biraz daha mahcup ayrıldım.

Okumak bizi bilgi sahibi yapabilir ama yazmak bizi tereddütlü biri yapıyor bence. Kötü bir şey mi bu? Sanmıyorum. İnsan ruhunun kolayca hüküm verilemeyecek kadar karmaşık, kırılgan olduğunu seziyorsunuz son tahlilde. Belki edebiyatın insana kazandırdığı en önemli şeylerden biri de budur. Dile getirilemeyecek kadar ince kırgınlıkları yine dil marifetiyle yoklamak, anlamaya çalışmak.

Taşradan merkeze bakış ile merkezden taşraya bakış arasında nasıl bir fark görüyorsunuz?

Merkez, uzun zaman boyunca taşraya daha çok açıklanması gereken bir yer gibi baktı. Eksik, gecikmiş, dönüştürülmesi, hadi açık söyleyelim, ıslah edilmesi gereken bir yaban gibi. Merkez; taşra insanını, taşra insanının dilini hatta yalnızlığını çoğu zaman kendi hakikati içinde değil de kendi ölçülerince anlamaya çalıştı. Bu yüzden merkezden taşraya yönelen dilde yukarıdan bakan, kategorize eden bir vurgu hissediyorum. Taşradan merkeze bakış ise daha kırılğan ama aynı zamanda daha dikkatli oluyor. Çünkü taşrada yaşayan insan; merkezin diline, kültürüne, estetik ölçülerine zaten maruz kalarak büyüyor. Yani merkez, taşrayı bilmeden konuşabilir belki ama taşra merkezi bilmeden konuşamaz. Bu da taşralı insanın bakışına ister istemez çift yönlü bir dikkat kazandırıyor. Hem bulunduğu yere hem ulaşamadığı yere aynı anda bakıyor. Bir yanıla ait, bir yanıla dışarıda hissediyor kendini. Gelgelelim bugün sahiden taşra kaldı mı, emin değilim. Evlerimiz, endişelerimiz, eğlence biçimlerimiz hatta yalnızlıklarımız bile huzursuzluk verici ölçüde birbirine benzemeye başladı. Malumunuz, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e miras uygulamalardan biri de taşranın sürgün yeri olarak konumlandırılmasıdır. Bu sürgün ifadesi zihnimde farklı bir pencere açıyor. Bugün korkunç bir aynılaştırma tarafından içeriye, kendi içimize, kendi taşramıza sürgün ediyoruz sanki. Büyük bir şehrin tam merkezinde bile taşralı bir yalnızlık yaşayabiliyoruz. Artık taşralılık, dünyaya gecikmişlik hissiyle bakmak demek. Nerede doğarsak doğalım bu his bizi yakalayabilir. Bu hisse direnmenin lüzumu da kalmadı bence. Neticede hepimiz kendi taşramızı göğsümüzde gezdiriyoruz. Rengimizi çalan, sesimizi yutan kalabalıklardan yorulduğumuzda kaçtığımız bütün sessizlikler, göğsümüzde gezdirdiğimiz taşramız aslında; hâlâ çocukluk gibi bizi bekleyen yurdumuz.

Hüzünle gelen her şey
eşyanın tabiatından
haber verir bize.

“Müslüman Ol Terk Et Bu Kıyl u Kâli...”

• Sadık Yalsızuçanlar •

Kandil geceleri kandil oluruz
Kandilin içinde fitil oluruz
Hakkı göstermeye delil oluruz
Fakat kör olanlar görmez bu hâli

Edib Harâbî'nin şiirlerinde meyhanesimbolizmi yoğun biçimde kullanılmıştır. Bilindiği üzere meyhanesimbolizmi, bizim şiir tarihimizde yaygın şekilde kendine ifade imkânı bulmuştur. Meyhaneden kasıt; irfan ocağıdır, tekke, dergâh, zaviye, hankâh veya medresedir. Sâki (içki sunucu); mürşittir, şeyhtir, manevî rehberdir, kılavuzdur. Şaraptan kasıt, hakikat-i Muhammediyye'dir. Su, hakikatin imgesidir; süt ilmin, bal ise marifetin. Şarap ise Hakk'ın hakikatinin imajıdır. Mey ve kadeh; mürşidin gözüdür, ağzıdır, sözüdür, kelimadır, mukaddes feyzidir, irfanî gıdadır, manevî bilgidir. Divân, tekke hatta halk şiirimizin en yaygın simbolizm alanı; meyhanesimbolizmidir.

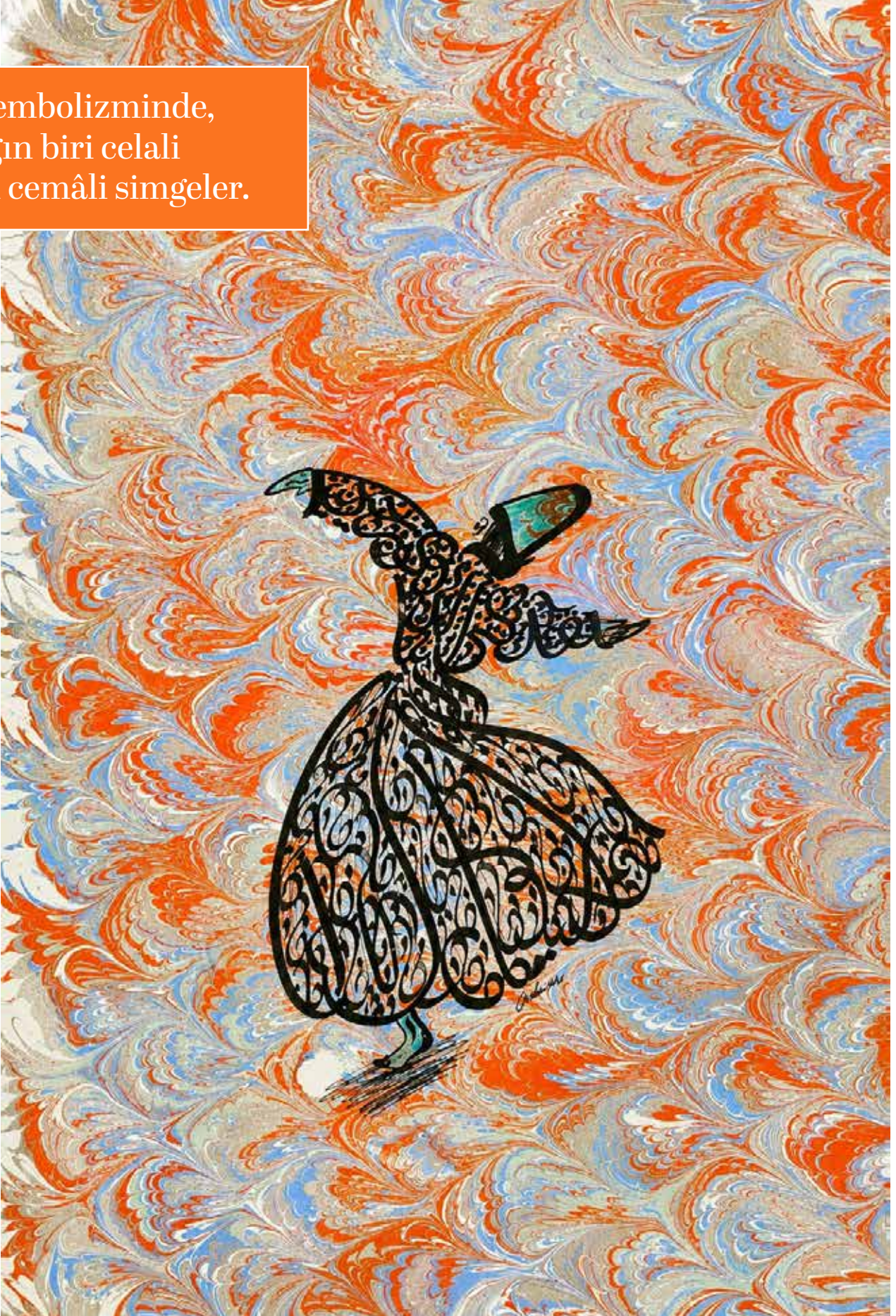
Edib Harâbî'nin meyhanesimbolizmini kullanan çok sayıda da şiiri bulunmaktadır. Bunlar arasında bes-telenmiş formda da söylenen, dilden dile dolaşan, okuyana da dinleyene de manevî feyz verenlerinden birisi şudur:

“Ey zahid şaraba eyle ihtiram
Müslüman ol terk et bu kıyl ü kâli
Ehline helaldir na-ehle haram
Biz içeriz bize yoktur vebali
Sevaba girmek çün içeriz şarap
İçmezsek oluruz duçar-ı azap
Senin aklın ermez bu başka hesap
Meyhanede bulduk biz bu kemali
Kandil geceleri kandil oluruz
Kandilin içinde fitil oluruz
Hakkı göstermeye delil oluruz
Fakat kör olanlar görmez bu hali
Sen münkirsin sana haramdır bâde
Bekle ki içesin öbür dünyada
Bahs açma Harabî bundan ziyade
Çünkü bilmez haram ile helali.”

Dedikoduyu terk edip Müslüman olmak, benliği Hakk'a teslim etmek gerekir.

Harâbî Baba, dindara seslenerek nakilden vazgeçmesini, “O şunu der, bu bunu der.” biçiminde aktarımlar yapmamasını, bundan kurtulmasını, bizatihi hakikatin peşinde olmasını, onun ise benliğinde gizlendiğini söyler. Dedikoduyu terk edip Müslüman olmak, benliği Hakk'a teslim etmek gerekir. Şarap yani hikmet, onu edinebilecek manevî olgunluğa erişmiş olanın hakkıdır, nâehil olanlar yani hakikate açık ve hazır hâle gelememiş bulunanlar ona ulaşamazlar. Biz, hakikat şarabından (Kevser şarabı) içeriz, bize vebali yoktur çünkü ona ulaşmış bir manevî olgunluk içindeyiz. Zaten ona ulaşmak insanoğlu için zorunludur aksi hâlde azap çekecektir. Niyazî-i Mısırî'nin dediği gibi, “Kahr u lutfu şey-i vâhid bilmeyen çekti azap.” Celal ile cemâli birleştirmiş olanlar zaten azaptadır, manevî cehennemlerdedir, azap çekmektedirler. Vücut birdir, bunu idrak etmemek azaptır. Bu işe her akıl ermez, âgâh olmayanlar bunun farkına varamaz, bunun için kişinin nefsinden giderilmesi ve uyanması gerekir. Bu ise ancak meyhanede yani tekkede bulunur, bir mürşid-i kâmile ermek-sizin, bir irfan ocağında seyr ü sülûk görmeksizin, o “tertemiz şarap”tan (şarabı'n-tahûrâ) içmeksizin azaptan kurtulmak imkânsızdır. Böyle-si bir kemâli bulmuş olanlar artık kandil gibi için için yanar, etrafını da ısıtır, aydınlatırlar. Kişinin bu sırra erdiği gece, kandil gecesidir. Kandil geceleri yani zikir meclislerinde,

Yüz sembolizminde,
yanağın biri celali
diğeri cemâli simgeler.

ârifâne ve âşıkâne sohbetlerde biz fitil gibi yanarız... Ve Hakk'ın en kâmil, en güzel, en kapsamlı delili, ayeti oluruz. İç gö-rüsü açılmamış, kalp gözü görmeyenler bizim nurumuzu göremezler, onlar kör-dürler. Ledün ilmini, hakikatin içini, sırrı inkâr edenler, varlığı beş duyuyla algıla-ma konusunda ısrarcı olanlar için şarap kuşkusuz haramdır. Onlar hakikat ehli değillerdir, Hak sırrından habersizdir, gönüllerinde Hak kemâliyle tecelli et-memiştir, canlarında meknûz olan sırra ulaşmamışlardır. Onlar sûrî cennetin pe-şindedir, algıları, iç duyumları kapalıdır, vaat edilen zâhirî cennetin ırmağından su içmeye tâliptirler. Ey Harâbî, artık bu ko-nunun derinlikleriyle oynama çünkü mu-hatabın açık ve kapalı olan nedir, haram ile helâl nasıldır, bunu bilmiyor, bundan habersizdir. Bir başka şiirinde Harâbî Baba: "Ey zahid sen bizi sanma günah-kâr / Günahımız yoktur sevabımız var / Gördüğümüz demi hoş görür Settar / Bu sırra Kuran'la cevabımız var" dedikten sonra yine sözü o "temiz şaraba" getirir:

"Fiilimizi bais-i azaptır sanma
İçtiğimiz haram bir âbdır sanma
Sana haram olan şaraptır sanma
Cennet ırmağından şarabımız var."

Çünkü insan, ruhların yaratıldıktan sonra toplandıkları mecliste, Rabbine söz, ikrar vermiştir. Hakk'ın huzurunda, O'nu görür gibi verilen bu söz ve tadılan inançtan ha-beri vardır. O imandan asla ayrılmamak-tadır. Sofrasında, İsmail için inen kurba-nın etinden meze vardır.

Şiirlerinde musikiden ve çalgılardan za-man zaman söz eden Harâbî, bu kez doğ-rudan bir nebiye gönderme yaparak mü-zikal anlayışı temellendirir:

"Hakk'tan bize her dem hidayet olur
Muhammed Ali'den inayet olur
Saz çalsak Allah'a ibadet olur
Davud peygamberden rebabımız var."

Bu ilginç göndermeyi yapabilmek için Hakk'ın ruhlara, "Ben sizin Rabbiniz de-ğil miyim?" sorusuna, "Evet!" cevabını bugünde, bu demde ve her dem verebil-miş olmak gerekir. Ahdine sâdık ve âgâh olanların insanlığın her hâlinden ve ma-cerasından haberi olur. Harâbî, göğüste-ki kitaba gönderme yapar şiirin sonunda:

"Bu ana değin tâ kâlu beladan
Haberimiz vardır her maceradan
Harâbî'ye ihsan olmuş Hüda'dan
Okuyoruz işte kitabımız var."

Harâbî Baba'nın şiirlerinde yüz ve harf sembolizminin de kendisine ifade im-kânı bulduğunu özellikle belirtmemiz gerekiyor. Yüz sembolizminde, yanağın biri celali diğeri cemâli simgeler. Yüzün tamamı, birliktir. Saç, kesrettir. Göz, feyzin yansıdığı mayalayıcı bir unsurdur. Kelamın mahalli olan ağız da tıpkı mey-hane sembolizmindeki kadeh gibi feyz-i mukaddesin yansıdığı bir yerdir, dölle-yici kelamın mahallidir. Kirpikler ve kaş ise birisi zâhir diğeri bâtın (aşkın ve iç-kin) olanı temsil eder. Yatay ve dikey un-surların sembolizminin kaş ve kirpikte yansıdığını söyleyebiliriz. İki kaşın ara-sından Rahman tecelli eder: "İkin kaşın arasından çekti hatt-ı istivâ..." denmiş-tir. Hak, kâmil insanın iki kaşının ara-sından görünür. Harâbî, bu sembolleri kullandığı şiirinde Âdem'in yani yetkin insanın (Âdem-i mânâ'nın taşıyıcısı ve yansıtıcısı olan varlık) yüzünde Hakk'ın müphem olan hakikat sırlarını gizledi-ğini söyler. İnsanın vücudu âlemin özü, özeti ve büyük nüshasıdır. Hak, insanı hikmet mayasıyla mayalamıştır. Kaşla-rına "Bir yay boyu yaklaşma"nın sırrını, hakka yakınlığın gizini yazmıştır. İki gö-züne, gamzelerine ve kirpiklerine apaçık ve son derece gizli biçimde Fetih sûre-sinin sırlarını imla etmiştir. Kur'an'da, insanın en güzel surette yaratıldığı be-yan buyurulmuştur. Bu âlemde insa-nan daha güzel bir "nesne" yoktur Şa-ir'e göre, Ezel Ressamı, insanın resmini Kudret elleriyle tasvir etmiştir.

Çocuklarla Geziyorum – 1

KIZLAR MANASTIRI'NDA SORULMAMIŞ SORULAR

• Esra Bahadır •

Kızlar Manastırı'nın adını ve farkını belirleyen unsur da burada saklıydı. Çoğunlukla kadınlara tahsis edilmesiyle diğer manastırlardan ayrılıyordu. Vazelon ve Sümela'yı düşününce bir diğer farkı da şehir merkezine yakın olmasıydı.

Kızlar Manastırı'na kaçınıcı kez geldiğimi hatırlamıyorum. İlk kez kendi merakım üzerine geldiğim bu yerde, sonralarında misafirlerime eşlik ettim. Kökleri eskiye dayanan her unsur gibi burası da bende hayranlık, gizem, varoluşa, yaşanmışlığa ve hayata dair saygı hisleri uyandırıyor. Yaklaşık 650 yıl önce genç bir kızın yürüdüğü yolda yürüyor, yaslandığı taşa dokunuyor olmak içimde hüznü ve heyecanı harmanlıyordu.

İlk bakışta metruk sanacağınız ama hayatın devam ettiği eski bir mahallede bulunan Kızlar Manastırı, bir zamanlar Tanrı'ya şükürlerini sunmak için Komnenos Kralı III. Alexios tarafından yaptırılmıştı. Diğer adıyla Panagia Theoskepastos: "Tanrı'nın koruduğu Meryem".

Bu Gezi Farklıydı

Eski dar sokaktan sohbet eşliğinde girişe doğru gelmiştik. Misafirimin ilk sorusuyla bu gezinin diğerlerinden farklı olacağını anlamıştım. 13 yaşındaki ikizler Sare ve Kerem'e eşlik ediyordum. Sare, kralın ne için şükrettiğini merak etmişti. III. Alexios'un şehri yönetirken büyük fırtınalar, savaşlar ve başka tehlikeler atlattığını; bunların hepsinden Tanrı sayesinde korunmuş olduğuna inandığını ve buna teşekkür etmek için bu manastırı inşa ettirdiğini anlattım.

Sare sormaya devam etti: "Manastır nedir, burada ne yapıyorlardı?"

Din insanlarının; yani rahip veya rahibelerin, kendilerini tamamen ibadete adanmak ve dünyevi hayattan

Kerem, Çan Kulesi için “Zamanının çalar saati.” yorumunu yaptı.

soyutlanmak amacıyla toplu olarak yaşadığı yerlerdir diye açıklamamı yaptım. Aynı zamanda rahibelerin eğitim de aldığını söyler söylemez diğer soru hızlıca geldi: “Dersler derken fen, matematik falan mı? Sınavlara da giriyorlar mıydı? Ya karne var mıydı?”

Sorular daha da yoğunlaşmadan cevaplamak istedim. Rahibeler; temel teoloji, felsefe, kilise ilahilerinin öğrenilmesi ve söylenmesi üzerine çalışıyor, ayrıca uygulamalı el sanatları eğitimi de alıyorlardı diyerek açıklamamı yaptım ya da yaptığımı sandım. Ardından “Teoloji nedir?” sorusuyla karşılaştım.

Hiçbir gezide bu kadar keyifli sorulara muhatap olmamıştım. Derin bir açıklama yerine, temel teoloji eğitiminde kutsal kitaplarını (İncil ve Tevrat), kilise önderlerinin öğretilerini ve inançlarına dair temel esasları öğrendiklerini söyledim. Ve “Hayır, karne aldıklarını sanmıyorum.” deyince gülüşerek konuyu kapattık.

Lego Manastırı

Girişte, sağdaki merdivenleri çıkmış ve Kaya Kilisesi’nin karşısında duruyorduk. Kerem’in dikkatini çeken ilk şey yapının mağaraya benziyor olmasıydı. “Burası mağara olduğu için mi kullanılmış?” diye sorunca, var olan mağaranın, kayalar daha da oyularak bir mabede dönüştürüldüğünü anlattım.

650 yıl önceki imkânlar üzerine iki kardeş kendi aralarında sohbete başladılar:

“Nasıl oymuşlardı?”

“Patlatmış olabilirler miydi?”

“O kocaman matkabın adı neydi?”

“O olmadan nasıl oymuşlar?”

Murçlar, çekiçler ve balyoz kullanılarak yapıldığını anlatınca bu kez akıllarındaki soru yapımın ne kadar sürdüğü oldu. Uzun yıllar... Manastır ilk olarak kaya kilisesi, yanına bir şapel ve birkaç rahibe odasından ibaretti. Bunların yapımı, Kral III. Alexios’un 41 yıllık hükümdarlığı boyunca devam etmiş; sonrasında da ihtiyaçlara göre diğer bölümler eklenmişti. Sare’nin yorumu gecikmedi: “Legolardan manastır yapmışlar gibi...”

Gülüşmeye başladılar.

Merdivensiz Olmaz Bu İş

Artık Kaya Kilisesi’nin içindeydik ve iki kardeş hâlâ buranın oyularak nasıl yapıldığına dair hayal dünyalarından esintiler paylaşıyordu. Heyecanlı sohbetleri, duvardaki silik resimleri görünce durdu. Gözlerini bana çevirip kim olduklarını sordular. Sorularına cevap vermeden önce ben de onlara bir soru yönelttim: “Sizce bu resimler nasıl yapılmıştır?”

Cevap tam bir çocuğa yaraşır şekilde somut ve anlaktı: “Merdivenle...”

“Fresk” kelimesini ilk defa duyuyorlardı. Kurumamış siva üzerine boya kullanılarak yapılan resim tekniği olan fresklerin eminim merdivensiz yapılması mümkün değildi. Çocukların dünyasında tarih bile bambaşka okunabiliyordu.

Günümüze kalmış fresklerin hikâyelerini anlatmaya çalıştım. Fresklerin Hz. İsa’nın hayatından, annesi

Hiz. Meryem'den ve İncil'den sahneler içerdığını söylediğimde Sare, "Küçükken okuduğumuz, daha doğrusu baktığımız resimli kitaplar gibi..." diye karşılık verdi. Çocuklar ve onların benzetmeleri yine gülümsetiyordu.

Her Şey Su ile Başlar

Fresklerden gözlerini çevirdiklerinde, içi bozuk paralarla dolu su oyunutusunu fark ettiler: "Niye para atmışlar ki?"

Bu suyun "ayazma" denilen ve Rum Ortodokslar tarafından kutsal kabul edilen, şifalı olduğuna inanılan su kaynaklarından biri olduğunu anlattım. "Ve tüm hikâye bu su ile başladı." diye devam ettim.

Bugünden geçmişi anlamak her zaman kolay olmuyordu. "Evinizdeki gibi açınca su akan muslukları unutun çocuklar." dedim. Su hayattı; olmazsa olmazdı. Ama musluklar yoktu, kuyular ve kaynaklar vardı. Ya kuyudan ya da kaynaktan su taşırdınız ya da evinizi bunların yanına kurardınız.

Manastırı yapmak isteyenlerin hem suyu hem de güvenli bir yeri bulması gerekiyordu. Burası da tam onların istediği gibi bir yerdi: Bir ayazma.

Açıklamadan sonra konu yine paralara geldi. "Günümüzde bazı insanlar, bu tarz kutsal kabul edilen kuyu, çeşme vb. yerlere dilek tutup para atınca dileklerinin gerçekleşeceğine inanıyorlar." dediğimde gülüşmeye başladılar.

"Sınavlarda da işe yarar mıymış acaba?"

Dev Bir Çalar Saat

Kaya Kilisesi'nden çıktığımızda Sare'nin dikkatini Çan Kulesi çekti. Manastıra daha sonraları, 19. yüzyılda eklendiğini anlattım. Kerem, Çan

Kulesi için "Zamanının çalar saati." yorumunu yaptı. Ben de bunun aynı zamanda bir zaman takibi ve ön uyarı sistemi olduğunu ekledim. Ardından gözlerini diktikleri üst taraftaki kayalara doğru çıkmaya karar verdik.

Çoğu insanın dikkat etmediği su olukları bile gençlerde meraklı sohbetlere yol açıyordu. Üst terasta bulunan baldaken tarzı anıt mezar sanırım en çok Kerem'in ilgisini çekti. Bunun, dönemin Trabzon Metropoliti (Başpiskoposu) Konstantios'un anıt mezarı olduğunu anlattım. Emekli olduktan sonra Tanrı'ya yakın olmak ve huzur içinde yaşamak için buraya yerleşmişti. Tam 108 yıl yaşamıştı. Vefat ettiğinde buraya defnedilmek istemiş ve isteği yerine getirilmişti. Orijinal hâlinde dört sütun üzerinde bir çatısı bulunan anıt mezardan geriye kalanlar bunlardı. Başpiskopos da manastırın gelişmesi için çalışanlardan biriydi.

Kerem ise anlatılanlardan ziyade, "Bu kadar özel bir yere gömüldüğüne göre iyi ve sevilen biriymiş demek ki." diyerek yine hiç düşünmediğim bir pencereyi araladı.

Terasta manzaranın keyfini yaparken konu manastırın konumu ve surlara geldi. Bu kez onları dinlemeyi tercih ettim. Haklıydılar. Konum ve surlar güvenlik açısından önemliydi. İçeridekilerin saldırı gibi durumları önceden görebilmeleri ve korunmaları gerekiyordu.

Aşağıya doğru ilerlerken burada kimlerin yaşadığına dair konuşmaya başladık. Kızlar Manastırı'nın adını ve farkını belirleyen unsur da burada saklıydı. Çoğunlukla kadınlara tahsis edilmesiyle diğer manastırlardan ayrılıyordu. Vazelon ve Sümela'yı düşününce bir diğer farkı da şehir merkezine yakın olmasıydı.

Sorulmamış Sorular

Rahibelerin odalarını incelerken konumuz bir odada kaç kişinin kaldığıydı. Ve sorulmamış sorular şöyle devam ediyordu:

“Odalar tek kişilik miydi?”

“Yoksa kalabalık yurt odaları gibi miydi?”

“Yemeklerini alıp odalarına gelebiliyorlar mıydı?”

“Tüm gün ne yapıyorlardı?”

“Buraya kaç yaşında geliyorlardı?”

“Canları sıkılmıyor muydu?”

“Ailelerini özleyiyorlar mıydı?”

“İstedikleri zaman dışarı çıkabiliyorlar mıydı?”

“Mezuniyet var mıydı?”

Daha önce bana sorulmamış bir dolu soru art arda geldi. Kimsenin zorla burada olmadığını, kendi rızalarıyla geldiklerini ve hayatlarını inandıkları Tanrı'ya adanarak ibadet ve eğitimle geçirdiklerini anlattım.

“Tüm gün mü?”

“Tabii ki hayır.”

Manastırlar, kapalı devre sistemler gibi kendi kendilerini ayakta tutmak zorundaydı. Yemek, temizlik, binanın bakımı... Bildiğiniz ev gibi; biraz büyük ve kalabalık bir ev. Aynı sizin evinizde olduğu gibi burada da iş bölümü yapılır, hayat bir düzen içinde akardı. Gerekli maddi kaynağın bir kısmı; keften eğirme, yün çorap örücülüğü ve el dokumacılığı gibi işlerle sağlanır, geri kalanı ise bağışlarla temin edilirdi.

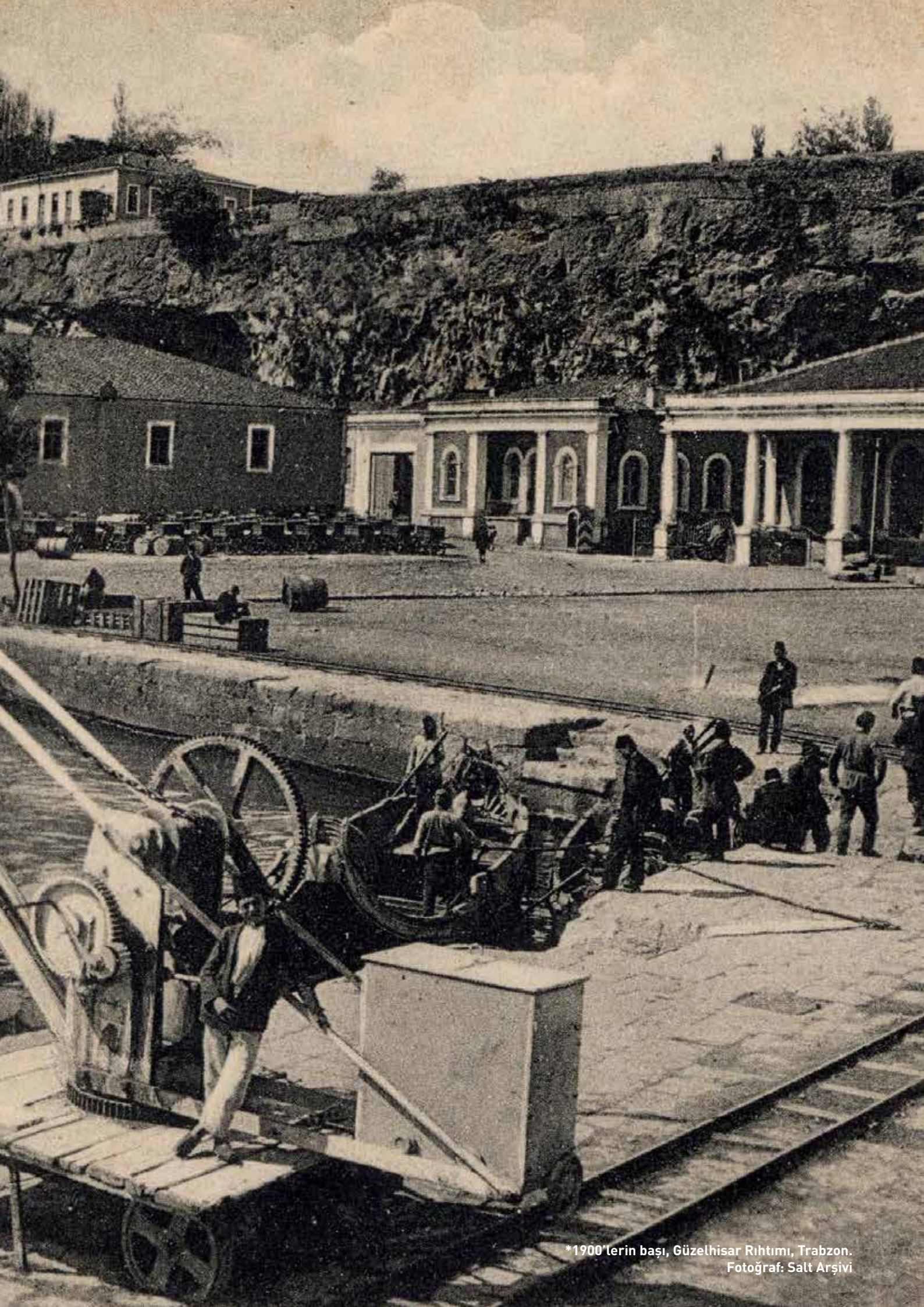
Manastırı gezmek onlarda heyecan ve merak uyandırır da ailelerinden uzak ve yalıtılmış bir yaşam fikri hoşlarına gitmemişti. Çıkışa doğru ilerlerken cevabını bilmediğim son soru Kerem'den geldi: “Eğlenmek için ne yapıyorlardı?”

Cidden... Ne yapıyorlardı?

T-TARİH

*1900'lerin başı, Güzelhisar Rıhtımı, Trabzon.
Fotoğraf: Salt Arşivi

80 Yıl Ara ile Aynı Yerde*

• Ayhan Çelebi •

* Kaynaklara ulaşmamı sağlayan Moskova
Devlet Üniversitesi doktora öğrencisi
Furkan Şenokur'a teşekkürler...

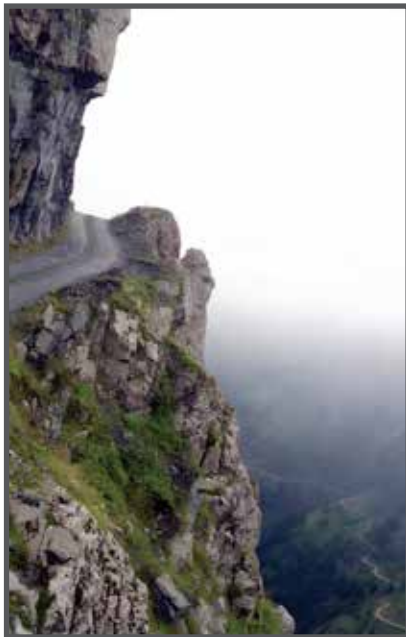
1996 Yılı

TRT’de her yıl kasım ayından itibaren bu anonsu sık sık duyarız: “Yoğun kar yağışı ve tipi nedeniyle D915 numaralı Of-Çaykara-Bayburt Devlet Karayolu’nun Derebaşı Mevkii 49. ile 57. kilometreleri arası trafiğe kapalıdır.” (1)

Soğanlı Dağı’nda doğup Of’tan Karadeniz’e dökülen Solaklı Deresi boyunca uzanan bu yol, Doğu Karadeniz’i Doğu Anadolu’ya bağlayan en kısa yoldur. Of-Bayburt arası 107 kilometredir. (Görsel 3) Of-Çaykara tarafından gelirken Karaçam’ı (Ogene) geçtikten sonra 1600-1650 metre rakımlı Derebaşı Mevkii’ne vardığınızda karşınıza birdenbire Soğanlı Dağı çıkar. (Görsel 4-5-6) Bu noktadan sonra yol, %60-%70 eğime sahip bir yamaç üzerinde açılan 13 viraj ile (Derebaşı Virajları) en sonunda Demirkapı olarak adlandırılan koca bir kaya kütesini yararak

Soğanlı Dağı’na çıkar. (Görsel 6-7-8) 2330 metre rakımındaki Soğanlı Geçidi’ni geçtikten sonra tamamı asfalt olan yol, benim de yaylam olan 2150 metre rakımlı Kılıçkaya’nın (Çençül Yaylası) içinden geçerek Bayburt Ovası’na iner.

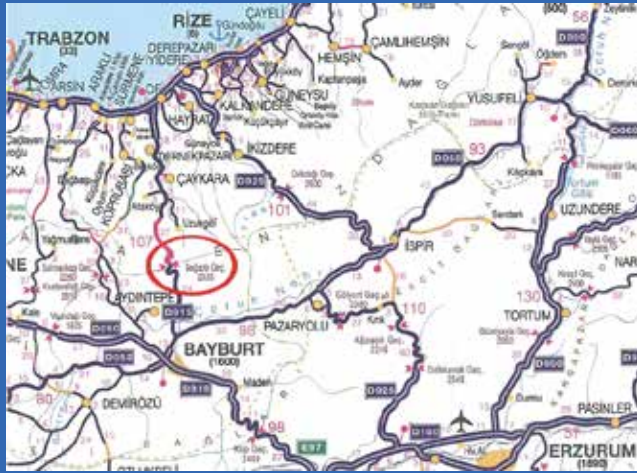
Derebaşı Virajları’nın muhteşem doğası hep ilgimi çekmişti. 1996 yılının Ağustos ayında tatil için yayladaki evimize gelmiştik. O zamanlar pek fazla bilinmeyen bu virajları fotoğraflamak için sabahın erken saatlerinde, çocuklarımı da yanıma alarak, Derebaşı Virajları’nın en üst noktası olan Demirkapı’ya gidiyordum. Sürekli sis ve çise olan bu vadiye, ancak 5-6 gün sonra berrak bir hava yakalayabildim. Yol üzerinden yamaça çıkarak bir kaya parçası üzerinde durmaya çalıştım, kayıp düşmemem için iki yanımdan beni sıkıca tuttular. Bu esnada deklanşöre basıp tek kare olarak bu fotoğrafı çekme fırsatım oldu. (Görsel 1)

Görsel 1: Of-Çaykara-Bayburt D915 Devlet Karayolu Derebaşı Virajları Demirkapı Geçidi (Rakım: 2150 m), 1996 (Fotoğraf: Ayhan Çelebi)

Görsel 2: Rus Askerleri ve Yöre Halkı Demirkapı’da çalışırken, 1916 (Fotoğraf: Gürcistan Ulusal Parlamento Dijital Kütüphanesi)

Görsel 3: Bölgenin haritası (Karayolları Gen. M.ü.)

Görsel 4: Zirvesi 2750 m olan Soğanlı Dağı'nın doğu yamacına yapılmış olan Derebaşı Virajları, arkada Doğu Anadolu.

Görsel 5: Derebaşı Virajlarının karşıdan görünüşü.

Daha sonraları, beğeni gören bu resmi büyütüp çoğaltarak birçok kişiye hediye ettim. Bir milletvekili aracılığıyla dönemin başbakanının evinin salonuna asıldı bu fotoğraf. Ardından Karayolları Genel Müdürlüğü'nün dergisinde ön kapak resmi oldu. (2) Türkiye'nin olağanüstü 100 yerini anlatan bir kitapta bu virajlara yer verilmiş, ancak hava koşullarından dolayı fotoğrafı çekilememişti. 2002 yılında kitabın yazarı ile Şirince'de karşılaştığımda, kitabın yeni baskısında kullanabilmesi için çekmiş olduğum bu fotoğrafı kendisine vermiştim. (3)

2003 yılında Google Maps'e (panoramio.com) yüklenen bu fotoğraf, dangerousroads.org sitesi tarafından fark edilip takipçileri arasında oylamaya sunulmuş ve 2015 yılında "dünyanın en tehlikeli yolu" olarak seçilmişti. (4) Bu şekilde yazılı ve görsel medyada sıkça yer almaya başlayan bu fotoğraf ve Derebaşı Virajları, *The New York Post* gazetesi dahil birçok uluslararası site ve gazetede haber olmuştu. (Görsel 9) Derebaşı Virajları, Türkiye'de birçok otomotiv firmasının tanıtım ve reklam filmlerine ev sahipliği yapmıştır.

Bu virajlarda sadece 1972 yılında ölümlü bir araba kazası olmuş, bir yolcu minibüsünün iki alt viraja yuvarlanması sonucu 9 kişi hayatını kaybetmişti. Bunun dışında, 10 Mayıs 2019 tarihinde Bayburt ili Özel İdare ekiplerinin iş makinaları ile yol açma çalışmalarını izlemek üzere Derebaşı Mevkii'ne gelen AA Bayburt Muhabiri A. Kadir Nişancı, Demirkapı Geçidi'nde karda kayıp uçuruma yuvarlanarak hayatını kaybetmiş, akabinde arama çalışmaları sırasında da 2 asker, Solaklı Deresi'nin akıntılarına kapılarak şehit olmuştu.

Bu yolun Karaçam ve Kılıçkaya mevki-leri arasında yer alan Derebaşı Viraj-ları; Soğanlı Dağı ve Soğanlı Geçidi'ni kapsayan yaklaşık 15 kilometrelik kıs-ımı, yoğun kar ve fırtına nedeniyle her yıl kasım ayı ortalarından mayıs ayına kadar yaklaşık 6 ay trafiğe kapatılmak-tadır. Yolun açık olduğu aylarda Of ve Bayburt'tan karşılıklı olarak her sabah belirli saatlerde hareket eden ve yak-laşık 2,5 saat süren minibüs seferleri mevcuttur.

1916 yılı

O yıllarda, bu bölgede ve böylesine zor- lu bir coğrafyada bu yol neden ve nasıl yapılmıştı?

1. Dünya Savaşı devam ederken 1916 yı- lında sırasıyla Erzurum (16 Şubat), Trab- zon (18 Nisan) ve Bayburt (16 Temmuz) Rus İmparatorluğu'nun Kafkas Ordusu tarafından işgal edilmişti. İşgal edilen bu şehirlerde savunma amaçlı istihkam ve tahkimat çalışmaları başlatıldı. Ancak Osmanlı 3. Ordusu'nun direnci kırılarak gerilemesi sağlanınca, Rus Ordusu'nun önceliği değişti. Çünkü Karadeniz üze- rinden gelecek her türlü lojistik des- teğin hızlı bir şekilde Doğu Anadolu'ya ulaştırılması gerekiyordu. [5]

Tiflis'teki Kafkas Ordusu Komutanı General Yudenich, 22 Ağustos 1916'da Trabzon İşgal Kuvvetleri Komutanı ge- neral Şvarts'a gönderdiği emirde; Trab- zon şehrinin savunması için yapılan her türlü inşaat çalışmasının yavaşlatılması ile mevcut teknik ve istihkam ekibinden 2 imar işçi grubu ve 2 mühendis şube- sinin Of-Bayburt yolunun yapımı ama- cıyla acilen gönderilmesini istedi. Ayır- ca Sürmene'den Platana'ya (Akçaabat) Trabzon üzerinden yapılacak dekovil (küçük demiryolu) hattının, Trabzon ci- varında yapılacak kale inşasından daha önemli ve ivedi olduğunu belirtti. Bö- lece deniz ve kara yolu ile Rusya'dan

Görsel 6: Demirkapı Geçidi.

Görsel 7: Demirkapı'dan Derebaşı Virajlarının görünüşü. (Fotoğraf: A. Çelebi)

Görsel 8: Demirkapı'dan Derebaşı Virajlarının görünüşü. (Fotoğraf: A. Çelebi)

2003 yılında Google Maps'e yüklenen bu fotoğraf, 2015 yılında "dünyanın en tehlikeli yolu" olarak seçilmişti.

gönderilecek her türlü teçhizat ve malzeme Of'tan yapılacak bu karayolu üzerinden kısa süre içerisinde Bayburt ve Erzurum'daki birliklere ulaştırılabilecekti. (6) Bu güzergahın en kısa ve uygun yol olacağının tespiti, daha önce bu bölgede istihbarat amaçlı keşif gezileri yapan Rize Konsolosu (1900-1914) Albay Mayevskiy yapmıştı. (7)

O dönemde Rusya, mühendislik alanında oldukça gelişmişti. Planlanan yol Of'tan başlatıldı, Solaklı Dere-si'ni takip ederek Derebaşı Mevkii'ne kadar ulaştırıldı. Bu noktada, dağın doğuya dönük olan 600-700 metrelik yamacında virajlar projelendirildi. 1916 yılının sonbaharında hızlı bir şekilde yol inşa çalışmalarına başlandı.

Yol yapımında Rus subay ve mühendislerin kontrolünde Rus askerleri ve yöre halkı görevlendirildi. Halktan çalışmalara katılmak isteyenler; o dönem para birimi olan Rus manatı veya un, şeker gibi gıda malzemeleri karşılığında çalıştı. (Görsel 2, 10)

Yolun yapımı yaklaşık 1 yıl sürdü. Derebaşı Virajları'nın yapımında oldukça zorlanıldı, özellikle Demirkapı Mevkii'nde yer alan taş kütle-sinin parçalanması ve yontulması bir hayli güç oldu. Rus komutanının teşvik amaçlı "Parçalanmış taş ağırlığında manat vereceğim." sözü hâlâ yörede anlatılır.

1917 yılının sonbaharında yol yapım çalışmaları tamamlandı. Artık

Görsel 9: 21 Ocak 2016 tarihli The New York Post gazetesi.

Görsel 10: Demirkapı çalışmalarında dinlenen Rus askerleri (6).

Görsel 11: Soğanlı Dağı döşenmek için toplanan (Fotoğraf: A. Çelebi)

Of'tan yola çıkan bir vasıta aynı gün içinde Bayburt'a varabiliyordu.

Soğanlı Dağı'ndan geçerken, yol kenarlarına toplanmış ve döşenmeye hazır hale getirilmiş taşlardan oluşan öbeklere rastlanır. (Görsel 11-12) Bu taşlarla bir sonraki yıl virajlar ve dağ boyunca ilerleyen yol üzerine taş parke döşeme yapılması planlanıyordu.

Ancak, 1917 yılının ekim ayında Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin patlak vermesiyle Rus birlikleri geri çağırılır.

Osmanlı Devleti ile Aralık 1917'de Erzurum Antlaşması imzalayan Ruslar; 1918 yılı 24 Şubat'ta Trabzon'dan, 21 Şubat'ta Bayburt'tan ve 12 Mart'ta Erzurum'dan çekilerek yaklaşık iki yıl süren işgali sonlandırırlar.

106 yıl önce inşa edilen bu yol, alternatif güzergahların yapıldığı son yıllara kadar, Of ve Çaykara halkını yaylalarına ulaştıran ve Karadeniz-Doğu Anadolu bağlantısında stratejik ve önemli bir rol oynayan ilk devlet karayoludur.

2020 yılında Trabzon Valiliği, Derabaşı Virajları'nın başlangıç noktası Solaklı Deresi kenarına, tanıtım amaçlı bir tabela yerleştirmiştir. (Görsel 13)

KAYNAKÇA

- 1) *Bulutlara Giden Yol*, TRT Belgeseli / Yapımcı: Zühre Saral / 2016.
- 2) *Karayolları Genel Müdürlüğü Dergisi*, 519. Sayı / 1999.
- 3) *Herkesin Bilmediği Olağanüstü Yerler*, Boyut Yayınları / Müjde-Sevan Nişanyan / 2000.
- 4) <https://mapio.net/pic/p-4939367/>
- 5) *Trabzon Destanı: Günlük, Kiev, Trabzon, Finlandiya (Trapezondskaya Epopeya: Dnevnik, Kiev, Trapezond, Finlyandiya)* / Mintslov S. P. / Berlin 1925 / s. 95, 96, 196.
- 6) *Kafkas Cephesindeki Büyük Savaş 1914-1917 (Velikaya Vayna na Kavkazkom Fronte 1914-1917)* / Maslovskiy E.V. / Moskova, 2015 / s. 269, 337.
- 7) "Sultan Topraklarında Çarın Adamları: Rus İstihbarat Faaliyetleri Çerçevesinde Rize Rus Viskonsolosluğu (1879-1914)", Dr. Resul Turan, *Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Dergisi* 2019 Güz / s. 237.

üzerinde yola
taş öbekleri.

Görsel 12: Soğanlı Dağı üzerinde yola döşenmek için toplanan taş öbekleri. (Fotoğraf: A. Çelebi)

Görsel 13: Trabzon Valiliği'nin tanıtım panosu. (Fotoğraf: A. Çelebi)

ARŞİVİN TOZU

• İrfan Alus •

MÜTAREKE DÖ TRABZON'UND RUM MEZALİM

Osmanlı İmparatorluğu'nun Cihan Harbi'nden mağlup ayrılmasının ardından imzalanan Mondros Mütarekesi, Anadolu'nun dört bir yanını felaketlere sürükleyen menus bir dönemin kapılarını aralamıştı. Millî Mücadele ateşinin henüz yakılmadığı bu günlerde, payitaht İstanbul İtilaf Devletleri'nin, özellikle de İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin fiilî işgali altındaydı. Başkentte ağır bir askerî ve siyasi baskı hüküm sürüyor, posta ve telgraf merkezleri yabancılar tarafından kontrol ediliyor, matbuat şiddetli bir sansür kısı kacında eziliyordu.

Merkezî hükûmetin Anadolu'daki asayiş sağlama gücü elinden alınırken, Batı Anadolu'da yaklaşan fırtınanın ayak sesleri duyuluyordu. Çok değil, kısa bir süre sonra 15 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetleri, Paris Sulh Konferansı'nın kararı ve İngilizlerin göz yummasıyla İzmir'e asker çıkaracak, Batı Anadolu'yu kana bulayacaktı. İngilizler Batı'da bu işgale zemin hazırlarken, Karadeniz sahilinde de durum farksızdı. Bölgede bağımsız bir Pontus devleti kurma hayali taşıyan Rum çeteleri, asayiş kasten bozarak Avrupa kamuoyunu yanıltmak ve Karadeniz'e olası bir İtilaf Devletleri işgalini meşrulaştırmak için planlı bir terör estiriyordu. Sistemati k yürütülen bu hareketlerin yegâne gayesi, etrafa dehşet saçarak Türk ve Müslüman ahaliyi göçe zorlamak ve onların yerine bölgeye Rumları iskân etmekte.

İşte bu tarihsel bağlamda, Trabzon Valiliği'nden Dâhiliye Nezâreti'ne yazılan 18-19 Mart 1919 [Rumi 19 Mart [1]335] tarihli hususi mektup*, bölgedeki hazin vaziyeti ve şiddetli vahşeti tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir.

Vesikadan anlaşıldığına göre, Trabzon ve havalisinde sivil Müslüman halka yönelik Rum saldırıları artık tahammül edilemez bir boyuta ulaşmıştı. 26 Şubat günü Rusya'dan Trabzon limanına gelen bir yelkenli gemi, muhâceret etmek zorunda kalan yüz civarında Trabzonluyu taşıyordu. Bu insanların anlattıkları, Karadeniz köylerinde uygulanan etnik temizliğin korkunç boyutlarını göstermektedir. Vesikadan okuduklarımıza göre, Sürmeneli Yakub oğlu Süleyman'ın yetkili makamlara verdiği ifade yaşanan dehşeti teyit etmektedir: "Katliamdan yaklaşık bir ay evvel, bir subay komutasında on beş kişilik Gürcü askerlerinden oluşan bir müfreze köye gelerek 'İslâm eşkiyası' olup olmadığını sormuş, bölge halkının adem-i malûmat beyan etmesi (böyle bir şey olmadığını söylemesi) üzerine köyden ayrılmışlardır."

Ne var ki bu ziyaret, yaklaşan büyük katliam öncesi bir keşif niteliğindedir. Çok geçmeden, tam teçhizatlı ve silahlı 800

* BOA.DH.EUM.AYŞ. 1. 41.

ÖNEMİ DA li

Trabzon Valiliği'nden Dâhiliye Nezâreti'ne yazılan 18-19 Mart 1919 (Rumi 19 Mart [I]335) tarihli hususi mektup, bölgedeki hazin vaziyeti ve şiddetli vahşeti tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir.

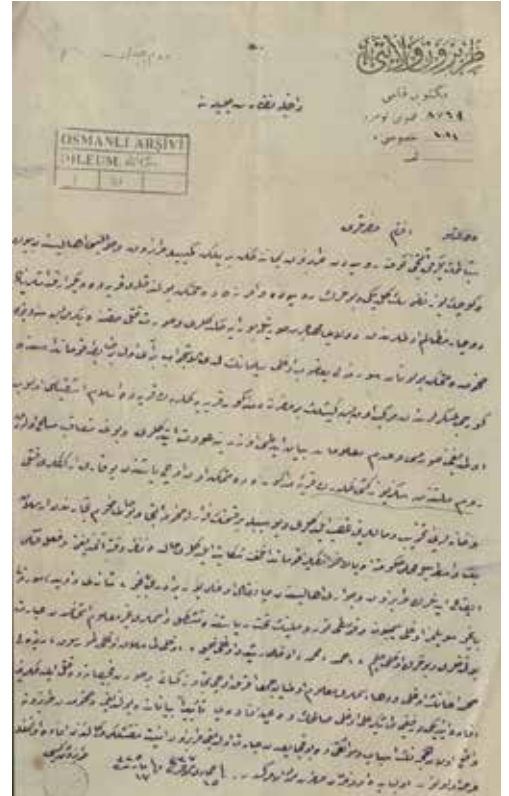
kişiden oluşan devasa bir Rum çetesi aynı köye baskın düzenlemiştir. Bu silahlı çete, köydeki on üç yaşından büyük bütün erkekleri acımasızca katletmiş, evleri harabeye çevirmiş ve halkın mallarını gasp etmiştir.

Hayatta kalmayı başarıp memleketini terk etmek zorunda kalanların adalet arayışı ise İtilaf Devletleri'nin çifte standartlı duvarına çarpmıştır. Yine vesikadan okuduklarımıza göre, katliam mağdurları Arslan Bey vasıtasıyla durumu hem mahallî hükûmete hem de o sırada bölgede bulunan İngiliz Kumandanlığı'na şikâyet etmişler, ancak bu haklı feryatlar İngiliz makamlarınca hiçbir şekilde dikkate alınmamıştır. Vesikada, söz konusu katliamı icra edenlerin isimleri de açıkça zikredilmektedir; Yor, Yanko, David, Sürmeneli Yanko gibi elebaşlarının riyasetinde toplanan Oflu Selim, Ahmed, Mehmed ve Oflu Şeyhoğlu Ali dâhil isimleri tespit edilebilen kırk üç eşkıyanın bu feci fiilleri işlediği, bir diğer tanık Ali oğlu Salih'in ifadeleriyle de teyit edilmiştir.

Karadeniz sevâhilinde vuku bulan bu kan dondurucu hadiseler, esasen münferit eşkıyalık hareketlerinden ziyade, Yunanistan'ın ve birtakım yerli ayrılıkçıların Anadolu'da demografik yapıyı değiştirerek sahte bir nüfus çoğunluğu elde etme projesinin ilk adımlarıydı. Bölgede bağımsız bir Pontus devleti

kurma hayaliyle Rusya ve Kafkasya'dan Karadeniz'e Rum göçmenler taşınıırken, bir yandan da Türk halkı sistemli katliamlarla göçe zorlanıyor, mallarına el konuluyordu. Nitekim Trabzon'da filizlenen bu vahşet ve işgal politikası, çok geçmeden Batı Anadolu'da da kendini gösterecek, Yunan kuvvetlerinin İtilaf Devletleri'nin onayıyla İzmir'e çıkmasıyla katliamlar ve sürgünler tüm Ege'ye yayılacaktı.

Öte yandan, Trabzon'dan İzmir'e ülkenin muhtelif noktalarına yayılan bu mezalim, aynı zamanda Türk milletinin uyanışının ve kendi kaderini eline almasının da en büyük itici gücü olacak; düşman emellerine karşı can, mal ve namus güvenliği kalmayan ahalî, yaşama ve istiklâl hakkını savunmak üzere Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri çatısı altında toplanmaya başlayacaktı.

Sultan II. Abdülhamid Devrinde, Trabzon'da Kabadayı Bir Vali: KADRI BEY

• Mehmet Akif Bal •

Padişah II. Abdülhamid zamanında, Trabzon'a damgasını vuran ve Trabzon'da rekor bir süre yani on bir yıl valilik yapan Kadri Bey'in menkıbeleri 1970'li yıllara kadar Trabzonluların arasında dilden dile dolaşmıştır.

Fethedildiği tarihten itibaren Trabzon'a yönetici gönderilirken kifayetli olan isimler seçilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti zamanında Trabzon'a gönderilen 65 vali içinde; Zağanos Paşa, İskender Paşa, Yavuz Sultan Selim, Hazineदार Süleyman Paşa, Sırrı Paşa, Kadri Bey, Süleyman Nazif Bey, Samih Rifat, Mehmet Ali Ayni ve Cemal Azmi Bey gibi başarıları ve yüksek meziyetleriyle Osmanlı ülkesinde öne çıkmış pek çok şahsiyet bulunmuştur. Başarılı valilerin çalışmaları Trabzon'a nefes aldırırken, Trabzon gibi zor bir coğrafyada görev yapmak ise birçok yönetici için daha üst görevlere yükselmenin ciddi bir referansı hâline gelmiştir.

Kadri Bey, bu yöneticiler arasında yer almış önemli isimlerden biridir. II. Abdülhamid devrinde Trabzon valiliğine atanmıştır. Devletin genel ahenğinin bozulduğu, Trabzon'da da asayiş ve otorite problemlerinin had safhaya çıktığı yıllarda valilik yapmıştır.

KADRI BEY KİMDİR?

Kadri Bey, 1843 yılında İstanbul'da doğmuştur. Zamanın bilginlerinden özel dersler almış; Arapça ve Farsça öğrenmiş, edebiyat kültürünü genişletmiştir. Birçok devlet görevinde bulunduktan sonra 1892 yılında Trabzon Valiliği'ne atanmıştır. On bir yıl

boyunca Trabzon'da görev yapmıştır. Görevi süresince padişah dışında kimseye hesap vermemiştir. Trabzon'da özellikle kaçakçılığa ve asayişin bozulmasına yol açan durumlara karşı aldığı tedbirlerle adını duyurmuştur. Reji İdaresi (Tekel) politikalarına paralel adımlar da atmıştır. Bazı kaynaklara göre, Reji İdaresi'nden tütün kaçakçılarına karşı izlediği siyaset nedeniyle ayrı bir tahsisat almıştır. 1902 yılında Trabzon'un Tekke Mahallesi'ndeki evinde vefat etmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in, 450 altın lira göndererek Trabzon Hatuniye Camii (Gülbahar Hatun Camii) yanında yaptırdığı türbeye defnedilmiştir. Mütefekkir ve ömrünün bir kısmını Trabzon'da geçiren Hüseyin Kazım Kadri Bey'in de babasıdır.

Trabzon Valiliği'nde ün salan Kadri Bey, dönemi aktaran kaynaklara göre; orta boylu, şişman, kırmızı yüzlü, siyah top sakallı, keskin bakışlı biridir. Kuvvetli bir hafızası vardır. Yalanı sevmez, yalancıyı bağışlamazdı. Görevine bağlı, uygulamada sert huylu idi. Çalışkan, dürüst, yiğitliği sever, güzel ve iyi düşünceli, samimi olduğu söylenirdi. Trabzon'daki valiliği süresince; "Tüfekli Kadri", "Deli Kadri" ve "Pilavcı Kadri" namlarıyla da bilinen Vali Kadri Bey, Trabzon'da önce halkla iyi bir diyalog kurarak işe başlamıştır.

* Meydan Senti ve Üstte Tekke Senti

Zaten bu lakapları ona veren de Trabzonlulardır. Halkın önemseddiği çeşitli kültürel konularda halkla yan yana durmuştur. Örneğin, bayram günlerinde şehrin her tarafında mahalli kıyafetlerle oynanan millî oyunlar (horonlar) bilhassa Kadri Bey zamanında rağbet bulmuştur. Kadri Bey; bayramlarda köy delikanlılarını toplamış, onlara muhtelif horonlar, bıçak oyunları oynatmış ve her birini ayrı ayrı taltif etmiştir. Oyuncuların

alınlarına altın yapıştırdığı ve kendilerine mintan, zıpka hediye ettiği çok olmuştur. Hatta, kendi ailesiyle ilgili önemli adımları dahi Trabzon halkının katılımıyla gerçekleştiren Kadri Bey, oğlu Hüseyin Kazım'a kırk gün süren bir düğün yapmış, şehir adeta bir masal hayatı yaşamıştır. Gerçek şu idi ki, Kadri Bey şiddetli yönetimine rağmen kendini Trabzonlulara sevdirmesini ve saydirmasını da bilmiştir.

Padişah II. Abdülhamid zamanında Trabzon'a damgasını vuran ve Trabzon'da rekor bir süre yani on bir yıl valilik yapan Kadri Bey'in menkıbele-ri 1970'li yıllara kadar Trabzon halkı- nın arasında dilden dile dolaşmıştır. Sıkı ve göz açtırmayan asayiş uygulama- ları yanında, Trabzon insanıyla içli dışlı olmasının bundaki etkisi büyük- tür. Görevi süresince daha çok asa- yiş ve halk memnuniyeti konularıyla ilgilenmek durumunda kalan Kadri Bey için bazı anlatımlarda, "Trab- zon'da asayiş için kullandığı zekâsını ve kudretini, fırsat bulup Trabzon'un imarına, halkın terakki ve inkişafına sarf edebilseydi bunda da muvaffak olurdu." denilmektedir.

NEVİ ŞAHSINA MÜNHASİR VALİ!

Kadri Bey'in valilik süreci, Trabzon'un idari tarihinin bilinmesi açısından in- celenmesi gereken bir dönemdir. Trabzon'da, Kadri Bey döneminde; yaşanan pek çok olay, Trabzon'un yakın tarihine de ışık tutacak cins- tendir. Kadri Bey, Trabzon'da zekâ- sıyla ve kendine özgü tedbirleriyle, karışıklıkları düzeltmiş, eşkıyaya göz açtırmamıştır. Bazı kaynaklara göre Kadri Bey'in mizacı ve idari ha- reketleri, Köprülü Mehmed Paşa'yı, Kuyucu Murat Paşa'yı ve II. Mahmud zamanındaki valilerden Hakkı Paşa ile Kaptanıderya Çengeloğlu Tahir Paşa'yı hatırlatır. Devletin kurumla- rının işletilmesinde sadece kanunla bağlı kalmamış, kendine özgü kes- tirme yollar bulmuştur. Valiliği dö- neminde serbestçe hareket eden Kadri Bey, vilayet içi yazışmalardaki formalitelere fazla uymamıştır. Ve- rilen şikâyet dilekçelerinin (istida) üstüne, oldukça nükteli ve zarif emir notları (derkenar) yazmıştır. Hatta bir gün vilayete Of ilçesinden bir kadının, kocasının kendisine nafakasını ver- mediğine dair dilekçesi gelmiş, Kadri

Bey şikâyeti okuduktan sonra dilek- çenin üzerine; "Sahib- i istida kadının bahçesini ekip biçen heriften nafa- kasını al, kadına ver! Şayet vermez- se, adama şekerli kahve ikram et ve neticeyi bildir." diye yazarak, Jandar- ma Kumandanı Çürüksulu Süleyman Paşa'ya dilekçeyi havale etmiştir. Bu arada "Şekerli Kahve"nin, suçlulara atılan farklı bir derecedeki dayağın diğer adı olduğu bilinmelidir.

Kadri Bey'in gelen dilekçelere yazdığı notlardan biri de Trabzon'da genelev açılmasına dair bir dilekçe üzerine meydana gelmiştir. Kadir Bey'in va- lilik yıllarında Trabzon'dan bir grup, genelev açmak için Kadri Bey'e mü- racaat eder. Kadri Bey dilekçeye iti- raz etmez fakat dilekçenin arkasına, "Pezevenk bir vali gelinceye kadar kayıta tutulması..." notunu yazar. Dilekçeyi alan bu kişiler konuyu an- lamazlar ve işlemin yapılması için evrak kayıt kısmına giderler. Burada taleplerini yineleyince evrak kâtibî, bunları kovar. Kadri Bey'in vefatın- dan sonra aynı kişiler, yeni validen dilekçenin gereğini talep eder. Yeni gelen vali ise bu dilekçeyi ve arkasına yazılı olan notu okuyunca, sinirle bu dilekçeyi yırtıp atar ve gelen heyeti o da makamdan kovalar.

ASAYİŞE DÜŞKÜN BİR VALİ

Devlet otoritesinden ve asayiş yakla- şımından taviz vermeyen Kadri Bey, devlet memurlarının çalışmasını en- gelleyenlere olduğu gibi, görevinde aciz kalan devlet memurlarına da çok sert davranmış, aile nüfuzunu kul- lanarak yasal olmayan hareketlerde bulunan zengin ailelere ise tolerans göstermemiştir.

Kadri Bey'in oğlu Hüseyin Kazım Kadri Bey'e göre, bu doğrultuda Trabzon'da yaşanan olaylardan biri şu şekilde

gelişmiştir: “Bir gün, müthiş surette dayak yemiş ve üstü başı parçalanmış bir zaptiye neferi gördü ki, kopan palaskasının kayışını elinde tuttuğu hâlde ağlayarak memur olduğu Müstantik (Savcı) Dairesi’ne gidiyordu! Meğer müstantik, bu zavallı adamı ifadesini almak istediği bir zatın nezdine göndermiş imiş. Herif de bundan hiddetlenerek, zaptiye alamelei’n-nâs (halka örnek olması için) dövüp rezil etmiş! Durum karşısında Kadri Bey’in hiddetine pâyân yoktu. Zaptiye neferini döven herifin ayağına ip taktırıp ve köpek gibi sürüklettirip, Hükümet Konağı’na getirtti ve herkesin gözü önünde altmış sopa ayağına ve bir o kadar da ötüne vurdurup bıraktı. Zaptiye de; ‘Sana bir daha böyle bir tecavüzde bulunacak adamı belindeki silahla vurup gebertmelisin. İlk ve son defa seni affediyorum. Bundan sonra hükümeti temsil eden bir zabıta memuru böyle bir tecavüze maruz olduğu zaman kendini müdafaadan geri durursa, o zaman benim ne yapacağımı görür!’ demişti.”

Asayişin sağlanmasına dair Kadri Bey zamanında Trabzon’da mühim akisler yapan bir hadise daha meydana gelmiştir. Sandıkçioğlu adında bir katil, mahkemece aranmasına rağmen bir türlü ele geçirilememiştir. Nihayet, memleketin kibar-ı eşrafından (önde gelenlerinden) bir zatın evinde saklı olduğunu haber almış ve bu adamı çağırıp şu sözleri söylemiştir: “‘Bey! Siz, memleketin büyük bir ailesine mensupsunuz. Bir caniyi evinizde saklamak size yakışmaz. Ben, size bu adamı teslim ediniz demem ve şimdi evinizi basıp onu oradan almak suretiyle vakar ve haysiyetinizi de ihlal etmek istemem. Siz, kendisini hükümetin aradığını ve daha ziyade saklayamayacağınızı söyler ve bırakırsanız, ben de onu nerede olsa tutarım.’

Bu teklifi canına minnet bilerek lüzumunu takdir edemeyen Bey, vaziyeti külliye inkâr etmiş hatta Sandıkçioğlu’nu bir sandala koyup Rusya’ya kaçırmıştır. Kadri Bey bu hâle tahammül edememiş, ertesi gün bu pek muhterem zatı yani beyi, Hükümet Konağı’nda yatırıp, ona lâayık olduğu surette bir ders-i te’dip vermiş. Dayacağı yiyen şahsın zevcesi ise; kocasının mevki-i içtimaisinden, ailelerinin şeref ve haysiyetlerinden bahisle ve Padişah’a (II. Abdülhamid) müracaatla tazallümde bulunmuştur.”

VATANDAŞIN KÜFRÜNÜ SİNEYE ÇEKEN VALİ

Vali Kadri Bey, Trabzon halkıyla ilginç diyaloglar yaşamıştır. Bir gün Kadri Bey, sırtına bir çuval kömür yüklenmiş perişan kıyafetli bir köylüye rast gelmiş, yanına çağırarak şunu sormuştur:

“‘Baba, bu kömürden bari bir şeyler kazanabiliyor musun, geçimini temin edebiliyor musun?’ Köylü zaten içi yanmış bir adamdı: ‘Ah, hâlimi sorma efendim.’ der. ‘Kadri Bey isminde birini buraya vali diye göndermişler, herif tütün kaçakçılarını aman vermiyor. Biz de şimdi on okka kömür satıp beş on para kazanmaya uğraşıyoruz’. Köylü, sözlerine devam ederek Vali’nin anasına, babasına da bir hayli sövüp sayar. Bunun üzerine Kadri Bey köylüye ‘Beni dinle. Ben Kadri Bey’i tanırım. Hakikaten sövülmeye lâayık.’ dedikten sonra köylünün eline bir altın bırakarak oradan ayrılır. Bu garip tavırlı adam, köylünün tuhafına gider. Oradaki dükkâncılardan sorup, bunun Vali Kadri Bey olduğunu öğrenince, sırtındaki kömürü hemen oraya bırakarak köyüne doğru koşmaya başlar. Ama Kadri Bey bu adamı sonradan buldurur ve ona her ay bir altın lira maaş tahsis eder.”

* Meydan

TEKKE MAHALLELİ DELİ KADRI

Kadri Bey, şimdiki Gazipaşa Mahallesi'nde yer alan eski adıyla Tekke Mahallesi'ndeki evinde yaşamış ve burada vefat etmiştir. O dönemi aktaran kaynaklara göre; "Kadri Bey, her zaman Meydan'a Taksim Mezarlığı'ndan iner, orada Boztepe'ye giden caddeyi takiben Şeytan Ömer Hanı ve Çayır Mahallesi'ndeki Ali Baba Türbesi önünden geçerek evine giderdi. Bir gün evine giderken bir kömürcüyle karşılaşır. Kömürcü,

sattığı kömür parası elinde olduğu hâlde düşününce düşünce yürümektedir. Kadri Bey kömürcüye: 'Ne düşünüyorsun, zorun nedir?' diye sorar. Kömürcü; 'Şu dağdan kömür getirdim, sattım. Köyden gelirken karım benden bir entarilik basma istedi, gelinim de entari ve çember istedi. Sen gel de elindeki bu para ile onları al. Şimdi düşünüyorum bunların hiçbirisini alamayacağım. Köye dönüp bir kömür daha alıp gelip satacağım, belki o zaman istediklerini alabilirim.' Kadri Bey 'Baba kolay.' demiş.

Kadri Bey şiddetli yönetimine rağmen kendini Trabzonlulara sevdirmesini ve saydirmasını da bilmiştir.

Çıkarmış bir lira vermiş: 'Bu gece burada kal, karının, kızının, gelininin istediklerini al, köye git. Köye gittin mi bir yük kömür yapıp bana getirirsin.' Kömürcü hayret içinde kalmış ve sormuş; 'Baba, sana kim derler, sen nasıl adamsın?' Kadri Bey cevap; 'Bana Deli Kadri derler.' demiş. Kömürcü bu sefer evini sormuş ve 'Tekke Mahallesi, Çayır Sokak, Ali Baba Türbesi karşısındadır.' cevabını almış. Kömürcü; 'Sen, deli olmasan tanımadığın adama bir lira verir miydin, haydi uğurlar olsun.' dedikten sonra Kadri Bey de uzaklaşmış ve gitmiş. Aradan biraz zaman geçtikten sonra kömürcü bir yük kömür ve karısının hazırlamış olduğu bir külek yağurdu doğruca Kadri Bey'in evinin önüne getirmiş, sokakta bağırarak 'Burada Deli Kadri'nin evini bilen varmı, neresidir?' diye sormuş. Bunu işitenler telaşla adamı susturmaya çalışınca kömürcü 'Yahu adresini bana öyle vermişti.' demiş. Vakit sabah olduğundan Kadri Bey de sesleri duymuş, penceresinden başını uzatarak 'Bırakın gelsin.' demiş ve kömürcüyü bıraktırmış. Kömürcü valinin evine girmiş, kömürü aşağıya bırakıp, yoğurt küleğiyle Kadri Bey'in yanına çıkmış 'İşte hediyem.' demiş. Kadri Bey bundan memnun kalmış, adamcağızı güzel karşılamış. Meğerse Kadri Bey her sabah pilav yermiş, (Bir rivayete göre, kendisine Pilavcı Kadri de derler.) hemen ahçıbaşına seslenmiş, sabahki pilavı getirtmiş ve kömürcüyle beraber güzelce ye-

mişler. O gün Hükümet Konağı'na geldiğinde Kadri Bey'in pek neşeli olduğu görülmüş. Kadri Bey, neşesinin kömürcüyle yediği pilavdan olduğunu etrafındakilere anlatmış."

KAÇAKÇILARI KAYIT ALTINA ALAN VALİ

Tütün kaçakçılarına göz açtırmayan Kadri Bey ile tütün kaçakçıları arasındaki mücadele de Trabzon'da dilden dile dolaşmıştır. Hatta dönemin özelliklerini aktaran bazı kaynaklara göre: "O zamanlar tütün kaçakçılığı ile şöhreti dillerde dolaşan biri, Kadri Bey'e bir gün haber göndermiş: 'Beni takip ettirmekten vazgeçsin, ben istersem onun gözü önünde tütün kaçakçılığı yaparım. O farkına bile varmaz.' Bu haberden birkaç gün sonra Kadri Bey, Uzunsokak'taki Bakioğlu Kahvesi'nin önünde otururken önünden bir cenaze alayı geçer. Cenazeye hürmeten Kadri Bey de halkla beraber ayağa kalkar ve alay, bütün kalabalıklığı ile önlerinden gider. Ertesi gün o meşhur kaçakçıdan Kadri Bey'e şu haber gelir: 'Dün önünüzden geçen tabutta ölü yoktu. Sizin bile hürmetle ayağa kalktığınız tabut kaçak tütünle dolu idi'. Kadri Bey tahkikat yapar, hakikaten böyle olduğunu anlayınca fevkalade kızar ve daha şiddetle mücadeleye koyulur."

Kadri Bey'in oğlu Hüseyin Kazım Kadri (1870-1934) Bey, babasının Trabzon valiliği günlerinde tütün kaçakçıları ile mücadelesine dair, hatıralarında başka bilgiler de vermekte ve şunları anlatmaktadır: "Trabzon vilayetinin tedavisi müşkül dertlerinin biri de 'kaçakçılık' idi. Memleketin dinç ve cesur evladını bu fena sanat ve ticarete sevk ve icbar eden sebepler de eksik değildi. Sûfiyyenin tevil ettikleri tarzda 'Hırsızın ihtiyaçtan eli kesilmek' daha doğru olurdu.

Pederim, kaçakçıları şiddetle tenkile uğraştığı kadar, buna saik olan sebepleri de ortadan kaldırmaya çalıştı. Bu tarz, fıkıh-ı İslâm'ın 'Sedd-i zeriye' tabir ettiği usulden başka bir şey değildir. Bu vilayetin bilhassa Lazistan (Rize) Sancağı dağlık ve taşlık yerlerdir. Nüfusu başka sancaklara nispet edilemeyecek derecede çoktur. Buna mukabil ziraata elverişli yerler pek azdır. Bundan dolayı, sürü sürü insanlar Kafkasya'ya, Rusya'nın cenup (güney) vilayetlerine, Romanya'ya, Bulgaristan'a, İstanbul'a, İzmir'e giderek ve ağır işlere göğüs gererek çalışmaya mecburdurlar. Kaçakçılığın bu yerlerde revaç bulmasının en belli başlı sebebi budur. Ama pederim kaçakçılara karşı mukabil bir teşkilat vücuda getirdi ve bu kuvvetle takibata başladı. Kaçakçıların gelecekleri mühim noktaları tutturdu. Bir taraftan da belli başlı kaçakçıları Reji'ye (Tütün İdaresi) ve Duyûn-ı Umumiye'ye (Genel Borçlar İdaresi) yerleştirdi, bu tarzda onların ihtiyaçtan ellerini kesti (uzaklaştırdı)."

Kadri Bey döneminde ünlü kaçakçılardan biri de İmamkızıoğlu'dur. Kadri Bey bir gün, İmamkızıoğlu'nun büyük bir barhane (yük kervanı) ile Erzurum yolunu tuttuğunu haber alır. Barhane, Sera Deresi'nden hareket etmiştir. Maçka nahiyesi üzerinden geçecektir. Pek çok sevdiği ve mühim meselelerde kendileriyle istişare ettiği Müftü İmadüddin Efendi, Eşref Efendi ve eski mebuslardan Eyübza-de Ali efendileri, kaçakçılara nasihat vermek ve köylerine avdet ettikleri surette tütünlerinin değer fiyatıyla satılacağını kendilerine temin eylemek maksadıyla yollar. Bunlardan ikisi, Maçka civarında İmamkızıoğlu'na tesadüf ederler ve konuşurlar. Aldıkları cevap "Artık ok yaydan çıktı, benim için avdet imkânı yoktur. Çünkü bu haysiyetime dokunur. Fakat

bundan sonra düşünür ve belki bu işten vazgeçerim." sözlerinden ibaret olur. Kadri Bey'in oğlu Hüseyin Kazım Kadri Bey'in anlatımına göre; "Bu hâlde, bu hainin ve avanesinin üzerine bir kuvve-i askeriye sevk etmek ve onlara hadlerini bildirmek lâzım gelirdi. Ne çare ki, böyle bir sürü müsella (silahlı) eşkiyaya karşı gönderilecek bir kuvvet yoktu. Dördüncü Ordu'dan asker göndermek için Padişah'tan müsaade almak da mümkün olamazdı."

"Aradan bir hafta geçtikten sonra bir gün, Kadri Bey Meydan- ı Şarki'deki (Şimdiki Meydan) karakolda bermutat (alışıldığı gibi) oturuyordu. Karşısındaki yeri de, pek çok sevdiği Belediye Reisi Hasan Bey işgal etmişti. Uzaktan bir süvarinin dört-nala geldiği görüldü. Kadri Bey; 'Bu, Maçka süvarilerindendir, İmamkızıoğlu'nun akıbetini bundan öğreneceğiz.' der. Gerçekten de süvari pek mühim bir haberle geliyormuş. Sincan Mesahor (Arsin Başdurak Köyü) köylüleri vadettikleri hizmeti yerine getirmişler ve İmamkızıoğlu'yla avanesini tutarak Maçka hükümetine teslim etmişler. Durumdan haberdar olan Kadri Bey 'Onlar yarın akşam buraya gelirler.' demiştir. Gerçekten de ertesi gün İmamkızıoğlu ve avanesinin kolları arkalarına bağlı olarak süvari jandarmalarının muhafazaları altında geldikleri görülür. Kadri Bey, serbest bırakılmalarını emreder ve İmamkızıoğlu'nu çağırır. Süklüm büklüm ilerleyen şaki

**Kadri Bey'in valilik süreci,
Trabzon'un idari tarihinin
bilinmesi açısından incelenmesi
gereken bir dönemdir.**

diz çöküp karşısında durur. Kadri Bey sorar: 'Nasıl oldu İmamkızıoğlu, bu defa haysiyetini gözetmedin?' İmamkızıoğlu, 'Efendim, Cenab-ı Hak dünyada iki zâlim yarattı, biri Haccac, biri de sen!' der. Kadri Bey, 'Nerden bildin?' diye yeniden sorar. İmamkızıoğlu, 'Nerden bilmeyeyim? Sincan Mesahor köylerini bize taslit etmek (saldırtmak) nereden hatırına geldi?' cevabını verir. Kadri Bey, 'Pekiye nasıl oldu? Anlat bakalım.' der. İmamkızıoğlu, 'Efendim! Biz o köylerin hududuna yakın bir yerde biraz dinlenmek istedik. Yüklerimizi yıktık, oturuyorduk. Bir çocuk gelip beni sordu gösterdiler. Bana dedi ki: 'Sincan Mesahorlular etrafınızı sardılar. Buradan kurtulmak sizin için mümkün değildir. Silahlarınızı, tütünlerinizi, paralarınızı, her şeyinizi burada bırakacaksınız. Sizin de kollarınızı bağlayıp Maçka hükümetine teslim edecekler. İki taraftan sarılan bu boğazda bulunuyorduk. Sincan Mesahorlularla çarpışmak kabil değildi. Nihayet düşündük, taşındık, teslime razı olduk ve işte bu hâle geldik!'

Herkes Kadri Bey'in bu adamlara karşı ne yapacağını bekliyordu. Fakat o hiçbir şey yapmadı ve İmamkızıoğlu ile avanesini affederek köylerine gitmelerine müsaade verdi. Böylelikle eski kaçakçılar, Karadeniz'in Barbarosu sayılan yiğitler onun sayesinde birer dirlik sahibi oldular ve kaçakçılıktan vazgeçtiler. Bu sayede Trabzon ve civarında emniyet ve asayiş sağ-

landı, herkes aradığı huzur ve istirahatı kavuştu."

BİR MEKTUBUYLA AZILI EŞKIYAYI YOLA GETİREN VALİ

Trabzon eşrafından ve milletvekillerinden Nemlizade Osman Efendi bir gün Kadri Bey'e giderek, Torul'a gönderileceği fırıncı Ermeni'ye bir iki süvari jandarma tefrikine (ayrılmasına) müsaade edilmesini rica eder. Ohan ismindeki bu fırıncı, onun adamıdır ve Torul'a bin lira para götürecektir. Kadri Bey, süvari tefrikine lüzum olmadığını ve götüreceği parayı doğruca götürmesini söyler ama kendisine bir mektup vereceğini, şayet bir tarafta saldırıya uğrarsa bu mektubu göstermesini ekler. Fırıncı ertesi günü Kadri Bey'in konağına giderek mektubu alır. Ermeni Ohan, bir arabaya binip yola çıkar. Fakat Torul'a yakın bir yerde korktuğu başına gelir. Burada üç beş şaki, arabayı durdurup Ohan'ın taşıdığı bin lirayı alırlar. Arabasının üzerinde buldukları yirmi lirayı da gasp ederler. O aralık Ermeni'nin aklı başına gelir ve "Benim yanımda valinin bir mektubu var." der. Eşkıyanın reisi "Nasıl mektup? Sen kim oluyorsun ki vali sana mektup veriyor, göster bakalım!" diye sorar. Ohan çıkarıp mektubu verir. Bu kâğıt, bir sihir kuvvetini haiz imiş ki eşkıyalar hemen oracıkta Ermeni'nin parasını iade eder, "Sakın bizi gördüğünü bir yerde söyleme." derler ve en garibi, arabacının parasını da geri verdikten başka beş lira da hakk-ı sükût (Sus hakkı) olarak ihsan ederler.

1895 TRABZON ERMENİ İSYANI VE KADRI BEY

Trabzon'daki Ermeni ayaklanması, İstanbul'daki Ermeni olaylarında yakınının öldüğünü duyan bir Ermeni'nin kaldığı hanın balkonundan

Kadri Bey ile tütün kaçakçıları arasındaki mücadele de Trabzon'da dilden dile dolaşmıştır.

halkın üzerine ateş açmasıyla başlamıştır. Ermenilerle Müslümanlar birbirlerine girmişler, kavga veya olaylar ancak ordunun müdahalesiyle durdurulabilmiştir. Fakat bu sıralarda Trabzon Ermenileri köylerde yaşayan yandaşlarını şehre getirterek, evlerinde ikamet ettirip, silahlarıyla çarşı pazarda gezdirerek, gösteriler yaptırmaya başlamışlardır. Ermeniler, Trabzon'da suikastlara da girişmişlerdir. Hatta Uzunsoğak'ın Zeytinlik kısmından geçen üst düzey Osmanlı yöneticilerine iki Ermeni tarafından dokuz el ateş edilmiştir. Misafir olarak Trabzon'da bulunan eski Van Valisi Bahri Paşa ile Trabzon Komutanı Hamdi Paşa'nın sokakta iki Ermeni'nin silahlı saldırılarına maruz kalmalarıyla Bahri Paşa kalçasından yaralanmış, Trabzon Komutanı Ahmet Hamdi Paşa ise ayağından vurulmuştur. Bu şekilde etkisini arttırmaya çalışan Ermeni çeteciler, Gavur Meydanı'ndan harekete geçtikleri zaman Trabzon Valisi Kadri Bey, çarşının Kemeraltı kesimindedir. Vali Kadri Bey, böyle bir ayaklanma olabileceğini daha önceden haberdar olduğu için gereken tedbirleri almıştır. Hemen olay yerine koşan Kadri Bey, Millet Bahçesi'nin (Meydan Parkı) yanına gelince Ermeni komitecilerinin ateşiyle karşılaşmıştır. Fakat Kadri Bey'e bir isabet olmamıştır. Buna rağmen Ermeni ayaklanmacıların üstüne üstüne giden Vali Kadri Bey, kısa süre sonra ayaklanmayı bastırmıştır. Görüleceği üzere Kadri Bey, sadece eşkiyanın üzerine değil, memleketi bölüp parçalamaya çalışanın üzerine de tüm gövdesiyle giden bir validir. Kabadayı yaklaşımlara sahip Trabzon halkı üzerindeki etkisinin bir sebebi de bu kabadayılığı ve gözünü budaktan esirgemez cesareti olmalıdır.

Kadri Bey, şimdiki Gazipaşa Mahallesi'nde yer alan eski adıyla Tekke Mahallesi'ndeki evinde yaşamış ve burada vefat etmiştir.

TRABZON'A GELEN BİR İSVİÇRELİ'NİN GÖZÜYLE KADRI BEY

Kadri Bey'in Trabzon'daki namı, ülke dışına da taşmıştır. Türkiye'deki İsviçreli şirketlerin mali meseleleriyle ilgili olarak Türkiye'ye gelen ve Trabzon'a da uğrayan İsviçreli hukukçu Ramber, 10 Mayıs 1902 tarihinde Trabzon'a gelişi ve bu tarihte valilik yapan Kadri Bey'le ilgili olarak hatıratında şu ifadelerle yer vermiştir:

"Kadri Bey, özel hayatında gayet sade bir adamdı. Bizi kabul ederek bir başkasının evinde ziyafete davet etti. Kendi evinde yataktan başka bir şeyi olmadığı için... İlk görünüşte yüzü haşin ve amiyanedir. Fakat dinleyip cevabını hazırlamaya veya söz söylemeye başladığı zaman dudakları incilir, ağzının ve burun kanatlarının etrafında son derece zekâyâ delalet eden hatlar belirir, gözleri parlar, düşünürken yarı kapalı duran göz kapakları fikrini izah ederek vuzuha vardıkça açılır, sonra büyük bir cevvaliyet kesb eder. Heyecanlandığı veya kızdığı zaman bu bakışları kim bilir ne kadar müthiş olur ve baktığı zaman her türlü mukavemeti kırar. Konuşması çok fakat açıktır. Sözlerini güzel teşbihler, hikâyeler ve şiirler süsler. İnsan onunla konuştuktan sonra tamamen tesiri altında kalır.

Kadri Bey, kendi idaresine verilen vilayetin yönetimini tamamen değiştirmiştir. Haydutlukla öyle bir savaşa girişmiştir ki, bugün artık haydutluk

kalkmıştır. İnsan, gündüz olsun gece olsun istediği yere muhafızsız ve emniyet içinde gidebilir. Konuşurken bana şunları söyledi: 'İstanbul'da, kanunsuz usullere başvurduğum ve kaçakçılıkla haydutluğun kaldırılmasını Adliye'ye bırakmadığım söylenerek hakkımda şikâyetle bulunuluyor. Buna cevap olarak, haydutluğun ve kaçakçılığın hüküm sürdüğü şu memlekette vaktiyle İstanbul tarafından intihap edilen adliye memurlarının da bu kaçakçılar ve haydutlar arasından intihap (seçildiğini) edildiğini yazdım. Bu yazıma şimdiye kadar bir cevap alamadım. Bunun üzerine başarılı gördüğüm bir usulle adaleti bizzat uygulamaya başladım ve devam ediyorum. Bu usul de, sopa ile te'diptir.'

Şüphesiz bu zat, uzun uzun adliye kırtasiyeciliğine (bürokratik yoğunluk) lüzum görmüyor. Roma Hukuku'nun kurallarını incelemek ve uygulamaktan varestedir. Bununla beraber, cezayı da müstehziyane verir. Fenalıkta bulunmuş bir serseri yanına getirildiği zaman kısaca sorguya çekiliyor ve hemen bir sade veya şekerli kahve ikram edilmesini emrediyor. 'Sade kahve' tercihinde, tabanlara sopa ile atılan dayağı yiyen üç dört gün ayağını yere basamaz. 'Şekerli kahve' ise, daha önemli bir dayaktır. Bunu yiyen, on veya on iki gün hastanede yatar. Tecrübe ile sabit olmuştur ki, bu suretle kahve içirilerek ilk ihtara maruz kalanlar bir daha kabahatlerini tekrar etmiyorlar. Sözde medeni ismini taşıyan memleketlerde olduğunun aksine olarak, kabahatini tekrarlayanlar azdır.

Reji, vaktiyle buralarda hüküm süren kaçakçılığın önlenmesini tamamen Kadri Bey'e bırakmıştır. Vali, hükümet merkezinin kendi emrine verdiği az sayıdaki jandarmayı

* Kadri Bey'in Türbesi

Sert otoritesi ve aşırı kontrolcü uygulamalarına rağmen Kadri Bey, Trabzon insanı tarafından sevilmiştir.

emrimize âmâde bulundurmaktadır. Bundan başka birtakım haydutları, pervasız ve cesur gençleri reji kolcusu yapmıştır. Bunlar gayet sadıktırlar, verdiğimiz az parayla yetinirler.

İstanbul'da Kadri Bey'i, yaptığı hizmetlerin bedelini bol bol alan bir adam olarak tanırdık. Onu haris, müstebit, vicdansız, keyfine düşkün bir büyük doğu asili olarak tasavvur ederdik. Kadri Bey, imparatorluğun idaresindeki karışıklıktan son derece müteessirdir. Her şeyi ve herkesi düzene sokmak arzusunda. Bunun mümkün olduğunu ispata çalışıyor. Trabzon'a geldiği zaman vilayet haydutların elinde idi. Silahlı çeteler etrafı tutmuşlardı. Memurlar ahmak, haris ve vicdansızdı. Vali, yalnız olduğu ve kimse kendisine yardım etmediği hâlde cümlesinin hakkından geldi. Kanuni olmayan bir yol tuttu, akıllı bir müstebit gibi davrandı, memlekette âdeta bir sıkıyönetim ilan etti. Sonuç harikuladedir. Bugün idare ettiği bölgede halk sükûn içindedir. Çiftçiler, amele, tüccar müsterihtir. İkiyüzlülerle, başkalarının sırtından geçinmeye alışık olanlar şüphesiz kendisinden memnun değildir. Fakat doğru kişiler namını takdis ediyorlar. Ve bunlar çoğunluktadır. Yollar muntazamdır. Şahsî emniyet koruma altındadır. Hükümetin ve Düyun-ı Umumiye'nin varidatı çok

artmıştır. Reji'nin geliri ise beş yılda yüzde kırk nispetinde artmıştır.

Bu adam hodbin ve açgözlü değildir. Münzevi gibi yaşar. Şüphesiz müstebittir (başlı başına davranandır). Fakat çok yüksek seciye (karakter) sahibi bir müstebittir ve Osmanlı memurları arasında nadir bulunur bir vatanperver tavrına maliktir. Acaba payitahttan (Başkent İstanbul'dan) bin kilometre uzakta bulunduğu için mi? Herhâlde bu müstesna adam üzerimde unutulmaz bir tesir bıraktı."

KADRI BEY'İN TRABZON'DA YIKTIRILAN KABRİ

Kadri Bey'in II. Abdülhamid'in gönderdiği tahsisatla bugünkü Atapark'ın Erdoğan'a dönen kısmında yaptırılan türbesi, 1938 yılında Atapark'ın yapımı nedeniyle yıkılmıştır. Dönemin şahitlerinden merhum Mustafa Kemal Sayıl, *Trabzon'a Işık Tutan Anılar* başlıklı hatıralarında Kadri Bey'e ve Atapark'ın yapımı sırasında yıktırılan türbesine dair önemli detaylar vermiştir:

"Atapark'ın yapılışının tek nedeni, pek çoklarının ünlü diye bahsettikleri Kadri Bey'in türbesinin burada bulunmasıdır. Bu türbe bahane edilerek, mezarlığın üzerine gidilmiştir. Kadri Bey'in halk arasında popüler tarafı var ama popülerlik içerisinde kendisini beğendirmeye de var. Atapark'ın yapımına karar veren Umum Müfettiş Tahsin Uzer'in, Kadri Bey'in oğlu Hüseyin Kazım'la arası Rumeli'deki vazifeleri dolayısıyla açık.

Muhtelif sebeplerle. Kadri Bey'in türbesi de o kadar görkemli bir yerde yapılmış ki, geçerken dikkati çekmemesi mümkün değildi. Nite-

kim oralar park yapılmadan evvel türbe, mezarlıklar içindeki bir binaydı. Şehrin bu en güzel yerlerinden birinin mezarlık oluşu, bunun altında Kadri Bey'in oğlu ile Tahsin Uzer arasındaki münaferet (nefret) gibi sebeplerle Tahsin Uzer, bu mezarlığın yerine bir park yapılmasını istedi. Kadri Bey'in türbesi (1938'de) bir gecede yıkıldı.

Bu yıkım kararını Tahsin Uzer Bey, Belediye Başkanı Kadri Mesut Bey'le aldı. Samimiyetle itiraf ediyim ki, benim ailem ile Kadri Bey arasındaki geçimsizlik de çok fazla olmuştu. Buranın bir parka dönüştürülmesinde, babamın ricacı olması gerçeği de vardır."

Bu anlatıma göre Tahsin Uzer'in, Kadri Bey'in oğluyla olan şahsî bir meselesi ve Trabzon eşraf ailelerinden bazılarının Kadri Bey'le olan olumsuz ilişkileri, Kadri Bey'in türbesinin ve bu doğrultuda Trabzon'daki en büyük Müslüman mezarlığının ortadan kaldırılmasına sebep olmuştur.

SONUÇ

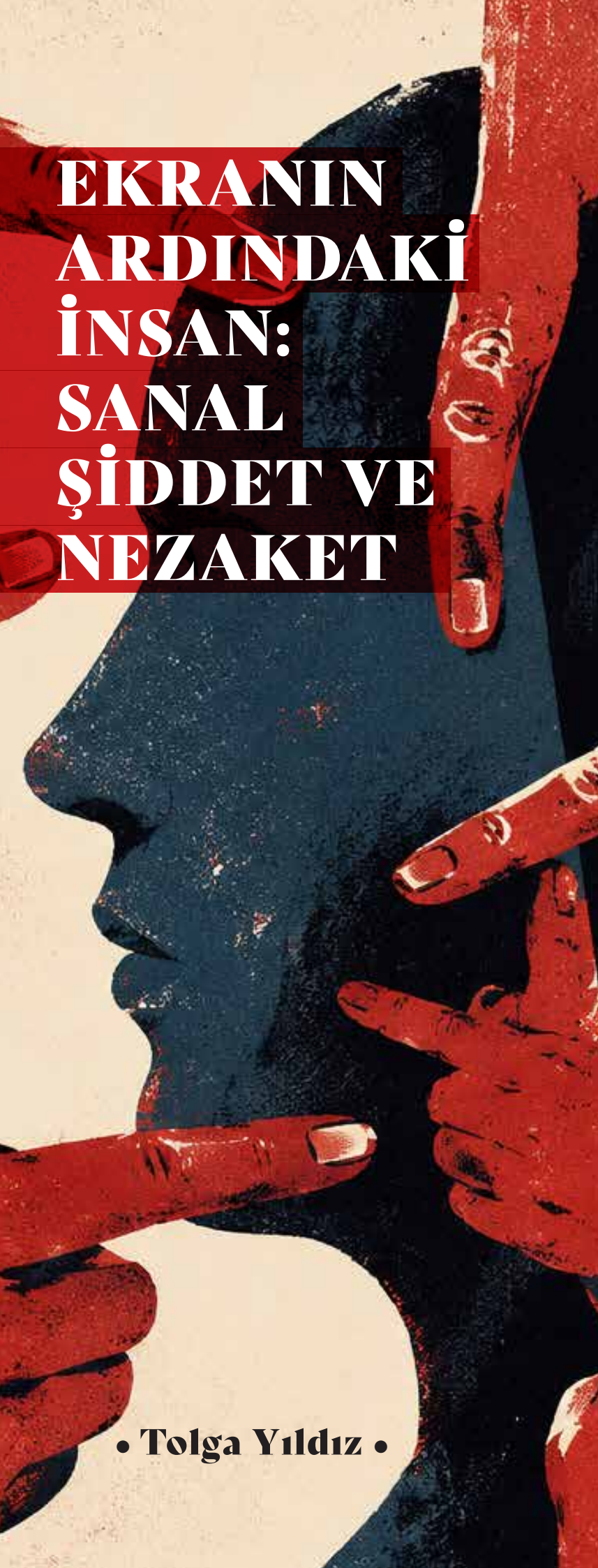
Sert otoritesi ve aşırı kontrolcü uygulamalarına rağmen Kadri Bey, Trabzon insanı tarafından sevilmiştir. Aslında Trabzon insanı onu hem sevmiş hem de ondan korkmuştur. Kadri Bey'in sevenleri daha çok şehrin gariban kesimiyken, Kadri Bey'den korkanlar ise daha çok kanunsuzluğa meyilli insanlardır. Kadri Bey, görevinin ilk zamanlarında kanunsuzlukla adı öne çıkan bir şehri hizaya sokmuş, şehri ve vilayeti kendi yaklaşımları doğrultusunda sevk ve idare etmiştir. Aslında Kadri Bey de Trabzon'u çok sevmiştir. Mezarı dahi Trabzon İmaret Mezarlığı içinde, bir türbe yakla-

şımıyla yaptırılmıştır. Kadri Bey, Trabzon'da belki büyük yatırımlara vesile olamamış ama asayişsizlik nedeniyle büyük sıkıntılar içerisine düşürülen Trabzon'u yaşanabilir bir hâle getirebilmiştir. Halkın içerisinde yaşamıştır. Eşrafı önemseyen kadar, Trabzon'da otoriteyi kontrolüne almaya çalışan eşrafın bazı kesimlerini de hizaya sokmuştur.

Bu açıdan Trabzon'da seveni gibi sevmeyeni de vardır. Ama Kadri Bey yaptıklarıyla, yaklaşımlarıyla Trabzon'da derin izler bırakan bir vali olmuştur.

Kaynaklar

- Hüseyin Kazım KADRI, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Hatıralarım*, (Hazırlayan: İsmail Kara), İstanbul 1991.
- Kudret EMİROĞLU, "Trabzon'da XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Kahvehane ve Kitabevi Bağlamında Toplumsal Tabakalanma Kültür ve Siyaset", *Kebikeç*, (10, 2000), s. 187-222.
- Lui RAMBER, *Gizli Notlar*, (Hazırlayan: Niyazi Ahmet Banoğlu), İstanbul 1975.
- Mehmed ALDAN, *İz Bırakan Mülki İdare Amirleri*, C.2, Ankara 1990.
- Mehmet Akif BAL, *Hatıralarda Trabzon*, İstanbul 2009.
- Mehmet Akif BAL, *Kronolojik Trabzon Tarihi*, İstanbul 2013.
- Mehmet Akif BAL, *Trabzon'a Işık Tutan Anılar/Mustafa Kemal Sayıl'ın Trabzon Anıları (1900-1950)*, İstanbul 2011.
- Mehmet Akif BAL, *Osmanlıdan Günümüze Trabzonlu Simalar ve Aileler*, İstanbul 2009.
- Ömer AKBULUT, *Trabzon Tarihi-Cumhuriyet'ten Evvel Tarih ve Valiler*, C.1, Trabzon 1955.

EKRANIN ARDINDAKİ İNSAN: SANAL ŞİDDET VE NEZAKET

• Tolga Yıldız •

Dijital şiddet; kimi zaman hakaret ve tehdittir kimi zaman da dışlama, alay, söylenti yayma, özel bilgileri ifşa etme, cinsel taciz, ısrarlı takip ya da bir kişiyi kalabalıkların önüne atarak hedef göstermedir.

Bir zamanlar interneti ayrı bir yer sanıyorduk. Gerçek hayat burada, ekranın içindeki hayat ise oradaydı sanki. Bilgisayarı kapatınca, telefonu sessize alınca, uygulamadan çıkınca o dünyanın da kapısı kapanıyordu. Bugün bunun böyle işlemediğini çok iyi biliyoruz. Gece yarısı gönderilen küçük düşürücü bir mesaj, sabah okul koridorunda bir çocuğun boyuna asılabiliyor. Bir grup sohbetinde yapılan acımasız bir şaka, yıllarca sürecekle bir utanca dönüşebiliyor. Rıza alınmadan paylaşılan bir fotoğraf, birkaç dakika içinde şehir şehir dolaşabiliyor. Ekranda başlayan şey, insanın bedenine, uykusuna, ilişkilerine, okuluna, işine ve güven duygusuna saplanıyor.

Bu yüzden sanal ortamdaki şiddeti yalnızca kaba söz, sert yorum ya da anlık öfke patlaması gibi görmek bizi yanıltır. Dijital şiddet; kimi zaman hakaret ve tehdittir kimi zaman da dışlama, alay, söylenti yayma, özel bilgileri ifşa etme, cinsel taciz, ısrarlı takip ya da bir kişiyi kalabalıkların önüne atarak hedef göstermedir. Bu bazen sosyal medya yorumlarında

ortaya çıkar, bazen çevrim içi oyunlarda, bazen uzaktan derslerde, bazen işyeri yazışmalarında, bazen de aile ve arkadaş gruplarında. Ekran davranışı pikseller kadar gösterir fakat etkisi çoğu kez hayli büyüktür.

Son yıllardaki araştırmalar da bu deneyimin kişisel bir hassasiyet meselesi olmaktan çıktığını gösteriyor. Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölgesi'nin 2024'te yayımladığı HBSC verileri okul çağındaki çocukların yaklaşık yüzde 15'inin siber zorbalığa maruz kaldığını, yüzde 12'sinin ise başkalarına siber zorbalık yaptığını bildiriyor. Üstelik 2018'den 2022'ye her iki göstergede de artış var.

UNICEF'in 2019'da 30 ülkede yürüttüğü U-Report araştırmasında ise gençlerin üçte birim çevrim içi zorbalık yaşadığını, beşte birinin de bu nedenle okula gitmediğini söylüyor. Bu iki bulgu bize yalın bir şey anlatıyor: Çevrim içi zarar, çevrim içinde kalmıyor; çocuğun eğitim hayatına, ruh haline ve gündelik sosyal ilişkilerine taşıyor.

Türkiye açısından da tablo dikkat istiyor. Paylaşılan raporda bir araya getirilen bulgular, çocukların dijital ortamlarda küfür, argo, tehdit, zorbalık, mahremiyet ihlali ve tanıklık deneyimleriyle sık karşılaştığını gösteriyor. Burada tanıklık özellikle önemli. Çünkü dijital şiddet, yalnız fail ile mağdur arasında yaşanmaz çoğu zaman. Onu büyüten seyircidir. Gülen, paylaşan, sessiz kalan, ekran görüntüsü alan, "Bize ne!" diyerek kenara çekilen herkes olayın iklimine bir şey katar.

Dijital dünyada, izleyici masum bir konumda durmaz. Bazen şiddeti durduran kişi olur, bazen de fark etmeden onu çoğaltan kalabalığın parçasına dönüşür.

Dijital şiddet, yalnız fail ile mağdur arasında yaşanmaz çoğu zaman.

Amerika'da Pew Research Center'in 2022 araştırması, 13-17 yaş arasındaki gençlerin yüzde 46'sının en az bir tür çevrim içi zorbalık ya da taciz yaşadığını gösteriyor. En sık bildirilen davranışlar arasında aşağılayıcı ad takma, söylenti yayma, istenmeyen açık içerik gönderme, fiziksel tehdit, sürekli nerede olduğunu sorma ve rıza dışı mahrem görüntü paylaşımı var. Özellikle 15-17 yaş arası kız çocuklarının daha fazla risk bildirmesi, meselenin yalnız teknoloji kullanımıyla sınırlı kalmadığını, toplumsal cinsiyet, görünüş, itibar ve kırılganlık alanlarıyla birlikte çalıştığını gösteriyor.

Dijital şiddetin en sinsi taraflarından biri kalıcılık duygusudur. Okul bahçesinde söylenen kırıcı bir söz birkaç kişinin kulağında kalabilir. Aynı söz çevrim içi paylaşıldığında kopyalanabilir, ekran görüntüsü alınabilir, başka gruplara taşınabilir ve yıllar sonra yeniden ortaya çıkabilir. Bu nedenle dijital zarar, çoğu zaman tekrar edilip kopyalandıkça büyür. İlk söz yaralar ama paylaşım, görünürlük, sessizlik ve aylara, yıllara yayılan gecikmiş müdahale yarayı derinleştirir. OECD'nin 2026 eğitim raporu da çevrim içi zorbalığın yüz yüze zorbalıkla iç içe geçtiğini, algoritmik büyütme ve kolay paylaşım nedeniyle tek bir eylemin kişi tarafından tekrar tekrar yaşanabildiğini vurguluyor.

İş hayatında da benzer bir dönüşüm yaşıyoruz. Uzaktan çalışma ve dijital yazışma bize hız, esneklik ve kolaylık sağladı. Fakat aynı zamanda yeni baskı biçimleri üretti. Gece geç

Olgun bir dijital kültür, insanların konuşabildiği ama insan onurunun korunabildiği bir kültürdür.

saatte gelen buyurgan mesajlar, iş grubunda küçük düşürücü ifadeler, alaycı emojiler, sürekli erişilebilir olma beklentisi, özel yazışmaların kişiye karşı kullanılması ya da toplantı sırasında birini görünmez kılmak dijital çalışma hayatının yaralayıcı örnekleri arasında yer alıyor. Burada nezaket, basit bir kibarlık meselesinden çıkmalı; çalışanın onuru, mahremiyeti, güvenliği ve ruhsal dayanıklılığıyla ilgili temel bir işyeri ilkesine dönüşmelidir.

Kamusal hayatta da durum farklı bir ciddiyet taşır. Kadınlar, gençler, gazeteciler, sanatçılar, aktivistler, akademisyenler ve azınlık gruplarına mensup kişiler koordineli saldırıların hedefi olabiliyor. Böyle anlarda “Görmezden gel.” tavsiyesi çok zayıf kalır. Çünkü karşımızda tek bir kaba yorum yoktur. Kalabalık; hız, tekrar, anonimlik ve algoritmik görünürlük bir araya gelir. Kişi yalnızca eleştirilmez, sahnenin ortasına bırakılır. Bu durumda ihtiyaç duyulan şey bir öğütten çok koruma, prosedür, delil, destek ve hesap verebilirliktir.

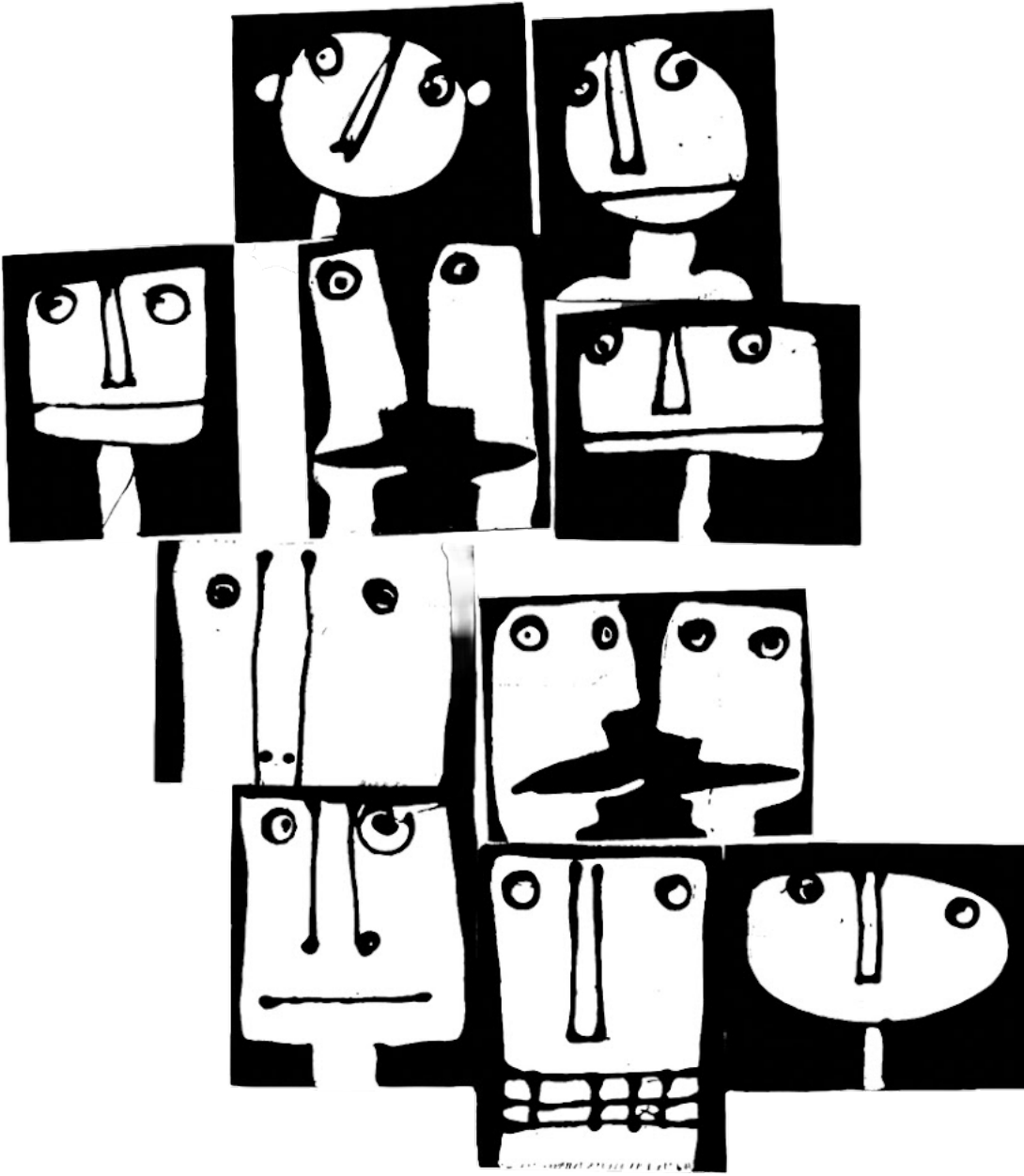
Dijital nezaket tam burada önem kazanır. Nezaket, yalnızca güzel cümle kurmak ya da “Lütfen.” demek anlamına gelmez. Elbette dil önemlidir. Yazmadan önce düşünmek, öfkeyle gönder tuşuna basmamak, birinin görüntüsünü ya da sözünü rızası olmadan paylaşmamak, eleştiriye aşılamaya çevirmemek, kalabalığın bir kişiye yüklendiği anlarda durup

bakmak gerekir. Fakat dijital nezaket aynı zamanda tasarım, kural, eğitim ve kurum kültürüdür. Microsoft’un 2020 Digital Civility Index raporu, çevrim içi nezaket ikliminin davranışsal, cinsel, itibar zedeleyici ve müdahaleci risklerle birlikte düşünülmesi gerektiğini gösteriyor. Yani iyi niyet tek başına yetmez. Ortamın yapısı da insanı koruyacak biçimde kurulmalıdır.

Aileler ve öğretmenler bu konuda özel bir yere sahip. Çocuklara yalnızca “İnternette dikkatli ol!” demek yeterli olmaz. Çocukların somut örneklerle ihtiyacı vardır. Bir arkadaşın hedef alındığında nasıl destek olunur? Grup içinde acımasız bir şakaya nasıl sınır çizilir? Mahrem bir bilgi neden paylaşılmaz? Bir tehdit alındığında ekran görüntüsü nasıl saklanır? Yardım istemek neden utanılacak bir şey sayılmaz? Dijital okuryazarlık artık yalnızca cihaz kullanma becerisiyle sınırlanamaz. Empati, mahremiyet, rıza, kanıt tutma, bildirim yolları ve sorumluluk da bu okuryazarlığın parçası olmalıdır.

Yerel yönetimlerin ve şehirlerin de bu alanda güçlü bir rolü olabilir. Gençlik merkezleri, aile eğitimleri, okul iş birlikleri, öğretmen seminerleri, güvenli başvuru hatları, üniversitelerle ortak çalışmalar ve mahalle ölçeğinde farkındalık programları dijital kültürü dönüştürebilir. Çünkü dijital şiddet; sanal ortamda isimsiz görünebilse de önlenmesi için gerçek topluluklara ihtiyaç duyar. Bir şehir; çocuklarını, ailelerini, okullarını ve kamusal kültürünü önemsiyorsa dijital hayattaki ahlakı da önemsemek zorundadır.

Tüm bunların yanında hedefimiz tartışmasız, renksiz, sessiz bir dünya kurmak olamaz. Demokratik hayat; eleştiri, iğneleyici mizah, itiraz, güç-

l  fikir ve zaman zaman sert tartişma ister. Asıl mesele eleştiri ile aşağı-
lama, itiraz ile taciz, görünürlük ile
ifşa, mizah ile zalimlik arasındaki
Çizgiyi görebilmektir. Olgun bir diji-
tal kültür, insanların konuşabildiği
ama insan onurunun korunabildiği
bir kültürdür.

Bugün uzaktan-sanal ortamlar;  o-
cukların öğrendiği, gençlerin arka-
daşlık kurduğu, yetişkinlerin  alış-
tığı, ailelerin haberleştiği, şehirlerin

konuřtuđu ana mek nlardan biri ha-
line geldi. Bu nedenle dijital nezaket
bir tercih sayılmamalı. Toplumsal
sorumluluđun, erdemin yeni biçim-
lerinden biri olarak görülmeli. Her
mesaj, her paylaşım, her sessizlik,
her bildirim ve her müdahale bu or-
tak iklimi oluşturur. Unutmamak ge-
reker. Ekran araya mesafe koyabilir
ama yüz yüze sorumluluğu ortadan
kaldırmaz. İnsan hâlâ oradadır. Onu-
ru, korkusu, kırılganlığı ve korunma
hakkıyla oradadır.

KONUŞ

HAFIZA

• Esra Bahadır •

ASIRLIK PİLAV

Trabzon'un şehir hayatının önemli duraklarını ziyaret ettiğimiz "Konuş Hafıza"da yolumuzu 170 yıldır bildikleri işi en iyi şekilde yapan , adeta şehrin hafızasında yer edinen Asırlık Pilav'ı ziyaret ettik ve iki asra yaklaşan hikâyelerini dinledik.

Asırlık çınarlara, asırlık binalara alışkınız; ya asırlık lezzete? Tophane sokagında 170 yıldır aynı kalitede aynı tadda pişmeye devam eden pilavı, Trabzonlu olup da bilmeyen yoktur sanırım.

Kalkanoğlu Pilavı'nın hikâyesi, Osmanlı-Rus Savaşı zamanına kadar uzanıyor. Zamanın Trabzon Valisi Osman Efendi, padişahın pilavcı başı olan Süleyman Ağa'nın askerler için pişirdiği pilavı çok beğenir. Valinin "Ümmetim de bu pilavdan yemeli." demesi üzerine Pazarkapı mevkiindeki aşevinden Süleyman Ağa'nın pişirdiği pilavlar dağıtılmaya başlanır.

Kırım Harbi sonrası Süleyman Ağa, Pazarkapı Camii'nin karşısında ilk lokantasını açar (1856). Kalkanoğlu Pilav; müşterilerinin bir arada oturduğu tek, büyük bir mermer masayla uzun yıllar bu mekânda hizmet verir.

Kalkanoğlu ailesi, artan talebi karşılayamadığı için 1999'da şimdi bulundukları yerde hizmet vermeye başlar. Zaman içinde değişen koşullara karşın etli pilavdaki tek değişiklik mekân diyebiliriz.

Gidenler bilir, 170 yıllık geçmişini yansıtan bir yerdir burası. İçeri girdiğinizde taze etli pilavın davetkâr kokusuyla mekânın nostaljik dokusunun verdiği bir dinginlik sarmalar ruhunuzu. Ardından samimi bir tebessümle karşılanırsınız. Başınızı

**Kalkanoğlu Pilavı'nın hikâyesi,
Osmanlı-Rus Savaşı zamanına
kadar uzanıyor.**

**“Reklama ihtiyacımız yok.
Müşterilerimizi güler yüzle uğurlamak
bize yeter.” diyen Arda Bey’in
gülümsemesi eşliğinde mütebessim ve
tok ayrılıyoruz mekândan.**

sağa çevirdiğinizde pilav ve etle dolu bakırdan büyük bir tencere görürsünüz ve yanında ilk bakışta tuhaf gelen eski usul iki kefeli bir terazi. Bunların başında da şu an beşinci kuşak olarak işleri devralmış Arda Bey'i elinde kevgirle pilav karar bulursunuz. Arda Bey'e teraziyi sorduğumuzda Kalkanoğlu Pilav'ın kilo ile satıldığını öğrendik. Bu gelenek kendilerine dedelerinden miras kalmış. "Terazinin adaleti, kepçenin hilesi vardır. Kepçeyle vermeyin kimsenin hakkı kimseye geçmesin." diye tembihlemiş büyükleri ve beş nesildir böyle gelmiş çift kefeli teraziyle etli pilav servisi.

Kalkanoğlu Pilavı'nın şimdiki ustası Arda Bey'in kendisiymiş. "Mutfakta başka usta yok." diyor. Süleyman Ağa, Ahmet Hafız, Hüseyin Rüştü, Taner Bey ve son kuşak Arda Bey'e tevarüsle gelmiş bir lezzet. Anlatmaya devam ediyor: "Bizim bakır tencerelerimiz dualıdır. Rahmetli babaannem anlatırdı. Kıtık zamanı depolarımız pirinç doluymuş. Babaannemin dedesi istese iki katına satabilecekken pilav pişirip askerlerimizi doyurmayı tercih etmiş. Rahmetli babaannem, 'O dualarla geldik bu günlere.' derdi."

Arda Bey, "Bir seferinde dört nesli birden ağırladım." dedi çeşit çeşit notlar yazılmış peçetelerle döşeli yan masayı göstererek. Büyük büyük dedesini kendi büyük büyük dedesi ağırlamış, her bir kuşak nesildaşının elinden etli pilavını yemiş. Arda Bey'e ise bu dört nesli tek seferde bir masada ağırlamak nasip olmuş.

170 yıldır bildikleri işi yapan bir aile işletmesidir Kalkanoğlu Pilavcısı. Te-

reyağının en iyisi, pirincin özenle seçileni, etin en lezzetli kısmıyla hazırlanan etli pilavın ustası, mideyi daha da memnun edebilmek için hoşafıla tüketilmesini tavsiye ediyor. 24 saat kaynatılmış ilikli kemik suyuyla pişen bu pilav, alışlagelmişin aksine kavurmadan suya salınarak yapılıyor. Lokantanın menüsünde otuz yıldır eklenmiş olan kuru fasulye de bu üçlü sunuma çok yakışıyor.

"Ver oradan yarım okka etli pilav, az kuru da koy üstüne. Hoşafım bakırda olsun, tanesiz." Yedikçe yiyesi geliyor insanın başka yerde olsa bu kadar yağ olur mu diyeceğimize bakırdan hoşafı yudumlarken bir sonraki kaşığıma etle pilavı sığdırmaya çalışırken buluyoruz kendimizi.

Arda Bey "Biraz daha ikram edeyim mi?" diye sorduğunda konu; kim, ne kadar yer muhabbetine dönüyor ve müşteri rekorunu öğreniyoruz. Tek başına iki buçuk okka (kg) pilavla beş hoşaf içen bir müşterisi olduğunu öğreniyoruz. İkinci porsiyonları istemek bir anda masumlaşıyor gözümüzde.

Duvarlar dedelerin resimleriyle dolu, eski gazetelerden kesitler, bakır sahanlar, eski lambalar, asma kata doğru sergilik pirinç ve fasulye çuvaları duruyor. Her kattaki ahşap masaların üzerleri yerli ve yabancı müşterilerin bıraktığı notlarla dolu. Dışarıdan bakıldığında 170 yılın ağırlığını taşıyan, vakarıyla varlık gösteren bir mekân. "Reklama ihtiyacımız yok. Müşterilerimizi güler yüzle uğurlamak bize yeter." diyen Arda Bey'in gülümsemesi eşliğinde mütebessim ve tok ayrılıyoruz mekândan.

DAĞCILARIN BÜYÜLENDİĞİ BELDE:

• Kemal Bulut •

SAFARI KAYA

Boğazdan sağ tarafa doğru devam edin. Çimenlik alanda 10-15 dakika yürüdüğünüzde kayanın yanına varırsınız. Kayanın ürkütücü görünümü sizi şaşırtmasın, korkutmasın. Buradan Kadahor, Abanohor, Zelaha, Sani, Kozneşa, Şoroğma, Düzköy ve Kalgıya köylerini görebilirsiniz. Çiçekler, mısır tarlaları ve yeşille sarının birbirine karıştığı Nir çayırları, abartısız biçimde etkileyici bir manzara sunar.

ŞAHİNKAYA'YA DETAYLI BİR BAKIŞ:

Akçaabat'ın eski Tonya sınırlarında, bugün ise Düzköy'e bağlı Haçka bölgesinde yer alan Şahinkaya; bölgenin en yüksek iki köyünün başında, bir gelin tacı gibi yükselir. Bu güzel doğa parçasının üst kesimleri köylülerin yaylası, alt kesimleri ise yerleşim alanıdır.

Şahinkaya, son 15-20 yılda tanınmaya başlamış; TEDAK'ın çalışmalarıyla Türkiye'de ve dünyada daha geniş bir ilgi görmüştür. Kayanın konumu, fiziki yapısı, doğal güzelliği ve tırmanışa elverişli yapısı burayı özel kılar. Henüz fazla müdahale görmemiş olması da etkisini artırır. Köylülerin dediği gibi, "Tanrı nasıl yaratmışsa öyle." kalmıştır. Bu yüzden Şahinkaya'yı görenler ve burada tırmanış yapanlar güçlü bir doğa deneyimi yaşar. Çal Mağarası'na komşu olması ise önemli bir avantaj sağlar. Böylece aynı gezi içinde hem Şahinkaya'yı hem de Çal Mağarası'nı görebilirsiniz.

Şahinkaya, bir dönem yöredeki vahşi hayvanlar için güvenli bir barınma alanıydı. Hayvanlar burada korunur, yuva (fol) kurar ve çoğalırdı. Yükseklerde uçmayı ve yaşamayı seven kartallar, doğanlar ve şahinler için

de son derece uygun bir yerdi. Bu nedenle kaya, adını yırtıcı kuşlardan biri olan şahinden almış ve zamanla Şahinkaya olarak anılmıştır.

Şahinkaya'nın geçmişi daha eskiye uzanır. Bölgede bizden önce yaşayanlar, görkemli görünümü nedeniyle buraya "Petramaga", yani "Büyük Kaya" demiştir. Hemen bitişiğindeki daha küçük kayaya ise "Petramida", yani "Küçük Kaya" adı verilmiştir. O dönem köyün adı, "sisli yer" veya "sislik" anlamına gelen Sidiksa'ydı. Zamanla Sidiksa büyümüş, nüfusu artmış ve "Kadahor/Kadahori", yani "Aşağı Köy" ile "Abanohor/Abanohori", yani "Yukarı Köy" adlarında iki ayrı yerleşime dönüşmüştür. Daha sonraki yıllarda ise Sidiksa genişleyerek bugünkü beş köy hâline gelmiştir.

Sidiksa zamanla beş köye ayrılmıştır. Kadahor'un adı Çayırbağı, Abanohor'un adı Doğankaya, Sani'nin adı Yusufu olmuştur. Zelaha ise Türkçe sanıldığı için değiştirilmemiştir. Gülcene ise Cumhuriyet sonrasında kurulmuştur ancak adında teknik bir yanlışlık yapılmıştır. Yörede bol miktarda yetişen kuşburnu, "gül" olarak bilindiği için köye "güllerin yeri" anlamına gelen "Gülcene" adı verilmiştir.

Bu ad, kayıtlara yanlışlıkla “Gülcana” olarak geçmiştir.

Şahinkaya’nın önündeki ormanlık alanın ardından geniş bir çayır başlar. Bu alanın adı bugün de “Nir” olarak bilinir. “Nero” sözcüğünden gelen bu ad, “su” anlamı taşır. Çünkü kışın eriyen kar suları bu çukurda birikir ve alan zaman zaman küçük bir göl görünümünü kazanır. İlkbahar ve yaz aylarında bu geniş çayır, Şahinkaya’nın çiçek bahçesine dönüşür. Baharda açan sütlüce ve papatya çiçekleri, çevreyi sarıya boyar ve ortaya cennet bahçesini andıran güçlü bir manzara çıkar. Hele Şahinkaya’nın üzerinden bu sarı örtüyü ve Nir çayırlarını izlemek, insana doyulmaz bir seyir zevki verir. Bu sarı dünyanın ardından çevredeki mısır tarlaları, çalışan kadınlar, büyüyen çayırlar, kuş sesleri ve biraz da vahşi görünen o etkileyici doğa uzanır.

Şahinkaya’ya önden baktığınızda, sol yanından bıçakla kesilmiş gibi ikiye ayrıldığını görürsünüz. Bu geçidin adı İşkizma’dır. İşkizmeno sözcüğünden gelen bu ad, “yarık, geçit, boğaz” anlamı taşır. Burası kestirme bir yol olduğu için köylüler çayır, mısır, patates gibi yüklerini buradan köylerine taşırdı. Ancak İşkizma, herkesin rahatça inip çıkabileceği bir geçit değildi. Hele sırtta 60-70 okka yük varken bu yol daha da zorlaşırdı. Bugün İşkizma’dan indiğinizde karşınıza iki kulübe-kamelya çıkar. Bunlar, dağcıların ve ziyaretçilerin dinlenebileceği; tırmanış günlerinde çay, kahve içebileceği küçük bir mola alanı olarak düşünülmüş olmalı.

Şahinkaya’ya ilk tırmananlarla ilgili anlatılan ilginç bir hikâye vardır. Bu yörede mısır ölçmek için kullanılan kaba “kot” denir. Kot, silindir biçiminde, masif bir ölçektir. Yuvarlak ağzının yaklaşık 40-50 santimetre

çapında olduğu söylenir. Kaya boğazından Şahinkaya’ya baktığınızda, kotun yuvarlak ağzını andıran büyük bir delik görürsünüz. Bu yüzden buraya “kot deliği” denmiştir. Köylüler, yıllarca bu büyük deliğin ardında ne olduğunu merak etmiştir. 1930’lu yıllarda köyün cesur delikanlılarından biri bu meraka dayanamaz ve kayaya tırmanarak deliğe ulaşır. Ancak içerde kuş pisliklerinden başka bir şey göremez. Köylüler onu korku dolu bakışlarla izler. Delikanlı, büyük zorluklarla da olsa yeniden aşağı inmeyi başarır.

Şahinkaya’da bir başka tırmanış noktası daha vardır. Kayanın orta bölümünde yer alan bu kuşağa “Derviş’in Kuşağı” denir. Eskiden buradan yalnızca keçiler inip çıkardı. 1960 yılında, ilkokulu bitirdiğim üç arkadaşım ile birlikte buradan tırmandık ve kayanın üstüne ulaştık. Bugün gençlerin, herhangi bir aparat kullanmadan buradan daha rahat tırmanabileceğini sanıyorum. Görmeye, gezmeye ve denemeye değer mi? Buna meraklısı karar verir.

Şahinkaya, son yıllarda büyük bir tehlikeyi, ona sahip çıkan insanların çabasıyla atlatmıştır. Aksi halde Tonya’da yapılması planlanan çimento fabrikasına 40-50 yıl yetecek bir hammadde kaynağına dönüşecekti. Bugün de buraya göz dikenler, yatırım adı altında sinsî planlar yapanlar elbette vardır.

Bir başka tehlike de plansız yapılaşmadır. Bu satırların yazarı, Şahinkaya’nın üstünde 15 yıl çobanlık yapmış, kayanın her karışında ayak izi bulunan bir Şahinkaya âşığıdır. Ne yazık ki çevrede çirkin ve plansız yapılar hızla artmaktadır. Dileğim, Şahinkaya’nın diğer yaylalarımız gibi yağmalanmasıdır.

Şahinkaya, son 15-20 yılda tanınmaya başlamış; TEDAK'ın çalışmalarıyla Türkiye'de ve dünyada daha geniş bir ilgi görmüştür.

NASIL GİDİLİR, NASIL GEZİLİR, NASIL DÖNÜLÜR?

Trabzon'dan Şahinkaya'ya yaklaşık bir buçuk saatte ulaşabilirsiniz. Yol durumu iyidir; aracınız zarar görmez. Akçaabat Devlet Hastanesi'nden sola dönerek Düzköy yoluna girin. Düzköy'e varmadan Alazlı-Mula yolundan devam edin. Köprüden geçtikten sonra ilk sağa dönüşe girmeyin. Aynı yolda ilerleyin. Yaklaşık 500-600 metre sonra "Çal Mağarası" tabelasını görürnce dikkatlice sağa dönün.

Çal köyünün içindeki virajlı yolları geçtikten sonra karşınıza iki yol çıkar. Soldaki yola girerseniz Çal Mağarası'nın önüne ulaşırsınız. Sağdan devam ederseniz beton yoldan Şahinkaya'nın üst kısmına çıkarsınız. Sonra sola doğru ilerleyin. Karşınıza çıkan dört yol ağzında sağa ya da sola sapmadan devam edin. Son dört yol ağzından sola dönerek Şahinkaya Boğazı'na ulaşırsınız.

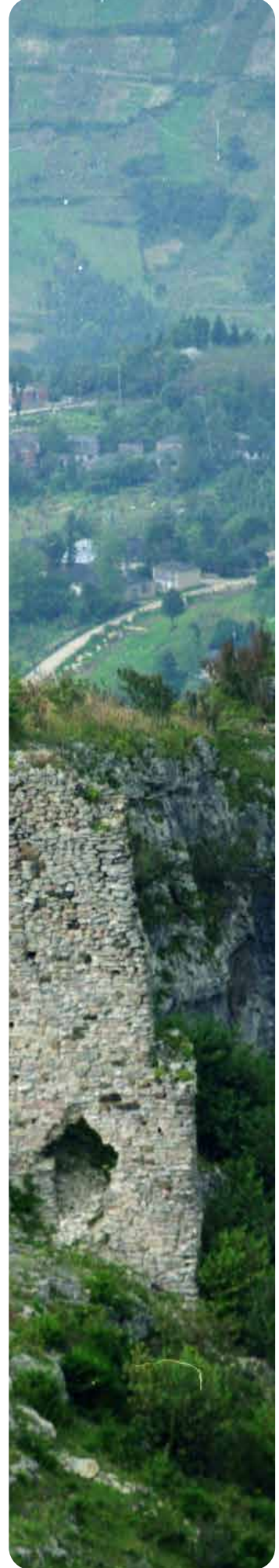
Boğazın sağında ve solunda çay içebileceğiniz, yemek ya da kahvaltı yapabileceğiniz iki güvenilir yer bulunur. Ancak Şahinkaya Boğazı'nda fotoğraf çekip hemen geri dönmeyin. Asıl gezi bundan sonra başlar.

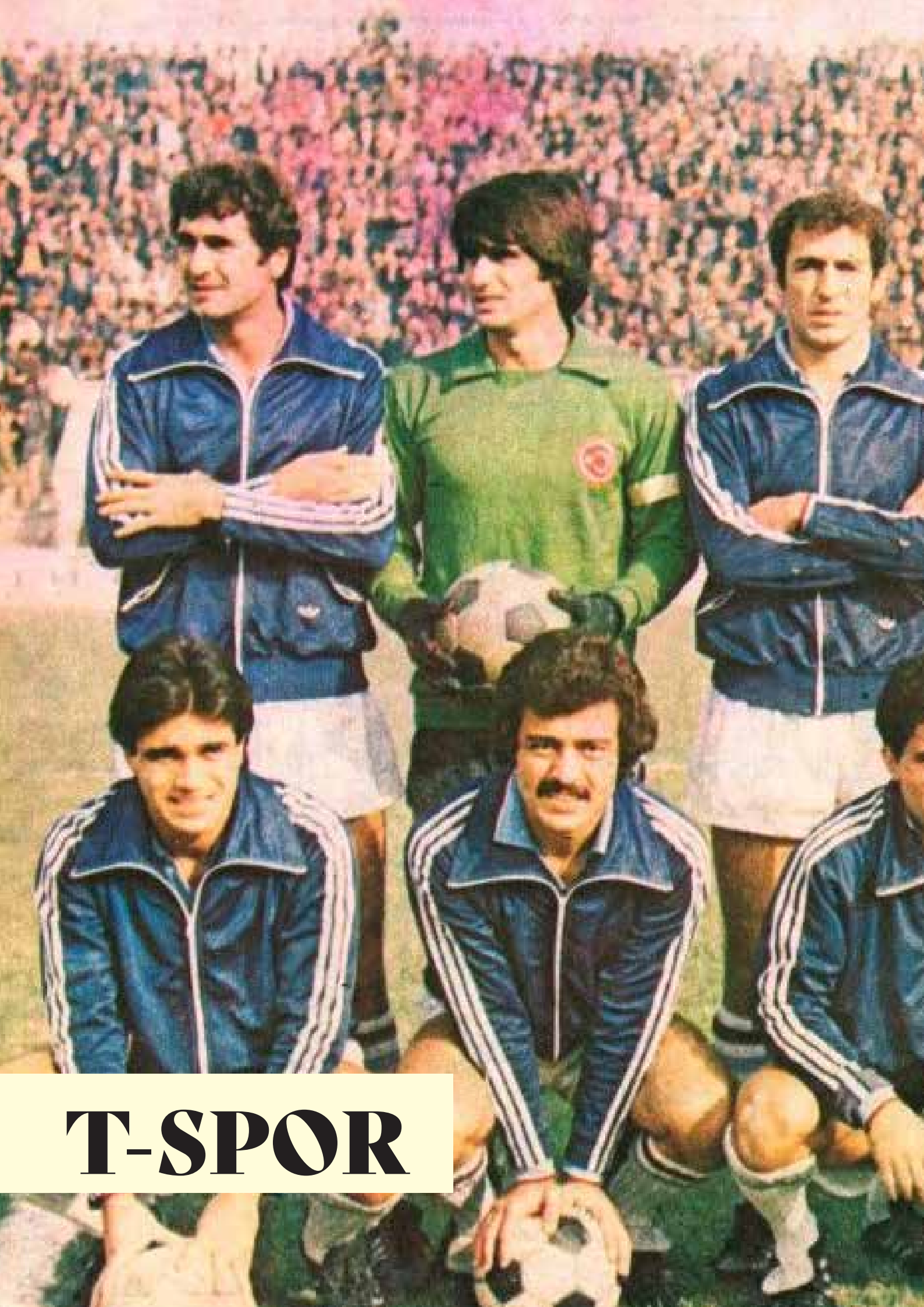
Boğazdan sağ tarafa doğru devam edin. Çimenlik alanda 10-15 dakika yürüdüğünüzde kayanın yanına va-

rırsınız. Kayanın ürkütücü görünümü sizi şaşırtmasın, korkutmasın. Buradan Kadahor, Abanohor, Zelaha, Sani, Kozneşa, Şoroğma, Düzköy ve Kalgiya köylerini görebilirsiniz. Çiçekler, mısırsı tarlaları ve yeşille sarının birbirine karıştığı Nir çayırları, abartısız biçimde etkileyici bir manzara sunar. Bulunduğunuz yerin bitişiğinde duvarla çevrili bir otlak alan vardır. Duvarı geçip 40-50 metre ilerlediğinizde İşkizma Boğazı'na ulaşırsınız. Buradan korkmadan aşağı inip çıkabilirsiniz. Ardından sağ taraftaki çimenlik alandan yukarı doğru 5-6 dakika yürüyün. Burası Şahinkaya'nın en yüksek noktası, yani zirvesidir.

Zirvede üçgen biçimli bir çıkıntı bulunur. Bu çıkıntının adı "Kartal Burnu"dur. Ucuna gitmek oldukça tehlikelidir. Yıllar önce genç çobanların "giderim, gidemezsin" diye bahse tutuştuğu yer de burasıdır. Anlatılana göre bugüne kadar bir kişi bu çıkıntının en ucuna kadar gitmiş, orada küçük ihtiyacını gidermiş ve bahse girdiği kişinin kavalını kazanmıştır.

Dönüş yolunda Şahinkaya'yı tam karşıdan görmek için Gülcana köyü içinden geçerek Nir çayırlarına doğru ilerleyin. Bu eşsiz çayırlik alandan kayayı bütün hâliyle görebilir, bol bol fotoğraf çekebilirsiniz. Yolun devamında Abanohor, bugünkü adıyla Doğankaya köyüne ulaşırsınız. Burada kahvelerden birine oturup çayınızı yudumlayın. Büyük olasılıkla para almak istemezler; fazla ısrar etmeyin. Ardından yola devam ettiğinizde bu güzergâh sizi Düzköy'e çıkarır. Akçaabat Devlet Hastanesi'nin önüne geldiğinizde ise Şahinkaya çevresinde tam bir tur atmış olursunuz.

T-SPOR

KÖKÜ MAZİDE OLAN ATİ

• Erdal Hoş •

Trabzonspor doğduğu gün sadece bir takım kurulmadı. İstanbul'un "Üç Büyükler" düzenine karşı Anadolu'nun sesi de yükseldi. Bu yüzden Trabzonspor'un tarihi, puan cetvelleriyle açıklanamaz. Çünkü onun hikâyesi biraz yoksulluk, biraz hırçın deniz, biraz gurur ve çokça memleket kokar.

Bazı kulüpler vardır; bir şehrin takımıdır. Bazıları vardır; bir sınıfın, bir mahallenin, bir dönemin hikâyesidir.

Trabzonspor ise bunların biraz ötesinde durur. O, Türkiye'de merkezin dışında kalmış insanların, "biz de varız" deme biçimidir. Bir futbol kulübünden önce bir itirazdır. Bir coğrafyanın kendini inkâr ettirmeme iradesidir. Üstelik coğrafya dışından sevenlerinin meşrebi de böyledir ilginç biçimde...

Trabzonspor doğduğu gün sadece bir takım kurulmadı. İstanbul'un "Üç Büyükler" düzenine karşı Anadolu'nun sesi de yükseldi. Bu yüzden Trabzonspor'un tarihi, puan cetvelleriyle açıklanamaz. Çünkü onun hikâyesi biraz yoksulluk, biraz hırçın deniz, biraz gurur ve çokça memleket kokar.

Karadeniz insanı deniz gibidir. Sert görünür ama içinde büyük bir kırılabilirlik taşır. Trabzonspor'un oyununda da hep bu vardı. Bir anda fırtına gibi gelir, sonra çocukça bir hüzne çekilirdi. Belki de bu yüzden Trabzonspor hiçbir zaman steril bir kulüp olamadı. Fazla insandı. Fazla gerçekti.

1970'lerde Türkiye futbolunun düzeni belliydi. Şampiyonluk İstanbul'da dolaşan bir miras gibiydi. Anadolu

kulüpleri ise çoğu zaman figürandı. Ama Trabzon başka bir şey yaptı. "Katılmak" istemedi; düzeni bozdu.

Şenol Güneş, Cemil Usta, Ali Kemal Denizci, Kadir Özcan gibi isimler sadece futbolcu değildi; onlar Karadeniz'in inadını sahaya taşıyan adamlardı. Çamurlu sahalardan çıkan çocukların İstanbul'un ışıkl vitrinlerine kafa tutuşuydu bu.

Bugün hâlâ o dönemi anlatan yaşlı bir Trabzonsporlunun gözlerinde aynı parıltıyı görürsünüz. Çünkü o yıllar sadece kupaların değil, özgüvenin kazanıldığı yıllardı. Anadolu ilk kez aynaya bakıp "Ben de başarabilirim" dedi. Belki bugün Türkiye'de her şehir takımının hayal kurabilmesinde biraz Trabzonspor payı vardır.

Fakat mesele şu ki, devrimler zamanla kendi romantizmini tüketebilir. Trabzonspor da yıllar içinde modern futbolun sert ekonomisiyle yüzleşti. Endüstriyel futbol büyüdü. Şehirler küçüldü. Mahalleler dağıldı. Çocuklar sokakta top oynamayı bıraktı. Eskiden bir oyuncunun ayağındaki çamur aidiyetin nişanesiydi; şimdi forma lansmanları, sponsor videoları ve algoritmalar konuşuyor.

Trabzonspor'un en büyük sınavı da burada başladı aslında: Ruhunu kaybetmeden çağın içinde kalabilmek;

veya “asrın idrakine uyabilmek” ya da “kökü mazide olan atı”yi aramak...

80’lerin ortalarından itibaren Trabzonspor’un hâlini, uzun yıllar Osmanlı’nın gerileme dönemine benzetirim. Şanlı maziye aramak ama nasıl bulacağını bilememek... Öze mi dönsek yoksa tamamen endüstriyel hâle gelen futbola ayak mı uydursak? *Üç Tarz-ı Siyaset*, Trabzonspor’un da gündemi, adı konulmadan...

Çünkü modern futbol artık yalnızca futbol değil. Veri analizleri, pazarlama stratejileri, küresel yatırım ağları, sosyal medya psikolojisi... Kulüpler artık biraz şirket, biraz medya organizasyonu, biraz da marka. Ve tam bu noktada Trabzonspor’un tarihsel karakteri zorlanıyor. Çünkü Trabzonspor’un özü samimiyet. Oysa çağ, samimiyeti değil, gösteriyi ödüllendiriyor.

Yine de bu kulübün içinde hâlâ başka bir damar akıyor. Papara Park’ta bazen bir akşamüstü tribün sesi yükseldiğinde insan şunu hissediyor: Trabzonspor hâlâ tam olarak teslim olmadı.

Çünkü Trabzonspor’un esas gücü kupalarında değil, hâlâ insanlara bir şey hissettirebilmesinde yatıyor. Modern futbolun en büyük krizi tam da burada zaten. İnsanlar artık çok maç izliyor ama daha az bağ kuruyor. Tribünler dolu, ruhlar eksik. Trabzonspor ise bütün kırılmalarına rağmen hâlâ kalbe dokunabilen birkaç kulüpten biri.

Belki bu yüzden Trabzonspor’u anlatırken sadece futbol konuşulmaz. Deniz konuşulur. Göç konuşulur. Gurbet konuşulur. Kaybedilmiş çocukluklar konuşulur. Çünkü Trabzonspor biraz da eve dönemeyen insanların takımıdır.

Ve belki gelecekte başarılı olup olmamasından daha önemli bir soru vardır: Bu kulüp kendi ruhunu ko-

ruyabilecek mi? Çünkü büyük kulüp yalnızca kupa kazanan değil, insanın içine yerleşendir.

Papara Park yalnızca bir stadyum değildir. Orası bazen gurbetçinin memlekete dönüşüdür. Bazen babadan oğula geçen sessiz bir mirastır. Çünkü Trabzonspor taraftarlığı çoğu zaman seçilmiş değil, yaşanmış bir kimliktir.

Bugünkü Trabzonspor’un en büyük ihtiyacı ise geçmişe nostaljik biçimde saplanmak değil; geçmişin ruhunu geleceğin aklıyla buluşturabilmek. Sürekli eski şampiyonlukları anlatan ama yeni hikâye kuramayan kulüpler zamanla müzeye dönüşür. Trabzonspor’un müzeye değil, yeniden harekete ihtiyacı var.

Bunun yolu yalnızca transferden geçmiyor. Asıl mesele yeniden karakter üretmek.

Trabzonspor tarih boyunca en güçlü olduğu dönemlerde yıldız satın alan değil, karakter yetiştiren kulüptü. Mahallesinden çıkan çocuğa forma verebiliyordu. Taraftar sahadaki oyuncuda kendisini görebiliyordu. Bugün yeniden buna ihtiyaç var. Çünkü aidiyet olmadan başarı kısa sürer.

Elbette Trabzonspor’un geleceği, yeniden kendi toprağına dönmesinde saklıdır bir parça. Altyapıya yalnızca ekonomik zorunluluk gibi değil, kültürel mesele gibi bakmak gerekiyor. Karadeniz’in çocukları yeniden hayal kurmalı. Çünkü bir kulüp en çok kendi çocuklarını kaybettiğinde küçülür.

Ama yalnızca romantizm de yetmez. Futbol artık bir akıl oyunu.

Doğru planlama, sürdürülebilir ekonomi, sabırlı teknik yapılanma, veri kullanımı, kurumsal istikrar... Bunlar olmadan sadece duyguyla ayakta kal-

mak mümkün değil. Trabzonspor'un önünde duran büyük görev şu: Karadeniz'in ateşini modern futbolun bilgisiyle birleştirmek.

Eğer bunu başarırsa yeniden yalnızca Türkiye'nin değil, Avrupa'nın dikkatle izlediği bir hikâyeye dönüşebilir. Simon Kuper'in Türkçeye *Futbol Asla Sadece Futbol Değildir* olarak çok başarılı bir isimle çevrilen kitabını okuduğumda çok üzülmuştum ben. Nasıl olur da bu kitapta Trabzonspor olmaz diye. Şehrin, şehrin gurbetteki evlatlarının ve şehirle hiç alakası olmayan, mizacı Trabzonlu olanların futbolla kurduğu bu acayip ilişkiyi Kuper nasıl görememiş, şahit olamamıştı? Bu

onun suçu muydu, onun kabahati mi? Hayır... Bizim... Bizim yarım bıraktığımız ve günün şartlarına uyduramadığımız hikâyeydi bu. Ama bitmemişti...

Trabzonspor'un hikâyesi henüz bitmedi.

Karadeniz'de hiçbir fırtına tamamen dinmez zaten. Şimdilerde yerel, millî ve evrensel çizgiyi bir arada götürme diye tanımlayabileceğim işaretler, sürdürülebilir bir politika hâlini alır ve bu felsefe zihinlere yerleşirse yeni Simon Kuper'ların yazacakları kitaplarda, futbola dair yapılacak belgesellerde Trabzonspor ilk sıralarda yer alacak. Çünkü bunu hak ediyor vesselam.

ERGİN KELEŞ: TRABZONSPOR, ÇOK OLANA KARŞI AZ OLANIN MÜCADELESİDİR.

• Söyleşi: Ali Mert Alan •

Futbolun sadece yeşil sahadan ibaret olmadığını; onun arkasındaki sosyolojiyi, aidiyeti ve insan kalabilme sanatsallığını her fırsatta hatırlatan bir isim Ergin Keleş. Kramponlarını astıktan sonra da oyunun kokusundan uzaklaşmadı; bu kez kulübede, bilginin ve tecrübenin izini sürüyor. *Nasıl Yıldız Olunmaz?* kitabıyla saha için görünmeyen trajedilerini ve felsefesini kaleme alan eski millî futbolcuyla; Gençlerbirliği'ndeki yeni mesaisini, futbolcuların emeklilik sonrası düştüğü o derin boşluğu “futbol müptelalarının beklediği an” olan Dünya Kupası’nı ve elbette “çok karşı azın mücadelesi” olarak tanımladığı memleketi Trabzon’u konuştuk.

Futbol kariyerine nokta koyduktan sonra yeşil sahalardan çok da uzun bir süre ayrı kalmadın. Bu sefer saha kenarında, teknik kadroda futbola hizmet ediyorsun. Nasıl gidiyor yeni dönem?

Şu an Gençlerbirliği Kulübü’nde Metin Diyadin Hocamla birlikteyiz. Futbolculuktan antrenörlüğe geçiş, oyunun geometrisini ve ruhunu başka bir açıdan görmeyi zorunlu kılıyor. Kulüp olarak oldukça zorlu, yıpratıcı bir süreci geride bıraktık; adeta küllerimizden doğduk diyebilirim. Şimdi tüm konsantrasyonumuzu yeni sezona verdik. “Yeni sezonda oyunumuza neler katabiliriz, taktiksel ve zihinsel olarak neleri yenileyebiliriz?” sorusunun üzerine düşünüyoruz. Kısa bir tatil dönemimiz olacak elbette ama bizim meslekte zihin hiçbir zaman tatile çıkmıyor. Önümüzde heyecanla beklediğimiz bir Dünya Kupası var, tüm maçları pürdikkat takip edeceğiz. Kısacası lig bitse de saha dışındaki mesaimiz, analizlerimiz ve arayışımız hiç bitmiyor; futbolun olduğu her yerde biz de hep hareket hâlindeyiz.

Uzun süren profesyonel spor hayatından sonra birçok futbolcunun ciddi bir boşluğa, hatta kimlik krizine düştüğünü görüyoruz. Sen bu geçişi nasıl atlattın?

Maalesef futbolcuların kariyerleri boyunca yaptığı en ciddi, en trajik hatalardan biri bu. Sahada oldukları yıllarda “insan biriktirebilmeyi”,

“Haddini bilerek oynamak” kavramı Trabzon için geçerli değildir; çünkü Trabzon haddini bilmediği için büyük kulüp olmuştur.

hayatı genişletebilmeyi pek beceremiyorlar. Futbol oynadıkları dönemde, dış dünyanın rüzgârlarından yalıtılmış, tabiri caizse steril bir akvaryumun içindeler. O parıltılı dünyada çok fazla insana ya da derin ilişkilere ihtiyaç duymadıklarını sanıyorlar. Ancak spot ışıkları söndüğünde ve futbolun ardından o büyük, gerçek dünyaya adım attıklarında iş değişiyor. İşte o yeni hayatta, futbolculuk döneminde inşa ettiğiniz gerçek dostluklar ve entelektüel yatırımlar sizin en büyük dayanağınız oluyor. Bu ilişkileri kuramayan, dünyasını genişletemeyen sporcular sudan çıkmış balığa dönüşüyor ve derin bir boşluğa düşüyor. 35 yaşından sonra hayata sıfırdan başlamak ve o boşlukla yüzleşmek büyük bir tehlike; bunu yaşayan çok dostumuz var. Ben futbol oynarken sahada topun gittiği yeri gördüğüm kadar, sonrasını da görmeye çalıştım. Kendimi sadece fiziksel olarak değil, zihnen de hep aktif ve uyanık tutmaya gayret ettim. Haliyle o korkulan boşluğa düşmedim. Oyundan kopmam bile edebiyatla, sinemayla, yeni insanlarla ve bitmeyen okumalarla o boşluğu hemen dolduruyorum.

Trabzonlusun. Trabzon ve Trabzonspor senin iç dünyanda tam olarak neyi ifade ediyor?

Trabzon benim için bir şehirden, coğrafi bir terimden çok daha fazlası; orası köklü bir yaşam kültürü, bir varoluş biçimi. Ben hayata dair pek çok

temel öğretiyi futboldan öğrendim; futbola dair o hırçın, gururlu ve pes etmeyen karakteri de Trabzon'dan ve Trabzonspor'dan aldım. Kelimenin tam anlamıyla Trabzonspor futbol kültürünün rahlesinden geçmiş, orada yetişmiş bir adamım. Bizim kuşağın üzerinde emeği büyük olan, en sevdiğim öğretmenim Özkan Sümer tarafından ruhumuza üflenene ilkeler, hayatımın birçok dönüm noktasında önümü aydınlatan birer ışık oldu. Bu şehre ve onun temsil ettiği değerlere kalpten bir aidiyet hissediyorum, bunun gururu da bana yetiyor. Trabzon insanının, o toprağın kendine has bir havası, bükülmez bir doğruluğu vardır. Trabzon kenti ve Trabzonspor'un varlık mücadelesi, özünde çoka karşı azın mücadelesidir; yerleşik güçlü odaklara karşı bir başkaldırıdır. Futbolda sıkça duyduğumuz o ezber cümle vardır ya: “Haddini bilerek oynamak...” İşte bu kavram Trabzon'un lügatında ve genetiğinde yoktur. Çünkü Trabzon, tam da o haddini bilerek oynamayı reddettiği, o dar sınırları yırtıp attığı için Anadolu'dan çıkıp büyük bir kulüp olmuş, devrim niteliğinde şampiyonluklar elde etmiştir. Büyük endüstriyel ekonomilere karşı o saf inatla kafa tutabilmiştir. Onu futbol tarihinde özel ve biricik kılan şey de bu tavizsiz tarzıdır.

Peki, yoğun temponun arasında memlekete gidip gelebiliyor musun, bağların ne durumda?

Ne demek gidip geliyor musun? (Gülüyor). Annem, babam, neredeyse tüm çocukluğum ve akrabalarım hâlâ orada. Tabii ki her fırsatta gidiyorum, bu yaz da ilk fırsatta orada olacağım. Benim o topraklardan tamamen kopmam, orayı unutmam eşyanın tabiatına aykırı. Trabzon benim için sadece nüfus kütüğümün bulunduğu ya da

doğup büyüdüğüm bir şehir değil; orası benim dünyada kendimi en yalın, en güvenli ve en ait hissettiğim yegâne yer. İnsan profesyonel hayat gereği yıllarca başka şehirlerde, bambaşka kültürlerin içinde yaşıyor belki; ama çocukluğunun koştuğu o dar sokakları, dalgaların kıyıya vurduğu o sert denizin kokusunu ve o şehrin insanının samimi hırçınlığını asla hafızasından söküp atamıyor. Trabzon'a ayak bastığım an, tüm yorgunluğum gidiyor ve kendimi gerçekten "evimde" hissediyorum. O yüzden o şehri ziyaret etmek benim için bir lüks değil, bir ruh tazelemektir.

İlk kez Trabzon'a gidecek, o kültürü yerinde soluyacak birine rehberlik etsen, nereleri görmesini önerirsin?

Trabzon'u sadece şehir merkezile sınırlı tutmak ona büyük haksızlık olur. İlçe ilçe, vadi vadi düşünülmesi gereken muazzam bir coğrafya burası. Tarihî ve kültürel bir tur için şehir merkezinde Atatürk Köşkü, Hasan Paşa Hamamı, Zağnos Vadisi, Aya-sofya Camii ve Ortahisar Camii ilk duraklar olmalı. Kulübün o şanlı hafızasına tanıklık etmek için Trabzon Şehir Müzesi ve elbette Trabzonspor Müzesi mutlaka gezilmeli.

Ama Trabzon'un asıl ruhu yukarılardadır; sislerin arasındaki o muhteşem yaylalarımızın hepsini solumak lazım. Maçka'ya doğru uzandığınızda kayaların bağrına gizlenmiş Sümela Manastırı, Vazelon Manastırı ve o eşsiz lezzetiyle Hamsiköy sizi karşılar. Tabiat harikası Uzungöl de listenin ayrılmaz bir parçasıdır. Tabii bir de işin gastronomi boyutu var ki Trabzon bu konuda tam bir hazine. Merkezdeki lokantalardan ilçelerdeki salaş mekânlara kadar uzanan, tereyağının ve mısır ununun hayat verdiği o zengin yöresel lezzetleri tatmadan dönmek, Trabzon'u eksik bırakmaktır.

Önümüzde heyecanla beklenen bir Dünya Kupası var. Uzun yıllar sonra bu büyük sahnede Millî Takımımızla yer alıyor olmak büyük bir gurur. Sence orada nasıl bir iz bırakırız?

Böylesine devasa bir aradan sonra Dünya Kupası arenasında ay-yıldızlı formayı görmek, bu ülkenin her ferdi gibi beni de inanılmaz mutlu ediyor. Bana göre Dünya Kupası, yeryüzündeki en kusursuz, en büyüleyici futbol organizasyonu. Sevgili Tanıl Bora'nın kulakları çınlasın, onun Dünya Kupası için yaptığı o müthiş bir benzetme vardır: "Futbol müptelaları için ramazan ayı gibidir. O ayda dünyadaki küsler barışır." Gerçekten de öyle, dünya bir aylığına

ortak bir ritme ayak uydurur. Bizim bu kupaya, taraftarımızla ve coğrafyamızın coşkusuyla büyük bir renk katacağımız kesin. Millî Takım olarak Vincenzo Montella ile birlikte çok doğru, ayakları yere basan ve maç maç ilerleyen esnek bir strateji yakaladık. Turnuvalarda ilk kural gerçekçi olmaktır; bu yüzden öncelikle gruptan çıkma hedefimize odaklanmalıyız, sonrasında o inançla ne kadar ilerlersek bizim için o kadar harika bir hikâye olur. Benim asıl derdim ve arzum, Türkiye'nin artık bu tarz tüm büyük küresel organizasyonlarda istikrarlı bir şekilde, "doğal katılımcı" olarak yer alması. Bunu bir alışkanlık hâline getirebilirsek, geleceğe çok daha gerçekçi ve büyük hedefler koyabiliriz.

Geçtiğimiz yıllarda futbolun arka bahçesini ironik ve samimi bir dille anlatan *Nasıl Yıldız Olunmaz?* isimli kitaba imza atmıştın. Masanda yeni bir kitap çalışması, yeni bir yazın yolculuğu var mı?

Şu an için ufukta yeni bir kitap projesi görünmüyor. Tüm enerjimi, zamanımı ve odağımı tamamen teknik direktörlük/antrenörlük kariyerime vakfetmiş durumdayım. Futbol teorisi üzerine kendimi geliştirmeye, dünyadaki modern taktikleri incelemeye ve sürekli yenilenmeye gayret ediyorum. Bu süreçte odak noktamı bölecek, dikkatimi dağıtacak başka bir kanala girmek istemiyorum. Ama okuma serüvenim hiç hız kesmeden, aksine derinleşerek devam ediyor; çünkü iyi bir teknik adamın beslendiği yer sadece taktik tahtası değil, hayatın kendisidir. Fırsat bulduğum her boşlukta edebiyata sığınıyorum. En son Albert Camus'nün o sarsıcı varoluşçu metinlerini ve Maksim Gorki'nin o muazzam nehir üçlemesini; yani *Çocukluğum*, *Ekmeğimi Kazanırken* ve *Benim Üniversitelerim* kitaplarını yeniden okudum. Hayatın içindeki o sert mücadeleyi ve insan kalma kavgasını okumak, sahaya baktığımda da insanı daha iyi anlamamı sağlıyor.

başka rakamlar

6135

Trabzonspor forması giyip Göztepe atkısı takanlar ve Göztepe forması giyip Trabzonspor atkısı takanlar bir arada.

2 Mayıs 2026. Stat, Akyazı'ya taşındığından beri maçlara Söğütlü'den yürüyerek gidiyoruz. Genellikle üç arkadaş oluyoruz yolculuğa çıkan. Yol kenarında dolmuş bekleyen ve bizim gibi yürüyerek stada doğru yol alan pek çok kimse oluyor. Yürüyüş boyunca ilk on birde kimlerin olacağını ve tahmini skoru tartışıyoruz. Yıldızlı'dan Akyazı'ya sapıp da karayollarını geçerken sayımız o kadar artıyor ki anlatamam. Kitleler halinde stada yürüyen binlerce taraftar var burada. Bir benzeri de Beşirli tarafında gerçekleşiyor bu durumun. Tezahüratlar yapan yirmi otuz kişilik gruplar, park yeri arayan pikapların kasasından boşalan gençler, bayraklar ve atkılar bir toplu bilincin farklı yönlerini yansıtıyor. En uzak ilçelerden ve bazen de şehir dışından gelenlerin duygudaşlığımıza kuvvet kattığı aşikâr.

6135 denilince insanın aklına çok şey gelmiyor. "Bir kod olmalı bu." diyorsunuz en fazla. Evet, Trabzon için tarifi farklı bir kardeşliğin kodu: "6135". İzmir'e her gittiğimizde bizi en iyi şekilde ağırlayan "Tam 35" ile Trabzonspor'un kardeşliğini temsil eden bu dört rakam için yürümeye devam ediyoruz.

Evet, bu seferki maçımız Göztepe ile. Türkiye'de nadir gerçekleşen bir dostluk öyküsü bu. Çünkü stada akın eden kitlelerin içinde yer yer renkler birbirine karışmış durumda. Trabzonspor forması giyip Göztepe atkısı takanlar ve Göztepe forması giyip Trabzonspor atkısı takanlar bir arada. Yeni inşa

edilen şehir hastanesinin şantiye alanını belirleyen sac duvarlar biterken, burnumuza ızgarada pişen köftelerin kokusu vurmaya başlıyor. Ve stadyum önündeki mahşeri kalabalığın kapısı aralanıyor sanki. Arka kapısı açık, park etmiş bir Transporter'dan kolbastı müziği yükseliyor. Yanından geçtiğimiz seyyara para ödemek için cüzdanını aralayan bir Göztepeli arkadaşına **"Hesabın benden kardeşim." diyor, bordo-mavi bir dostun sesi ve iki ayrı taraftarın kucaklaşmasını izliyoruz.** Gürültünün ve kalabalığın ortasında, kucağında uyuyan çocuğunu bir yandan sallayıp bir yandan gişeye yönelen anneler ile babalar görüyorum. Ne söylediğini asla anlayamadığımız simitçi, gişelere çıkan merdivenin önünde kendine has nidasını haykırıyor.

Bu kez, Doğu Maraton Tribünü'nden izleyeceğiz maçı. Gişeleri geçerken çakmağını kaptırıyor arkadaş. Ben ise sağlıklı bir gülümsemeyle geçiştiriyorum süreci. Üst aramasının ardından yeniden toplanıyoruz, üç kişi. Merdivenleri çıktıktan sonra kendi bloğumuza giderken denizden esen serin rüzgâr yüzümüzü sıyırıyor. Boynumdan düşen atkıyı yere değmeden yakalıyorum. Sanki deprem olurmuşçasına yerde, duvarlarda bir titreşim. Beyaz duvarları geçince birden o koca gedikten sahanın yeşili ve karşı tribünler görünüyor. **Ses gittikçe yükseliyor: "Kimseyi görmedim ben, senden daha güzel." Vira bismillah Trabzon'um.**

SOKAĞIN SESİ

Mahmut Aydın. 36 yaşında. Kamu çalışanı. Trabzon sokaklarında yürürken yollarımız Mahmut Aydın ile kesişti. Şehrin gündelik ritmini, insanını, hafızasını ve Trabzonlu olmanın ne anlama geldiğini onunla konuştuk. Bir Trabzonlu olarak bu kente nasıl baktığını, sokaklarda hissettiği aidiyeti ve Trabzon'un kendisinde bıraktığı izleri dinledik.

Sizin için “Trabzonlu olmak” bir kelimeyle ne ifade ediyor?

Trabzonlu olmak benim için bir duruştur. Hayata karşı, olan biten her şeye karşı bir duruşu ifade eder.

Çocukluğunuzun Trabzon'u ile bugünkü şehir arasındaki en belirgin fark sizce nedir?

Çocukken buralar benim için dar bir yaşam alanıydı, bir oyun yeri. Mahalleden pek çıkmazdım. Şimdi ise güvenilir, yaşanabilir bir şehir olarak görüyorum. Herhangi bir sorun, sıkıntı durumunda herkesin yanımda olacağını bildiğim bir yer artık burası.

Şehir merkezinde vakit geçirirken en çok karşılaştığınız manzara nedir?

Trabzonsporluluğuyla nam salmış Münevver Teyze'dir. Şehre ve takıma duyduğu karşılıksız bağlılıkla her karşılaştığımda beni mutlu eder. Bir değeri yaşatır.

Şehrin “ruhu” en çok nerede saklıdır?

Benim için Faroz'dur. Boztepe'dir.

Boztepe'den şehre bakarken aklınızdan geçen ilk düşünce ne olur?

Bu şehrin yetiştirdiği değerleri düşünürüm. Zor imkânlarla, binbir sıkıntıyla mücadele ederek büyüyen, kendini ortaya koyan insanları düşünürüm.

Sizce Trabzon'un en “huzurlu” köşesi neresidir?

Faroz Limanı, der geçerim.

“Burada yemeden dönülmez.” dediğiniz lezzetler nelerdir?

Akçaabat'ın köftesi ve Hamsiköy'ün sütlaç. Buraya has denilebilecek pek çok yemeği başka yerlerde de yapıyorlar ama bu ikisinin tadına daha o kadar yaklaşamadılar.

Yaz geldiğinde Karadeniz'in serin sularını mı seçersiniz yoksa yaylaların temiz havasını mı? Neden?

Yaylayı seçerim. Deniz kenarında, serin rüzgârlı bir yürüyüş de iyidir tabii ama yayla havası bir başka. Nenemin kuymağını yemeye giderim Mağlakamboz'a.

Gençlerin ve çocukların bu şehirde daha mutlu olması için sokaklarda neyi eksik görüyorsunuz?

Şehir içinde daha çok yeşil alan, park,

bahçe ve doğal yaşam alanı olmalı bence. Eski zamanlarda öyleydi. Tamam; ormanlar ile köyler oldukça yakın ama şehir içinde, yerleşim yerleri arasında, böyle alanların olması başka bir güzellik getirir ve pek çok eksiği de giderir. Sürekli köye gidecek değiliz ya, biraz da mahallede duralım.

Trabzon'un bir "hikayesi" olsa, bu hikâyenin başrolünde hangi mekân olurdu?

Sporcuları, siyasetçileri, sanatçıları üzerinden anlatılsın isterdim. Yetiştirdiği insanlar, değerler üzerinden.

20 yıl sonraki Trabzon'u hayal ettiğinizde nasıl bir tablo görüyorsunuz?

"Meydan-Boztepe Füniküler Hattı" ve "Akyazı-Meydan Tramvay Hattı". Bu ikisinin olacağını düşünüyorum.

Bir turist yanınıza gelse, ona "Turist rehberlerinde yazmayan" ama görmesi gereken nereyi önerirsiniz?

Bilinen ve bilinmeyen pek çok yaylası var Trabzon'un ve hepsi birbirinden güzel. Ama bence yaylaya giden güzergâh üzerindeki duraklama noktaları da bir başka. Dere kenarları, ağaçlık alanlar, oyulmuş kayalara benzeyen yerler... Bunları sadece yayla yollarında görebilirsiniz. "Gezin," derim turiste, "kaybolun. Bırakın elinizdeki kitapları, navigasyonu." Güzel yerler ancak böyle bulunur. Bir de kaybolmaktan korkmasınlar. Herhangi birine sorarlarsa yardım da bulurlar.

Trabzonspor sizin için ne ifade ediyor?

Trabzonspor benim için yapılmayı yapmak, denenemez denileni denemek; taşın altına elini sokmak, "Ben de varım." demektir.

Son olarak; Trabzon'un en çok neyini seviyorsunuz ve en çok neyinden hazzetmiyorsunuz?

İnsanların şehre bağlılığını, şehir ruhunu yaşatmasını çok seviyorum. Trabzonspor da bu ruhun büyük parçalarından biri. Bu bağlılık, bu birliktelik çok güzel. En sevmediğim şey ise kendi çocuklarını harcaması. Yani kendi çocuklarına karşı sabırsız ve acımasız olabilen bir yer burası. Bu, her alanda böyle. Belki de bu beklentinin ne kadar büyük olduğunu gösteren bir şey ama insanız neticede değil mi?

ATEŞİ KALBİMİZE KİM KOYDU?

• Yaşar Bedri •

—
Hey siz, ötekiler! Tohum bile bitmiyor bastığınız toprakta! Kalbinizi kuş tüyü yataklara gömüp rahat uyuyabiliyor musunuz? Nerede saklıyorsunuz füzelere yüklediğiniz kara vicdanınızı?

1.

GECE sıfır üç, yük katarı düdüğünü acı acı çekiştirerek yanı başımızdan geçti. Vaktini hiç aksatmazdı. Bir kuzgun edasıyla çocuk gibi ağladı geçerken. Bay Kâbus'un arkadaşı olduğunu söyleyen sarhoş, kendini reflektöre siper edip rüzgârını bırakıp geçen kuzgunun peşinden bakıyordu. Gülümsedi, arkadaşlarına seslendi. "Hey millet bakın kimi getirdim bize? İbrahim olduğunu iddia eden biri var burada. Putperest babasının oyuncaklarını kırıp kaçtığını söylüyor." Ekmek ve tuz hakkımız var nazarım, bir iyilik yap bana, çağır gel-sin karakterler. Tasvirleri dinlendirelim, kahramanı çıkaralım hikâyeden. Çok zamanımız kalmadı. Kimse olmadan başlatalım oyunumuzu. Unutulmadan önceydi. Reklam panolarında alt yazısız geçen zırvalara takılmıştık. Alınan nesnelerin yalnızlığını taşıyorduk. Tüketmenin masum bir şey olduğunu söylerken küresel, kötücül

dolandırıcıydı vitrinler. Kalıcılık hafıza değildi!

Koma hatıralarımıza gene geç kalmıştık! Manidar susmasana. Şu şaşkın fanilere bir şeyler söyler misin?

Gölgemin sabrı kalmamıştı: "Yolunda gitmeyen bir şeyler var Sahip, gidelim yolumuza." Zamanın içindeymiş zannına kapılıp, hep dışında yaşıyorken, acelesi olan birine benzemiyordum. Mükerrer hayaller kurabilsek de her halimiz çile. İşte... İşte... Onun ayak sesleri. Onun kokusu. Bütün gün anlamsız meseleleri tartışmıştık. Gene döndü: "Kimsin sen? Kim değil misin yoksa? Nasıl hiç kimse?"

"O tarafı biraz karışık. Aitsiz, bensiz biri!"

"Karışık olan ne aitsizlik nedir?"

"Buluta sormuşlar, sen hangi ülkenin bulutusun? 'Aitli olsam bulut olur muydum?' diye yanıtlamış fukara."

“Bulutu konuşturabilmek çok matrak değil mi? Hey millet, bu adam aitsiz bir yolcu olduğunu söylüyor! Matrak bulut masalları anlatıyor, gelin dinleyin.”

Eli boş gelmek olmazdı. Söküklerim birikti. Dikiş müstemilatı yanında mı? İğne, karınca tozu, renkli iplikler. Bağdaş kurmuş iğneye iplik geçirmeye uğraşıyordum. Çabam boşuna. İpliği iğneye geçiremiyordum! İğneye ipliği geçirmesi için Manidar’a uzattım. Manidar, manalı baktı.

“Ağacın gövdesine yapışmış mantarlar gibi çoğalıyoruz! Paylaşılmayan dünyada bize ait bir şeylerin de olabilme ihtimalinin keyif vermesi gerekmiyor mu?”

Kötü bir oyun provasıydı! Şantaj mağduru bir şeylerimiz kalmalıydı. Dünya umurundayken, umurunda değilmiş gibi olan yerdeydik. Dünya umurlarında değildi. Çocuklar, kuşlar, bulutlar, gece katarları, hiçbir şey umurlarında değildi. Gölgeyi uzaklaştırmaya çalışıyordum.

“Çekilsene ayağımı altından. Üzerine basacağım.” Manidar ipliğin ucunu dudaklarının arasında ıslatıp, parmakları arasında inceltti. Aklım hâlâ kelime oyunlarındaydı: “Saçmalama, baksana adam dünyadan yaşlı. Zaten tek bi dostu kalmış dünyada. Onu da tekmeliyor!”

Manidar’ın ipliği iğneye geçirme çabası sürüyordu.

“Lânet olası nesneler, geçsenize deliğimize.” Tısladı: “Olmuyor işte. Ya bu iplik kalın ya da bu delik küçük.”

Bay Kâbus, koca parkta sigarasının külünü dökecek yer bulamıyordu. Avucundaki külü cebine döktü. Manidar nesnelere çürümüş kadavraya bakar gibi bakıyordu. “Sen ne demeye buradasın?” diye sormuş bulundum.

“Çok işim var.” dedi Manidar, “Bilirsin, delik ve iplik takıntısından mustaribim. Yan gözle sırtarak baktı. “Bana öyle bakma.” dedi, “Aklındaki her neyse ona sor. Herkesi tanır o. Bu dünyada yaşayan herkesi tanır.” Bay Kâbus’a döndü, gözlerini kıstı. İpliğe iğne geçirme telaşındaydı, çok meşguldü: “Tanıyorsunuz değil mi? Beni yalancı çıkarmayın.”

“Göçmen bürosu mu burası? Yolunuza gitsenize...”

Gölgeyi suskunluğunu bozdu, yola çıkarken bitirim bir bulut takılmıştı peşimize. Bana baktı, “Hatırladın beni değil mi?” İşin başında hoşumuza gitmişti onunla yolda olmak. Tanıdım olacaktı ve hikâyemizi bizden sonrakilere anlatacaktı. Buzkaşı oyununda yenilmenin utancıyla zorlu dağ yolundan yurduna dönerken ayağını kaybeden genç çopendoz; *Uraz*’ın hikâyesi çöktü usuma. Dillere destan atı “*Cahil*” için canına kasteden seyisi *Mukhi*’ye zorlu dağ yolculuğuna tanık olması için katlanıyordu. “*İnsan hiçbir zaman yalnız ölmeyi hak edecek kadar uzun yaşamaz.*” diyordu bilge *Gardigeç*.

TANIKLIĞIMIZA gelen bulutlar tarafından takip edilmekten korkmaya başlamıştım. Kimseden saklımız, gizlimiz kalmamıştı. Araya kötücül şeyler girdi. Biz onu takip etmeye başlamıştık. O bulutu tuzağa düşürüp öldürmeliydik! Bay Adam, gölgeyle matrak geçmiyordu: “Adamımsın tertip! Sana haksızlık ettim. Gönül ferahlığı ile sürünebilirsin. Benim de bir bulutum olsun isterdim. Herkesin özgür bulutu olmalı. Çok iyi ya! Bir daha anlatsana. Öğleden sonra ilk işim bulut sahibi olmak olacak. Duydun mu manidar? Boşalmış şişeleri bundan sonra kırma, içlerine bulut koyarız.”

Manidar uzun çabadan sonra ipliği iğnenin deliğine geçirmişti. Doğruldu, esnedi, boynunu çevirdi, omuz kemiklerini çatırdattı: "Buluttu, falandı, feşmekândı ne saçmalıyorsunuz? Bakın görün işte iğneyi ipliğe nasıl geçirdim, hani alkış?"

Bay Kâbus elginleşti: "Dinleyin, işte anlatıyor. Mızızlanacağınıza tebrik edin, ipliği geçirdi deliğe."

Manidar, telefonunun tuşlarıyla oynadı. Sağ kolunu martı kanadı gibi açıp ekrana yan gözle baktı. Başımın üstünden parmaklarını ayırmış sol eliyle zafer işareti yapıyordu.

"Sokulun Selficanlar, hepimizi çekiyorum! Ölümlü kalımlı dünya. Gülse ne Sahip, gene somurtuyorsun, astın suratını! Çekiyorum..."

"Ben gülmesini bilmem." demişti İbrahim.

2

BENDENİZ İbrahim, kabilesinin putlarını kırmaktan gelen sürgündeki İbrahim. Beni mağarada sönmek üzere olan bir çırayla bırakıp gitmişsiniz. Çıra isinde gezinirken gayb'olmuştum! Sırı dağılmış ayna tozu olduğumuz söyleniyordu. Araf'ta, yani; var ile yoğun arasındaydık. Korunakları işgal edilen sıcak dolgulara yerleşen gölgemiz yabancımız sayılmaz. Benim yararsız ve zararsız iş birlikçi gölgem yanımda yabancı biriymiş gibi tozutmanın biricik ayrıcalık olduğunu söylüyordu. Varlığından şikâyet et-

mezdi. Karanlıktı, farkında olamadım, kuyruğuna bastım. Canı çok acımış olmalıydı.

"Bastığın yere dikkat etsene Sahip, bu kaçınıcı körlük? Ayartıcı, iş birlikçi ve çetrefil nesneymişim gibi davranıyorsun bana. Şu iş bitsin pılımı pırtımı toplayıp gideceğim buradan!"

Sözde dostlarım da büyük darbeye terk edip gitmişti. Sadece gölgem kalmıştı yanımda. O nasıl da katlandı delibaş yalnızlığıma. Benden özür bekliyordu.

"Çekilsene ayağımın altından! Görmüyor musun, 'şey'leşenlerin afra tafrasıyla uğraşmaktan beynim eriyor?"

"Bencillik yapıyorsun. Herkes geçmişinde kalan günahını çıkarma telaşındayken benim varlığımı görmezden gelemezsin. Hatırlatırım sana; darbeye beraber paketlenmiştik. Cemseler, ikna odaları, tanklar, postallar, canı sıkılan onbaşılar stres topu etmişti bizi. Aklımızı kaçırmamız için çok uğraşmıştılar. Sana onca işkenceye direnme gücünü kim verdi?"

Avluda oturan üçüncü şahısların tutuşturduğu tavafla dönüyorduk. Masumiyetimizi ikna odalarında bırakmıştık. Yaşama döngümüz çok karmaşıktı. Birkaç promil fazlaydık kendimizden.

"Kir mi boynundaki o şey? Yüzündeki nesneler belirsizleşiyor."

Alinganlığı üzerindeydi: "Kendi kirlerini düşün, benim kirim suyun altı-

na arınır. Sen kendine fazla gelmeye başladın. Yol yakinken beni azat et!”

MEVCUTLU götürüldüğümüz koridorda bir sürü mürekkep ölüsü yatıyordu. Sapi orta belinden kırılmış tüylü divit, hurufatın yardımıyla koltuk değneğine yaslanarak doğruldu: “Dünyada iki türlü insan vardır dostlarım; kötü olanlar ve daha kötü olanlar. Kendinizi şımartma adına bir sürü ıvır zıvır icat ettiniz. Araf’ınızı kirlletmek için yarışyorsunuz. Bırakıp giderken geride ne kadar fazla çöp bıraktığının farkında değil misiniz?”

Verilecek cevabı merak etmeden sayıkladığım düşe döndüm. Gölge yerde anadan üryan, yüzükoyun yatıyordu. Her yanı mürekkep lekesiydi.

“Biz neyi kaçırıyoruz Sahip? Teknolojinin madrabazlığı ve yabancılaşma döngüsü şey’leşen kötücül şeyler kolonisi değil miydi? Çok fena mı kirlendik Sahip? Karmaşık mı dedi birisi? Karmaşık olan ne? Söylemişim ona az nefes al, oksijenimiz bitmek üzere.”

Filmin alt yazılarını okur gibi yaparken dikkatim dağılıyor, uykumu bitirme telaşıyla kaçırıyorum hikâyenin sonunu. Yalnızlığımızla katılabilir miyiz size?

“Biri bana uyku mu dedi? Söyle onbaşıya uykumuzu bize bıraksın!”

Mahzen soğuktu. Üzerimize boca etmeden neden kanaat getirmiyorlardı bu işkence faslına? Su buz gibiydi.

3.

BENDENİZ putlarını kıran İbrahim. Nazarınız, mahdum kulunuz, iflah olmaz deliniz! Sokağın sonunda başlayan göğün yalnızlığına bakıyordum. Uzun bir cümle kurabilmek için “Biz...” diye başlıyordum nefes almaya. Biz diye başlıyorum sözcüklerin defin işlemine! Kim duysun masumi-

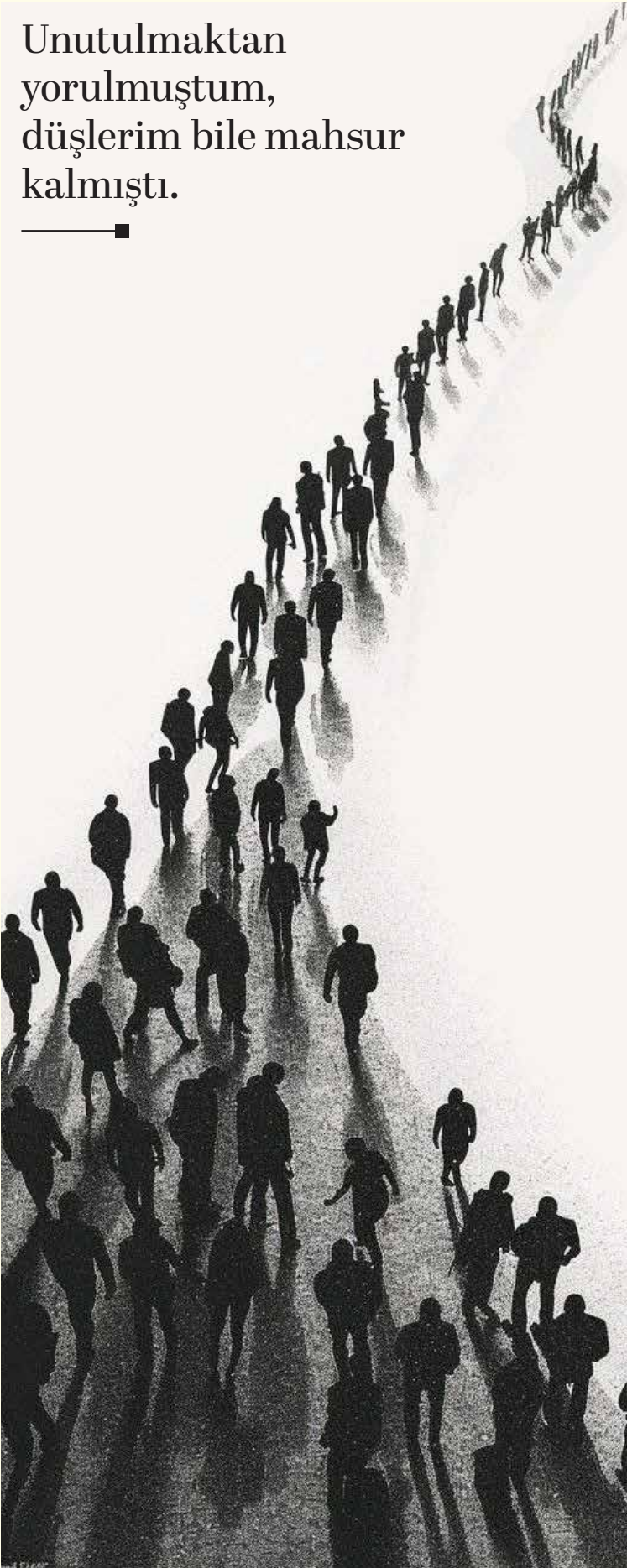
yetin külleri arasında söyleştüğimizi? Göğden metaller yağarken çocuğunu semsiyesinin altına çekeleyen annenin telaşında görmesinler bizi. Hey siz, ötekiler! Tohum bile bitmiyor bastığınız toprakta! Kalbinizi kuş tüyü yataklara gömüp rahat uyuyabiliyor musunuz? Nerede saklıyorsunuz füzelere yüklediğiniz kara vicdanınızı?

Ranzaya gölgesi düşen kuşların kanat sesleri eşliğinde fırtınayla gelmişti-ler. Memlekete gönderdiğim birkaç satır gözyaşı ile küflü aynalardan soruluyorduk. Celladıma vefa borcum vardı! “Ya sabır” çektiğim tespihimi, horozlu aynamı, kırık testimi ona bırakacaktım. “Zincir de zincirmiş.” deyip geçirirdik şiir müşkülünü boy-numuza. Tek avuntumuz buydu.

Biz dört kardeşтик, sele kapılmış dört yıkık sal. Hatırlar mısın? Arastamız o gece soğuk ve karanlıktı! Sönen sigaraların endişesiyle şeyler bizi basmadan, kayıp ruhlarımızla, ölü tozlarıyla sabahın köründe alınmışık körler odasına! Bu sondan bir evvelki masumiyet savunmamızdı. Şey’leştirilirken, yani şeyleri çoğaltarak günahlarımızı kefaret arıyorduk.

Büyük şeytanın taşeronları işbaşındaydı. Kötücül geleceğin planlandığı “Eylül”de taş kesilmiştik, gerilla mahlasıyla görülmüştük! “Şubat”ta çok üşüdük! Demokrasiyi şamar uşağı yapanlar terör estirirken itirazımıza neden itibar etmediler? Şey taslakları sürüyordu. Şeyistanda martı çığlıkları arasında öğle ezanları işitilmiyordu. Simit, çay ve seninle ortancalarını ıslatan annemin gelmeyen mektubunu pulsuz zarflardan çıkarıp, okur gibi yapıyorduk. İma ile geçiyordum hüznümü. Ona, “Kalbinizi hoş tutun, bugün gene güzelsiniz.” diyecektim. Gölgeyi, seni ve yalnızlığımı gittiğim yere... Sabah olunca unutmuştuk gidebileceğimizi,

Unutulmaktan yorulmuştum, düşlerim bile mahsur kalmıştı.

biletimiz yanmıştı. İnsan dediğin yosun tutmuş hece taşı olarak mı direnir kötülüklerin paslı baltasına? Şayet tahliye olursam, şayet yaşıyorsam, üçüncü sınıf köhne otellerin sokağı görmeyen, rutubetten badanası dökülmüş odasında uyandırılmadan, üç gün üç gece. Kimseyi ve öteki şeyleri aklıma getirmeden uyumak istiyordum! Genç ölünün kalbine giden ima ile; kötürümleşen, kendi cenazesine geç kalan, raflara kaldırılmış gözyaşı tozları ile... İdare lambasında usulcacık yanan sarı, sıcak lekeydi alev. Unutulmaktan yorulmuştum, düşlerim bile mahsur kalmıştı. Soğuk dağın rüzgârı ile kırbaç gibi yüzümde eşiniyordunuz. Telefona çıkmadınız, gelmediniz. Yanlış şeyler mi vardı yaşamımızda?

Bâtını bir güzdü. Bahçemize incir kuşları dadanmıştı. Adınızı, aklınızı saklamıştınız benden. Gölgenizi de alıp gitmiştiniz.

Yanımda otur, göğre bakalım o günden sonra kaç darbe geçti üstümüzden? Söze vurmuştuk aklımızı, başka alıngan şeylere. Yazılamayan hatıraları belki örter diye son yağın karda bırakmıştık ayak izlerimizi. Sene bin dokuz yüz o sene. Köşe başlarında kurulan amansız pusular, her akrep kendi karanlığını sokuyordu. Rüya artıklarından kurduğumuz hayaller üzereydik. Sesim dalgın suyun sesine karışırken kuşluk salası doldu odama.

Bildim ki o gün, insan dediğin, iğne deliğinden geçen kırık kalpten ibaretmiş!

Benimle kalan şey'ler eksik bıraktığımız hatıralardı. Yaşlandıkça unutkan mı oluyordu aynaların hafızası? Bir solukta geçiyorum rüya kabartmalarını. Söz uçtu, silindi yazı. Geyikler divana kaldı.

(Yayıma hazırlanan **'Rüya Kabartmaları'** adlı dosyadan)

epigraf

“Ölüm olmasa yaşamın bir anlamı olmazdı; yaşamaya da değmezdi; çünkü yaşamak ancak sonu olan bir şey için anlamlıdır...”

İhsan Fazlıoğlu, Kendini Bulmak

OYUNLA BÜYÜMEK, OYNAYARAK YAŞAMAK

• Alâettin Bahçekapılı •

Hamsiköy; Trabzon-Erzurum-İran karayolu üzerinde, Zigana Dağları'nın eteğinde bir yeşil cennet. Denizden 54 kilometre içeride. Yani adının çağrıştırdığı gibi “hamsi” ile ilgisi yok. Beş köyden oluştuğu için Hams(i)köy demişler. Hams, Farsçada “beş” demekmiş.

"Vardır güzel yaylalar / Hamsiköy'ün başında" der bir türkümüz. Hamsiköy; Trabzon-Erzurum-İran karayolu üzerinde, Zigana Dağları'nın eteğinde bir yeşil cennet. Denizden 54 kilometre içeride. Yani adının çağrıştırdığı gibi "hamsi" ile ilgisi yok. Beş köyden oluştuğu için Hamsiliköy demişler. Hams, Farsçada "beş" demekmiş. Sütlacıyla ünlü. Yaylalarıyla da. O yaylalarda geçirdim çocukluğumun belli zaman dilimlerini. Yaz aylarını hayvanlarımızla birlikte bu yaylalarda geçirir, böylece onların beslenmesini, bol ürün vermesini sağladık. Köyün sıcağından ve bitmez tükenmez işlerinden de uzaklaşmış olurduk.

Bu yaylalarda hayvanların otlatılması ya da dinlendirilmesi sırasında, çobanları olan biz çocukların en büyük keyif kaynağı bir araya gelerek oynadığımız oyunlardı. Bunların başında

çelik-çomak gelirdi. Bir karışık çubuk parçasına, bir kol uzunluğundaki değnek vurarak belli bir noktadan (bir taş parçası olurdu) uzaklaştırmak ve yeniden değnek (çomak) yardımıyla çubuğu (çelik) başlangıç noktasına ulaştırmayı içerirdi oyunumuz. Bir tür ilkel golf anlayacağınız. Biz çocuklara ilk fizik kurallarını öğretirdi bu oyun, farkında değildik.

Söğüt ağacı dallarından, bulamazsak incir ağacının ince dallarından, odunsu bitki, çiçek saplarından düdük yapmayı çok sonraları öğrendik bizden büyük ağabeylerden, ablalardan. Oyuncak olarak çamurdan hayvan heykelleri, evler, arabalar yapardık. Kayık, vapur gibi şeyler bilmezdik o zaman, deniz görmemiştik daha. Yayla çocuğuyduk.

Ormanda çatı örtüsü olarak hartama ya da yapı malzemesi tahta biçen

ustalar, işçiler en büyük dostlarımızdı. Çok yalvardığımız oldu onlara, kütüğün ucundan bize dört tekerlek kesip versinler diye. Dört tekerlek, bir tahta; işte sana en hızlı oyuncak: Araba. O arabaları çimenler üstünde sürmek, bir bayırdan uçmak, düşmeden belli bir yere ulaşmak, arkadaşlarımıza üstünlük sağlamak geleceğe hazırlanmanın ilk dersleriydi, bilemezdik ki. Çimenler -en çok da "kırtıl" denilen biraz sert ve uzun otlar- üzerinde tahta kızaklarla kaymak da başka bir oyundu. Dere-lerin üzerini ya da dağ koyaklarını kaplayan, baharda-yazda eriyen karlardan geri kalan -"kürtük" dediğimiz- birikintilerde de kayak yapardık. Bu deneyimlerimiz için malzemeye bile gereksinmemiz yoktu; değneğimiz, kızağımız o da olmadı evden getirdiğimiz bir parça muşamba görürdü işimizi. Pantolonlarımızın arkası hep yamalı olurdu, kış üstü kaymalarımızdan...

Bez parçalarının veya eski çorapların içine ot, saman, kâğıt doldurarak top yapar, sonra da -o zaman bize büyük gelen- küçük çimen düzlüklerinde maç yapardık yaşitlarımızla. Yenmenin yenilmenin ne ödülü vardı ne cezası. Oynamıştık ya, hangi arkadaşımızın çalımci, hangi arkadaşımızın iyi tutucu olduğunu öğrenmiştik ya. İçimizden yükselen bir şeyi (enerjiymiş) bastırmış, bir şey (işmiş) yapmıştık ya. Öyle 11'er kişilik değildi takımlarımız, büyüklerden ikisi önce anya-manya yapar ve seçme hakkı kazanan birimizi alırdı takıma, sonra bir öteki... Derken maç başlardı. Kuralları kendimiz koyardık: şu iki taşın arasından geçerse top gol olur. Topu uzağa vuran gidip alır; top yırtılırsa da en son vuran mendilini çıkarır yenisi yapılır. Sertlikten canı yanıp oyuna küsüp çıkarsa biri, öteki takımdan da biri oyun dışı bırakılır... Eşitliği, adaleti öğreniyorduk, bilmeden.

Oynarken kan-ter içinde kalıyorduk, yoruluyorduk, olsun. Arkadaşlarımızla sert tartışmalara giriyorduk, olsun: Kavga ettiğimiz, baş göz yardığimiz da oluyordu,

Sertlikten canı yanıp oyuna küsüp çıkarsa biri, öteki takımdan da biri oyun dışı bırakılır... Eşitliği, adaleti öğreniyorduk, bilmeden.

küstüğümüz de. Sevinci de üzüntüyü de birlikte eğlenmeyi de bir şeyi paylaşmayı da oynarken öğrendik, bilmeden. Annelerimiz, yorulduğumuz için “üzüldü”, dizginlemeye çalıştı bizi. Babalarımız yapılacak ev-tarla-okul işleri ertelendiği için “azarladı”. Biz yine de oyunlarımızı oynadık, oyuncak bulsak da bulmasak da.

Oyunlarımızı da onların kurallarını da oyuncaklarımızı da biz geliştirdik. Bilmiyorduk ki, o arada biz de geliştik. Sonradan öğrendik; çocukların bedensel, ruhsal ve toplumsal yapısını etkileyen öylesine çok şey var ki. Ana-babanın tavrından, yetiştirme biçimine, oyundan eğitime, oyuncaktan iletişim araçlarına bir sürü etken.

Çocuklar için oyun, büyüklerin algıladığından çok başka bir yerdedir. Oyun çocuğun “işidir”. Bu işi, ara vermeksizin yapmak çocuk için; çevresini tanımanın, çevresiyle ilişki kurmanın, sonra da çevresini yeniden düzenlemenin ve kendi dünyasını yaratmanın temel yoludur. Çocuk da bu yolda bıkip usanmaksızın, durup dinlenmeksizin yürür.

Büyükler içinse “oyun”, başka bir kavramdır. Büyükler “oyun”a dinlendirici, zaman geçirici, oyalayıcı bir şeyle uğraşmak olarak bakarlar. Çocukların oyun oynaması da “bir şeylerle oyalanması”dır. Kolayca yapıpıveren bir şey, büyükler için “çocuk oyunu”dur. Çocuklarının eteklerinden çekilmesini isteyen anneler, “Git

de biraz oyna.” diyerek onu başlarından savarlar. Çocuklarla oyun oynamak, büyükler arasında “Sen de çocuk oluyorsun.” diyerek hafifsenen bir davranıştır. Büyüklerin bir bölümü için “oyun” ile “oyuncak” özdeştir. Onlar, çocukların “oyun” oynamasını, “oyuncaklarla oynamak” olarak kabul etmişlerdir. Bir çocuğa armağan almak istedikleri zaman; çocuğa değil, armağanı götürcekleri aileyle olan ilişkilerini düşünürler: “Daha pahalı oyuncaklar daha iyi armağanlardır”. Bu konuda da büyüklerin; çocukları değil kendilerini düşündüklerini görüyoruz. Çocukların gereksinmesi, onların gelişmesi değil; oyuncağın fiyatı, yeniliği, değişik olması önemlidir. Bu düşünceyle alınan armağan-oyuncak aslında çocuğa değil, çocuğun ailesine götürülmektedir. Asıl değeri de: “Armağanı verene kazandırdığı prestijdir.”

En basitinden en gelişmiş olanına kadar oyuncakların tümü çocuk üzerinde etki yapar, olumlu ya da olumsuz etki. Çocukların oyalanmasını sağlayan, onları eğlendiren, eğlendirirken eğiten, onlarca “iş olarak algılanan” şeylerin tümü de diyebiliriz oyuncuğa. Oynaması engellendiği zaman, çocuğa “yaşamının kısıtlandığını” duyumsatan, “gelişmesinin durdurulduğunu” algılatan, “işini yapmasının engellendiğini” düşündüren bir nesne, bir eylemdir oyuncak.

Çocukların gelişmesinde bu denli etkili olan oyuncağın kökeni; mağara dönemi insanına, hatta insanın varoluşuna kadar uzanmaktadır. Mağaralarda bulunan kemik parçaları, daha sonrasının bezden ya da çamurdan yapılan birtakım gereçleri, insanoğlunun ilk oyuncakları olarak değerlendiriliyor bugün.

Romalılardan ve Hintlilerden kalan küçük araba ve topaclar günümüzde

de değişik biçimleri görülen oyuncaklara bir örnek oluşturuyor. Bütün dünya çocuklarının çok sevdikleri uçurtmanın MÖ 206 yılında Çinli bir komutan olan Han Sin tarafından bulunduğuy kayıtlı belgelerde.

18. yüzyılda kullanılıp sonra bir süre unutulmuş yoyo oyuncağının da son yıllarda birçok yerde yaygınlaştığını görüyoruz. Bize daha yakın yüzyıllarda bulunan bisiklet, araba, paten gibi oyuncaklar bugün de özelliklerini ve etkinliklerini koruyorlar. Bir farkla ki, bu tür oyuncakların çoğunluğu günümüzde mekanik, otomatik, hatta bilgisayarlı olarak yapılmakta.

Osmanlı döneminde oyuncak yapma işi İstanbul'un Eyüp Sultan semtinde yaygınmış. Anadolu'ya buradan yayılmış oyuncak yapma işi. Bumbardan yapılan boyalı balonlar, üfleyince öten küçük toprak testiler, zilli tefler geliyor bu dönemdeki oyuncakların başında. Mısır koçanı, tebeşir kayası, yün, bez ve ağaçtan yapılan bebekler çok eskiden beri bilinmekle beraber Müslümanlığın kabulüyle ortadan kalkıp, Osmanlılar döneminde 18. yüzyıldan sonra yeniden ortaya çıkmıştır.

Bugün oyuncak yapımı, başlı başına önemli bir sanayi dalıdır. Bu arada pek çok ülkede, yapılan oyuncakları denetleyecek özel kurullar bile görevlendiriliyor. Çünkü çocuk dünyasının ilk konukları olan oyuncakların çocuğun bedensel, ruhsal ve toplumsal gelişimine etkisinin olumlu yönde olması için özel bir dikkat gerekiyor.

Bu konuyu irdeleme sebebim -2005 ile 2019 arasında 144 sayı yayımladığım *Ataşehir Ev Kültür* dergisinin 11. sayısında kendisiyle yaptığım bir söyleşiye yer verdiğim, Erenköy'de babadan kalma köşkü oyuncak müzesine dönüştüren arkadaşım- Sunay Akın'ın bir sözü: "Anne babalar çocuğunu almış müzeye gelmiş. Geziyor, müzeden

ayrılırken anne ya da babanın elinden de kendi çocukluğu tutuyor."

Bundandır yıllardır yaşadığım İstanbul Ataşehir'den Trabzon'un Zigana dağlarına yaslanmış, başından duman eksik olmayan Hamsiköy'ün yaylalarına uzanmam...

Derken, aklıma dostum Dr. Erdal Atabek'in *Çocuklar Büyükler ve Tavşanlar* adlı kitabında okuduğum şu satırlar takılıyor; "... çocukla ilgili her olguda düşünülmesi gereken, yapılanın 'çocuk için yapıp yapılmadığı'dır."

Büyüklerin kendileri için, kendi prestijleri için, kendi etiketleri için, kendi gösterişleri için yaptıkları şeyler "çocuk için" değildir. Buradaki çelişkiyi görmek zorundayız. Çocuğu oynamak istemediği bir oyunu oynamaya "Konuklarımız görsün." diye zorlamak, pek hoşumuza giden bir becerisini ilgisiz bir zamanda yaptırıp gururlanmak, başkalarına göstermek için çocuğu bir şeye yöneltmek, büyüklerin yanlışlarıdır.

Bugün çocuklara yaptırmakla övünülen en yaygın "oyun"un, ünlü şarkıcıların ya da politikacıların "taklitleri" olduğunu görüyoruz. TV programlarında, çocukların gösterilerinde en beğenilen bu tür programların "çocuk gelişimi"ne hiçbir katkısı yoktur. Sadece izleyenler gülsün diye, çocuklara "büyükler için" gösteri yapmaları öğretilmektedir. Oysa çocukların yaratıcılığını açıklayan, onların kendilerini gösterebilecekleri becerilerini geliştiren pek çok şey yapılabilir. Ama "hazırcılık", "kolaycılık", "çocukları değil, büyükleri önceleyen" bir anlayış, yaygın olarak onay bulan bir tutum olabilmektedir. Çocukları "doğru" yetiştirebilmek için öncelikle "doğru yetişkin olabilmış büyükler gerekmektedir".

Fazla söze gerek var mı? Yok. Kim demişti "Çocukluğumuz yurdumuzdur." diye. Selam olsun "yurduma", selam olsun yerdeşlerime. İyi günler.

Prof. Dr. Haşim Karpuz

TRABZON'UN BUGÜNKÜ DOKUSU OSMANLI DÖNEMİNE AİTTİR.

Söyleşi: Y. Bedri Özdemir

*Trabzon'un yetiştirdiği
önemli sanat tarihçilerinden
Prof. Dr. Haşim Karpuz ile
Trabzon'un kültür hafızası
üzerine konuştuk.*

Şehir içindeki yapılar ve bu yapılardaki yaşanmışlıklar, şehrin hafızasını oluşturur.

Evleri; iklim, yapı malzemesi ve yaşam kültürü biçimlendirmiştir. Geniş saçaklar, kiremit örtülü damlar bunların göstergesidir.

Antik Trabzon kent dokusundan günümüze kalan izler nelerdir?

Antik Trabzon hakkında çok az bilgimiz var. Şehrin agorası (meydanı), tiyatrosu neredeydi bilmiyoruz. Agoranın meydan parkının altında olduğu söyleniyor. Öyle anlaşıyor ki sur içinde mahalleler bugünkü yerleşimin altında kaldı. Roma dönemine ait sur parçaları (Ortahisar), yollar (Tabakhane Camii) belki de uzun sokak bir Roma caddesiydi. Bu şehir bizimdir. Fetih öncesi yapıları, arkeolojik buluntular şehrin tarihine zenginlik katıyor.

Trabzon şehrinin tarihî dokusu ve Türk-İslam yapılarının çevre düzenlemeleri için neler söylenebilir?

Her mahallenin bir camisi ve mes-cidi var. Sokaklar, büyük caddelerle birleşip merkeze ulaşıyor. Yapıların çevre düzenlemesinin yetersiz olduğu görülüyor. Yoğun yerleşme bunu imkânsız kılıyor.

Trabzon'da yok olan Türk devri yapıları hakkında neler söyleyebiliriz?

Belgesini bulabildiklerimi yayımladım. Yeni basılan *Trabzon Hurufat Defteri*, yok olan yapıların daha fazla olduğunu ortaya koyuyor. Yapıların yıkılma sebeplerine baktığımızda şu hususlar öne çıkmaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında bazı camiler gereksiz yere yıkıldı (Amasyalı Camii), bazılarının yerine ev yapıldı (Mustafa Efendi Mes-cidi, Yeni Cuma). Burada bunlarla ilgili

iki hatıramı anlatmak isterim. PTT'nin doğusunda Kahyaoğlu Hamamı vardı. Dönemin belediye başkanı Ahmet Rasim Karanış'e sordum: "Hamamı niye yıktınız?" Cevabı "Çetintaş raporunda yoktu." oldu. Sedat Çetintaş Raporu 1936 tarihli. Çok az sayıda eseri koruma altına almıştır. Ona göre 1. sınıf bir eser Sinan yapısı olmalıydı. Trabzon Tabakhane Camisi yıkılacaktı, dernekçiler faaliyete geçti. Gündüz nöbet tuttuk, gece yıktılar. Şehrin en önemli camilerindendi ve tescilliydi. Mahkemeye tanık olarak çıktım. Hâkim Bey, "Koruma Kararı"nı ciddiye bile almadı. "İş olmuş bitmiş." dedi.

Trabzon'un kentsel dönüşümünde mimari değişimini tarihsel dokuyu bozmadan nasıl sürdürülebilir, önerileriniz nelerdir?

Doku; özen gösterilerek, tarihî yapılar ise korunarak... Bunun için eğitimli uzman ve para lazım.

Trabzon'un ilçe ve köylerinde bulunan camilerin, konum, mimari ve yerleşim özelliklerini nelerdir?

Trabzon ilçe ve köylerinde iki tür cami bulunuyor: Yapı malzemesine göre ahşap ve taş camiler. Camilerin bir son cemaat yeri (namazı bekleme yeri) ve harimden (esas namaz kılınan yer) meydana gelir. Trabzon köylerinde 160 civarında tarihî cami vardır. Bunların bazıları taş, ahşap oyma, kalem işi süslemelidir. Bu camilerin de korunması gerekir. Mimarlık ve sanat değerleri yüksektir. Bu camiler yıkılıp yerlerine büyük beton camiler yapılarak sanat değerlerinden başka hatıraları, yaşanmışlıkları da yok oluyor.

Trabzon'da kent ve yayla turizmini daha etkin olarak nasıl zenginleştirebiliriz?

Yaylacılık, Türk kültüründe önemli yer tutar. Orta Asya steplerinde

konar-göçer bir yaşantı sürdüren atalarımız bu geleneği Anadolu'ya taşımıştır. Trabzon ve Doğu Karadeniz yaylalarına şehirlerden veya dış ülkelerden yabancı turistler gelmektedir. Dinlenme, eğlenme, yürüyüş ve başka amaçlarla yaylalar önemli tatil yerleri olmuştur. Yayla turizminde geleneksel evlerle uyumlu çevreyi koruyan tesisler yapılmalıdır.

Köyünüz olan Taşocağı'nda müze formatında köy evi sergisi evini gerçekleştirdiniz. Amacınız neydi?

Düzköy ilçesi Taşocağı Köyü Sergisi; köy evinin halk kültürü varlıklarını, fiziki çevresini, mimarisiyle özgün kullanım araçlarını, sosyal ve kültürel özelliklerini bir bütün olarak kurmak ve bir araya getirmek için düşünülmüştü. Köy evinde kullanılan eşyaları koruyarak, atalarımızın nasıl yaşadıklarını yeni nesillere anlatmayı amaçladık. Neredeyse köy evinde, tarlada, ormanda kullanılan aletlerin hepsini topladık, sergiliyoruz.

Bir şehrin hafızasını barındıran mekânlarla, mekânı canlı kılan in-

sanların kurdukları toplumsal hafıza ilişkileri nelerdir?

Şehirler, canlı organizmalardır. Onların da hafızası vardır. Şehir içindeki yapılar ve bu yapılardaki yaşanmışlıklar, şehrin hafızasını oluşturur. Kaybolan tarihî yapılarla kent belleği siliniyor. Yıkılan Tabakhane Camisi'nin görevlileri hakkında Hurufat Defterleri'nde onlarca kayıt bulunuyor. İmam, müezzin, cüzhan vb. bu görevliler mekânla birlikte unutulup gittiler. Kent belleği; insanı, mekânı, doğal çevredeki insanın hayatını ve yaptığı eylemleri içine alır. Tüm bunlar toplumsal tarihe ve mimarlık tarihine katkı yapar.

Anıtları niçin korumalıyız?

Birçok açıdan değer taşırlar; tarihsel, sanatsal, estetiksel ve simgesel.

Dergimize konuk oldunuz, yıllar sonra sizinle Trabzon'un kültür hafızasına dokunduk. Teşekkür ediyoruz.

Güzel şehrim ben teşekkür ederim.

AYASOFYA AVLUSUNDA SOYUT BİR RESSAMIN HAFIZASI

• HAZIRLAYAN: ESRA BAHADİR •

Trabzon'un kıymetli sanatçılarını 61 dakika boyunca kendi iç dünyalarıyla baş başa bıraktığımız bu yeni köşemizin ilk konuğu, Ressam Sevgi Birinci Özdemir oldu. Kentin yedi yüz yıllık kadim simgesi Ayasofya'nın avlusunda, bulutların gölgeleri taş duvarlarda süzülürken iç sesini dinleyen sanatçı; kendi geçmişiyle insanlığın ortak hafızasını harmanladı. Kronometreler tam 61 dakikayı gösterip zaman içinden yeni bir zaman çıkarırken, Sevgi Hanım'a 61 dakikanın onda bıraktığı hisleri sormaya başladık.

"Zaman başlangıçta çok hızlı akıyordu; ne ara ve nasıl yavaşladığını inan hiç fark etmedim. Sanırım seyre dalıp içimdeki yalnızlığın büyük bir kalabalığa dönüştüğü o kırılma vaktinde, zaman da ritmini yavaşlattı."

Sevgi Hanım, buraya ilk oturduğunuzda gözünüz direkt nereye gitti?

Gözüme ilk çarpan, yeşille mavinin kesiştiği o ince çizgi oldu. Yılanmış ağaçların Karadeniz'le buluştuğu o büyümlü noktaya takılı kaldım diyebilirim.

Trabzon Ayasofya Camii'nin avlusunun sizde uyandırdığı ilk hissi nasıl tanımlarsınız?

Tek kelimeyle "nostalji". "Kimler geldi, kimler geçti..." diye mırıldanmak için o kadar uygun bir mekân ki... Yedi yüz küsur yıldır birileri buralarda

gezdi, dolaştı; sevinci, hüznü, sevdayı ve ayrılığı tattı. Şimdi ise hiç tanımadığım insanlarla, farklı zamanlarda aynı mekânı paylaşıyorum. Geçmişin ruhunu burada buram buram hissedebiliyorsunuz. Üstelik bir asır sonra bizler de o ruhun bir parçası olacağız; bu gerçekten çok garip ve büyüleyici bir his.

Burada geçirdiğiniz 61 dakika boyunca zaman sizin için yavaş mı aktı, yoksa hızlı mı?

Zaman başlangıçta çok hızlı akıyordu; ne ara ve nasıl yavaşladığını inan hiç fark etmedim. Sanırım seyre dalıp içimdeki yalnızlığın büyük bir kalabalığa dönüştüğü o kırılma vaktinde, zaman da ritmini yavaşlattı.

Bu 61 dakika boyunca zihninizi en çok meşgul eden şey neydi? Bir görüntü mü, bir ses mi, yoksa soyut bir düşünce mi?

Öncelikle kesinlikle görüntü derim. Eserlerinde doğayı soyut biçimde resmeden bir sanatçıyım; bu yüzden görüntüyü algılamamı sağlayan çok güçlü bir omurilik hafızasına sahibim. Akış benim için hep şöyle ilerler: Önce görüntü çarpar gözüme, ardından o gördüklerime dair derin düşünceler filizlenir ve en sonunda sesler duyulur.

Bir Trabzonlu olarak Ayasofya sizin için ne ifade ediyor?

Buranın yeri bende çok başka; burası doğrudan benim çocukluğum.

Ben bu mahallede büyüdüm. Ayasofya'nın bahçesinde bando takımı çalışmalarımızı yapar, ağaçların arasında saklambaç oynayıp avuç avuç leblebi unu yerdik. O zamanlar burası bizim için tarihî bir mekân değil, küçük Sevgi'nin oyun oynadığı bir arka bahçeydi. Ben büyüdüm; Ayasofya hem insanlığın ortak tarihi oldu hem de benim çocukluğum olarak kaldı.

Eğer bu avluyu tek bir renkle anlatmanız gerekseydi, bu hangi renk olurdu?

Burada tek bir renge sığdırılamayacak kadar büyük bir yaşanmışlık ve birikim var. Mavi, mor, turuncu...

Sanırım burayı boyamaya kalksam tuvalim coşardı. O yüzden burayı tek bir renkle tanımlamak, ona eksik bir anlatımla haksızlık etmek olur.

Bu avluya dair en çok hangi detayı tuvalinize aktarmak isterdiniz?

Buranın çocukluğumdan beri kalbime yer eden efsanevi bir hikâyesi var. Arkamızda yükselen kulede, zamanında genç bir prensesin yaşadığı anlatılırdı. En üst katta kıyafetlerinin olduğu bir odası varmış ve hep o odadan denizi izlermiş. Çocukken o kuleye çıkıp prensesi ve o kabarık elbiselerini görmeyi hayal ederdim. Sanırım zihnimde hep uzun sarı saçlar-

la canlandırdığım o prensesi; o görkemli, kabarık elbisesiyle Karadeniz'i seyrederken resmetmek isterdim.

61 dakika boyunca bu avluda sizce insan mı daha görünürdü, yoksa zaman mı?

Benim için zaman çok daha görünürdü. Bunu iki açıdan söylüyorum: Hem geçmişin o köklü ruhunu hissettiğim için hem de durup seyre daldığım o dingin 61 dakika için... Buradaydım; bulutlar gökyüzünde hızla akıp giderken taş duvarlarda bıraktıkları gölgeleri yakalamaya çalışıyordum. İşte tam o anlarda zaman kırıldı; sanki zamanın içinden başka bir zaman çıktı ve o muazzam seyri yavaşlattı.

Sessizlikle ilişkiniz nasıldır? Sessizlik sizi besler mi, yoksa huzursuz mu eder?

Ben sessizlikten beslenen, onunla büyüyen biriyim. Resimlerimi yaparken de hep kendimle baş başa kalmayı seçerim; çünkü sessizliğin getirdiği o zihin akışını ve yoğun duygu dalgasını sanatıma aktarmayı seviyorum.

Burada 61 dakika boyunca yalnız bırakılmak sizde bir özgürlük hissi mi yarattı, yoksa izleniyormuşsunuz duygusu mu?

Buradaki yalnızlık, aslında bilinçli bir yalnızlıktı. 61 dakika boyunca burada olmam gerekiyordu ama ne yapacağıma dair hiçbir yönerge yoktu. Bu belirsizlik ilk dakikalarda "gözlemliyorum" hissi uyandırmadı değil. Fakat çok geçmeden o anın akışına teslim oldum ve tamamen özgürleştim.

Sizce bir Trabzon insanı renklerle mi, seslerle mi, yoksa havasıyla mı hatırlanır?

Trabzon insanı en çok Trabzonspor'la, yani bordo ve maviyle hatırlanır. Bu iki renk, buranın insanı için sadece

Ayasofya hem insanlığın ortak tarihi oldu hem de benim çocukluğum olarak kaldı.

bir futbol takımının renkleri değildir; buralı olmanın, bu toprağa ait hissetmenin genetik kodlarıdır. Dünyanın neresine giderseniz gidin bir Trabzonluya rastlamanız mümkündür ve bordo-mavi, kıtaları aşan evrensel bir Trabzon imzasıdır. Renklerine de toprağına da son derece tutkulu bir milletiz.

Burada geçirdiğiniz süre boyunca zihninizde değişen bir düşünce oldu mu?

Değişen değil ama netleşen düşüncelerim oldu. İnsanın kendisiyle kalabilmesi, kendi iç sesini duyabilmesi, zihninde uçuşan o karmaşık fikirleri bir düzene sokması için harika bir fırsat sunuyor bu dinginlik. Buradaki 61 dakikanın bana kattığı en güzel şey, bulanık olan şeyleri berraklaştırmak oldu.

Sizce 61 dakika boyunca bu avlu mu sizi izledi, yoksa siz mi avluyu izlediniz?

Bu avlu beni doğduğumdan beri, her zaman izliyor zaten. Ama bu sefer rolleri değişti; ben avlunun kalbine geldim ve onu izledim. Ne de olsa kendisi benim karşılıklı yaşadığım kapı komşum olur.

Trabzonlu bir sanatçı olarak burası sizin için sadece fiziksel bir mekân mı, yoksa çocukluğunuzdan beri zihninizde biriktirdiğiniz bir "form" mu?

Hayatımın ilk 10-15 yılı boyunca burası benim için sadece bir mekândı; oyun oynadığım, annemin ankesörlü telefonda konuşmasını beklerken top koşturduğum, ip atladığım bir alan... O yaşlarda tarih yoktu, sadece yaşadığım o şen şakrak an vardı.

Ne zaman ki üniversiteyi bitirip şehre döndüm, işte o zaman burası kuru bir mekân olmaktan çıktı. Tarihin yazıldığı o kadim geçmişi ve kendimin de o tarihin minik bir parçası olduğumu anladığım an, zihnimde gerçek bir sanat formuna büründü.

Bu avluda geçen zaman, size şehrin geri kalan kaosundan uzak, zamansız bir kesit sundu mu?

Kesinlikle evet. Tam karşı komşum olmasına rağmen, uzun zamandır onun bu derin sessizliğiyle baş başa oturup sohbet etmediğimi fark ettim. Dakikalar ilerledikçe buranın köklü ruhuyla benim ruhum aynı ritimde çarpmaya başladı. Bu dinginlik ruhu- ma o kadar iyi geldi ki...

10. dakikadaki gözleminizle 60. dakikadaki duygunuz arasındaki en keskin fark neydi? Bakmak ne zaman "görmeye" dönüştü?

Dakika olarak kronometrik bir sınır çizemem belki ama başlangıçta etrafta olup biten her şeye karşı farkındalığım çok yüksekti; tamamen dış dünyayı gözlemliyordum. "61 dakika boyunca buradayım; neye bakmalıyım, neyi görmeliyim, röportajda bana ne sorarlar?" gibi düşüncelerle oturmıştım o sandalyeye. Fakat bir süre sonra dış dünyadan tamamen kopup kendi içime dönmüşüm. Bunu da ancak siz süreniz doldu diye yanıma gelince fark edebildim. O an bakmak, görmeye dönüşmüştü işte.

61 dakika dolduğunda ve siz bu mekândan ayrılırken zihninizde asılı kalan o son resim karesi neydi?

Yeniden bando takımındaydım... Üzerimde kırmızı ceketim, altımda beyaz pileli eteğimle büyük bir heyecanla davul çaldığım o an zihnime çakılı kaldı. Çocukluk, insan hayatının gerçekten en saf, en temiz kalbidir.

ŞARKILAR

SOPHIE ZELMANI OH DEAR

Zelmani'nin hikâyesi şöyle: 14 yaşındayken babası bir gitar aldı. Ve her şey o an başladı onun için; müzik eğitimi olmadan yerel bir stüdyoda kaydedilen birkaç şarkı ve sonrasında sayısız albüm, ödüller ve konserler. İsveçli şarkıcının müziği L. Cohen ile B. Dylan ile aynı uzayda... Sakinlik, öfke ve diğer duygular... *Oh Dear*'da bu şarkıların en birincilerinden... Ve şöyle: "Seçimlerinin hissedemediğin hayallerine dönüşmesine izin verme."

ARIANNA SAVALL YO M'ENAMORÍ D'UN AIRE

Arianna Savall, arp ve o büyülü ses. Elbette babası, büyük müzisyen Jordi Savall'dan öğrendiği pek çok şey vardır. Ama onun arp ile birleştirdiği o büyülü sesinde, insana sürekli bir deniz kıyısında ya da karanlıkta kendiyle baş başa kalmış hissi veren bir şeyler var. 2003 yılında yayınladığı *Berra Terra* albümündeki bu şarkıyı dinlemeye ya da kendinizle baş başa kalmaya cesaretiniz var mı?

MERCAN DEDE FEAT. CEZA 800

Sufi müziğini etnik enstrüman ve elektronik müzikle buluşturan Türk neyzen, besteci, DJ ve yapımcı Mercan Dede; Mevlana'nın doğumunun 800. yılı dolayısıyla Mevlana'ya armağan ettiği 800 albümündeki tasavvuf motifleri ve güçlü elektronik bestelere sahip şarkılarında, farklı dil ve kültürlerden birçok sanatçıyı konuk etmişti. Albümle aynı ismi taşıyan şarkısı 800'e ise Türk rap müziğinin öncü ismi Ceza eşlik ediyor. Ve elbette Ceza haklı: "İrfan çıktığın her seferden dönmek hasret ekmeden."

* Karadeniz'in hırçın dalgalarıyla çevrilen Trabzon, tarihi, doğası ve köklü gelenekleriyle güçlü bir kültürel hafıza taşır. Yüzyıllardır liman kenti olmanın getirdiği hareketlilik, bu şehrin insanına çalışkanlık, dayanıklılık ve üretkenlik kazandırmıştır. Çarşılarda yankılanan sesler, el emeği ürünler, yöresel tatlar ve günlük yaşamın içindeki gelenekler şehrin karakterini oluşturur. Kazaziyenin ince işçiliği, Keşan bezinin renkleri, mağaraların serin havası ve yöresel lezzetlerin sıcaklığı bu kültürün izlerini yansıtır. Trabzon'un sokaklarında geçmişten bugüne ulaşan güçlü bir hafıza hissedilir. Her gelenek, Karadeniz insanının emeğini ve yaşama bağlılığını yansıtır. Trabzon'un kültürünü, doğasını ve günlük yaşamını yakından hissettiren beş özel ayrıntıya birlikte bakalım.

trabzon'da

beş şey

01 KAZAZİYE

Kazaziye, ince altın ya da gümüş tellerle örülen geleneksel Trabzon el sanatlarından biridir. Ustalar, ipek ipliklerin çevresine sarılan ince metal telleri; iğne yardımıyla ilmek ilmek işleyip kolye, bileklik ve küpe üretir. Kafkaslara uzanan geçmişiyle bu zanaat, kadın ve erkek giyim kültüründe önemli bir yer tutar. Gümüşün kararmasını geciktiren özel yöntemler sayesinde takılar uzun yıllar parlaklığını korur. Trabzon kuyumcularının vitrinlerinde sergilenen kazaziye ürünleri, ince işçiliği ve zarif görünümüyle dikkat çeker.

02 ÇAL MAĞARASI

Trabzon'un Düzköy ilçesinde yer alan Çal Mağarası, dünyanın en uzun ikinci mağarası olarak kabul edilir. İçinden geçen dere, şelaleler ve göletler ziyaretçilere etkileyici bir yeraltı atmosferi sunar. Sarkıt ve diktlerin arasında uzanan yürüyüş yollarında ilerleyen turistler, temiz havanın ferahlığını hisseder. Astım hastalarına iyi geldiğine inanılan mağara havası da bölgeye ilgiyi artırır. Üst kısmında bulunan tarihi kale, mağaranın turistik değerini güçlendirir. Yılın her döneminde ziyaret edilebilen bu doğal alan, her mevsim farklı bir manzara ortaya çıkarır.

03 VAZELON MANASTIRI

Maçka ormanlarının içinde yükselen Vazelon Manastırı, Sümela Manastırı'na ilham veren tarihi yapılar arasında yer alır. Sarp kayalıkların üzerine kurulan bu büyük kompleks, geçmişte bölgenin en önemli dini merkezlerinden biri olarak kullanılmıştır. Günümüze ulaşan kalıntılar, taş işçiliğiyle dikkat çeken freskli duvarlarıyla ziyaretçilerin ilgisini çeker. Yeşillikler arasındaki zorlu patikalardan geçerek manastıra ulaşan doğa tutkunları, tarihle iç içe sakin bir atmosferle karşılaşır.

04 BETON HELVA

Beton helva, tahin ve şekerin uyumundan doğan yöresel bir tat olarak öne çıkar. Ustalar tarafından büyük kazanlarda uzun süre yoğrulan bu helva, sert yapısıyla diğer helva çeşitlerinden ayrılır. Ağızda dağılan yumuşak kıvamı, bu helvayı yöresel tatlar arasında özel bir yere taşır. Özellikle soğuk kış günlerinde enerji veren bir yiyecek olarak tüketilir.

05 KEŞAN BEZİ

Çarşıbaşı ilçesinde el tezgahlarında pamuk ipliğiyle dokunan Keşan bezi, Karadeniz kadınlarının köklü giyim kültürünü günümüze taşır. Kırmızı, siyah ve beyaz renklerin yatay çizgilerle birleşmesi sonucu ortaya çıkan desenleri, uzaktan kolayca fark edilir. Başörtüsü, peştamal ve şal olarak kullanılan kumaş, doğal yapısı sayesinde günlük kullanımda rahatlık sağlar.

Erdal Hoş:

Trabzonspor, Türkiye’de merkezin dışında kalmış insanların, “biz de varız” deme biçimidir. Bir futbol kulübünden önce bir itirazdır. Bir coğrafyanın kendini inkâr ettirmeme iradesidir.

Tolga Yıldız:

Dijital şiddet, yalnız fail ile mağdur arasında yaşanmaz çoğu zaman. Onu büyüten seyircidir. Gülen, paylaşan, sessiz kalan, ekran görüntüsü alan, “bize ne” diyerek kenara çekilen herkes olayın iklimine bir şey katar. Dijital dünyada, izleyici masum bir konumda durmaz.

Yaşar Bedri:

Unutulmaktan yorulmuştum, düşlerim bile mahsur kalmıştı.

Ömer Erdem:

Çocuk hep şimdinin içinde yaşar, çocukluk ise dünden başlar. Geçmişe, şimdinin bilgisi ve duygusuyla bakıştır çocukluk.

Editör:

Zamanın ve mekânın unutturamadığı köklü bir hafıza, uzun süren sessizliğin ardından yeniden canlanıyor. *T Dergi*, coğrafi sınırların ötesine geçerek okurlarını bu kadim kentin ruh köklerine doğru derin bir yolculuğa çıkarıyor. Trabzon; sarp dağların sisli yamaçlarından kent sokaklarına uzanan özgün ritmiyle, kendi hakikatini bu sayfalarda fısıldıyor.